

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA & HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
PUBLICATION OF KOCAELI UNIVERSITY DEPARTMENT OF SOCIAL WORK
ULUSLARARASI HAKEMLİ DERGİ ♦ YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR
INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ♦ PUBLISHED TWICE A YEAR

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

İMTİYAZ SAHİBİ | OWNER

Kocaeli Üniversitesi S.B.F. Sosyal Hizmet Bölümü Adına | On Behalf of Department of Social Work
Esin KARACAN, Prof. Dr.

EDİTÖR/SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Elvan ATAMTÜRK, Dr. Öğr. Üyesi (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU BAŞKANI | CHIEF EDITOR

Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU | EDITORIAL BOARD

Hakan ACAR, Prof. Dr. (Liverpool Hope Üniversitesi – Birleşik Krallık)
Sena Dilek AKSOY, Dr. Öğr. Üyesi (Kocaeli Üniversitesi)
Hüsnünur ASLANTÜRK, Doç. Dr. (Anadolu Üniversitesi)
Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Lambert K. ENGELBRECHT, Prof. Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – Güney Afrika)
Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Sami KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Figen PASLI, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Golam M. MATHBOR, Prof. Dr. (Monmouth Üniversitesi – A.B.D.)
Fatih ŞAHİN, Prof. Dr. (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)

TÜRKÇE DİL EDİTÖRÜ | TURKISH LANGUAGE EDITOR

Muhammet KUZUBAŞ, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRÜ | ENGLISH LANGUAGE EDITOR

Abigail ORNELLAS, Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – Güney Afrika)

İSTATİSTİK EDİTÖRÜ | STATISTICS EDITOR

Canan BAYDEMİR, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YAYIN KURULU SEKRETERLERİ | SECRETARY

Cihan ASLAN, Arş. Gör. (Kocaeli Üniversitesi)
Ayşe Şeyma TURGUT, Arş. Gör. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)

YÖNETİM | MANAGEMENT

<http://spsh.kocaeli.edu.tr> | <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spshcd> | spsh@kocaeli.edu.tr

Telefon: +90 (262) 303 47 01 Fax: +90 (262) 303 47 03

Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

Umuttepe Batı Yerleşkesi 41001 İzmit – Kocaeli / TÜRKİYE

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi (SPSHÇD) yılda iki kez yayınlanan uluslararası hakemli ve açık erişimli bir dergidir. Dergide yayınlanan makalelerin tüm sorumluluğu yazar(lar)ına aittir. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre dergide yayınlanan yazılara kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Journal of Social Policy and Social Work Studies (JSPSWS) is an international refereed journal which is published twice a year and it is open access. The responsibility related to the scope, content, and essence of the published papers in the journal adheres to the author(s). According to the Law of Intellectual and Artistic Works (5846), the papers published in the journal cannot be cited without showing reference.

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

DANIŞMA-HAKEM KURULU | ADVISORY-REVIEWERS BOARD

Bilge ABUKAN, Dr. Öğr. Üyesi (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Hakan ACAR, Prof. Dr. (Liverpool Hope Üni. – Birleşik Krallık)
Emrah AKBAŞ, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Sena Dilek AKSOY, Dr. Öğr. Üyesi (Kocaeli Üniversitesi)
Maksut Görkem AKSU, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Hande ALBAYRAK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Yusuf ALPER, Prof. Dr. (Uludağ Üniversitesi)
Kamil ALPTEKİN, Prof. Dr. (KTO Karatay Üniversitesi)
Taner ARTAN, Doç. Dr. (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
Hüsnünur ASLANTÜRK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
İshak AYDEMİR, Prof. Dr. (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)
Hüseyin BATMAN, Dr. Öğr. Üyesi (Afyon Kocatepe Üniversitesi)
Yüksel BAYKARA ACAR, Prof. Dr. (Arden Üni. – Birleşik Krallık)
Sema BUZ, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Ömer Faruk CANTEKİN, Doç. Dr. (Gazi Üniversitesi)
Gökçe CEREV, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Michael S. CRONIN, Doç. Dr. (Monmouth Üniversitesi – ABD)
Gülsüm ÇAMUR, Prof. Dr. (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Esra ÇALIK VAR, Doç. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Ayşın ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR, Dr. Öğr. Üyesi (Muş Alparslan Ü.)
Işıl ÇOKLAR OKUTKAN, Dr. Öğr. Üyesi (Altınbaş Üniversitesi)
Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Nurdan DUMAN, Prof. Dr. (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)
Veli DUYAN, Prof. Dr. (Ankara Üniversitesi)
Lambert ENGELBRECHT, Prof. Dr. (Stellenbosch Üni. – G. Afrika)
Aysun ERGÜL TOPÇU, Dr. Öğr. Üyesi (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Beyza ERKOÇ, Doç. Dr. (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Maria Lúcia GARCIA, Prof. Dr. (Uni.Fed. Espírito Santo - Brezilya)
Rıza GÖKLER, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Özden GÜNEŞ, Dr. (Bağımsız Araştırmacı)
Fahimeh HOSSEINNEZHAD HENDVARI, Dr. Öğr. Üyesi (İst. Aydın Ü.)
Tawanda HUBBARD, Doç. Dr. (Rutgers Üniversitesi – ABD)
Vassilis IOAKIMIDIS, Prof. Dr. (Essex Üniversitesi – Birleşik Krallık)
Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN, Prof. Dr. (Başkent Üniversitesi)
Mücahit KAĞAN, Prof. Dr. (Erzincan Binali Yıldırım Üni.)
Esin KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Sami KARACAN, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Ferda KARADAĞ, Dr. Öğr. Üyesi (Sağlık Bilimleri Üniversitesi)

Kasım KARATAŞ, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Abdullah KARATAY, Prof. Dr. (Üsküdar Üniversitesi)
Ayten KAYA KILIÇ Doç. Dr. (Akdeniz Üniversitesi)
Derya KAYMA (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Aşkın KESER, Prof. Dr. (Uludağ Üniversitesi)
Esra KILIÇ CEYHAN, Dr. Öğr. Üyesi (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Mehmet KIRLIOĞLU, Doç. Dr. (Karabük Üniversitesi)
Sibel KÜÇÜK, Doç. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Sayra LOTFI, Dr. Öğr. Üyesi (Medipol Üniversitesi)
Golam M. MATHBOR, Prof. Dr. (Monmouth Üniversitesi – ABD)
Abigail ORNELLAS, Dr. (Stellenbosch Üniversitesi – G. Afrika)
Remzi OTO, Prof. Dr. (Dicle Üniversitesi)
Sena ÖKSÜZ, Dr. Öğr. Üyesi (Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Selma ÖNCEL, Prof. Dr. (Akdeniz Üniversitesi)
Bülent ÖNGÖREN, Doç. Dr. (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Cengiz ÖZBESLER, Prof. Dr. (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Özge ÖZGÜR, Doç. Dr. (Bartın Üniversitesi)
Figen PASLI, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Gonca POLAT, Doç. Dr. (Ankara Üniversitesi)
Doğa Başar SARIİPEK, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Semra SARUÇ, Doç. Dr. (Anadolu Üniversitesi)
PK SHAJAHAN, Prof. Dr. (TATA Enstitüsü – Hindistan)
Shani Sainaba SHAJAHAN, Dr. Öğr. Üy. (Apollo Tıbbi Bil.Ens.- Hind.)
Fatih ŞAHİN, Prof. Dr. (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Bülent ŞEN, Doç. Dr. (Avrasya Üniversitesi)
Abdülkadir ŞENKAL, Prof. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Fatih ŞİMŞEK, Dr. Öğr. Üyesi (Sakarya Üniversitesi)
Şahika Gülen ŞİŞMANLAR, Doç. Dr. (Kocaeli Üniversitesi)
Nuray TAŞTAN, Prof. Dr. (Kırıkkale Üniversitesi)
İlhan TOMANBAY, Prof. Dr. (İstinye Üniversitesi)
Gökhan TOPÇU, Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Tarık TUNCAY, Prof. Dr. (Hacettepe Üniversitesi)
Gülcan URHAN, Dr. Öğr. Üyesi (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa)
Umut YANARDAĞ, Doç. Dr. (Burdur Mehmet Akif Üniversitesi)
Ronald YESUDHAS, Dr. Öğr. Ü. (Nirmala Niketan Ens. – Hindistan)
Tuncay YILMAZ, Prof. Dr. (Sakarya Üniversitesi)
Talip YİĞİT, Doç. Dr. (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA & HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
e-ISSN 2757-6663

BU SAYININ HAKEMLERİ | REVIEWERS OF THIS ISSUE

Gülsüm ÇAMUR, Prof. Dr.
Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Mehmet Zafer DANIŞ, Prof. Dr.
Sakarya Üniversitesi

Kasım KARATAŞ, Prof. Dr.
Hacettepe Üniversitesi

Tuncay YILMAZ, Prof. Dr.
Sakarya Üniversitesi

Ayşin ÇETİNKAYA BÜYÜKBODUR, Doç. Dr.
Muş Alparslan Üniversitesi

Beyza ERKOÇ, Doç. Dr.
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Bülent ÖNGÖREN, Doç. Dr.
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Figen PASLI, Doç. Dr.
Kocaeli Üniversitesi

Zilan UĞURLU, Doç. Dr.
Başkent Üniversitesi

Hüseyin BATMAN, Dr. Öğr. Üyesi
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Yasemin ÇOLGEÇEN, Dr. Öğr. Üyesi
Yalova Üniversitesi

Dilay GÜVENÇ, Dr. Öğr. Üyesi
Kocaeli Üniversitesi

Sayra LOTFİ, Dr. Öğr. Üyesi
İstanbul Medipol Üniversitesi

Meral ÖZTÜRK, Doç. Dr.
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Ferda KARADAĞ, Dr. Öğr. Üyesi
Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Derya KAYMA, Dr. Öğr. Üyesi
Manisa Celal Bayar Üniversitesi

Melike YALÇIN, Dr. Öğr. Üyesi
Afyon Kocatepe Üniversitesi

Ülkü İstiklal ORTAKAYA, Arş. Gör. Dr.
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Güngör ÇABUK, Dr.
Bağımsız Araştırmacı

TARANDIĞIMIZ DİZİNLER | INDEXED BY

YAYIM TARİHİ | PUBLICATION DATE

31 ARALIK | DECEMBER 2023

Hosted by **DergiPark** Ev Sahipliğinde
AKADEMİK

İÇİNDEKİLER | CONTENTS

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Gizem Günay ERCANTAN Bülent ŞEN	KKTC'DE YAŞAYAN EVLİ BİREYLERİN EŞ TÜKENMİŞLİĞİ VE EVLİLİK DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ <i>The Relationship Between Spousal Burnout and Marital Satisfaction of Married Individuals Living in The TRNC</i>	170-192
------------------------------------	--	----------------

Beyza Nur GENÇ Selin Sude ALUÇ Şevval ERGÜL İsmail NALBANTOĞLU	KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA <i>A Qualitative Research on Women's Poverty</i>	193-211
---	---	----------------

Nihal KOŞ Esin KARACAN	KADIN ÖĞRETMENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ <i>Female Teachers' Thoughts on Gender Inequality</i>	212-230
---------------------------	--	----------------

Buket DEMİREL Gülsüm ÇAMUR	SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TUTUMLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA <i>A Research on the Attitudes of Social Work Department Students Towards Immigrants</i>	231-247
-------------------------------	---	----------------

Neriman MORKOÇ
Beyza ERKOÇ

ENGELLİLER, YAŞLILAR VE BİLİŞİM ERİŞEBİLİRLİĞİ

*People With Disabilities, The Elderly and Information
Accessibility*

248-260

Süleyman DAL

**SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN UGANDA İLE GANA'NIN
KARŞILAŞTIRILMASI**

*Evaluation of The Relationship of Children's Drawings and
Ecological Approach in The Context of Social Work*

261-277

Şen, B. ve Ercantan, G.G. (2023). KKTC'de yaşayan evli bireylerin eş tükenmişliği ve evlilik doyumu arasındaki ilişki. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 170-192.
doi 10.61861/sphcd.1365602

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 24/09/2023

Kabul: 18/12/2023

KKTC'DE YAŞAYAN EVLİ BİREYLERİN EŞ TÜKENMİŞLİĞİ VE EVLİLİK DOYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

The Relationship Between Spousal Burnout and Marital Satisfaction of Married Individuals Living in The TRNC

Gizem Günay ERCANTAN¹

Bülent ŞEN²

¹ Uzm. Sosyal Hizmet Uzmanı, ✉ gizemect79@gmail.com 0000-0001-9048-1394

² Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉ sbsen@eul.edu.tr
 0000-0003-4213-1976

ÖZ

Gerek KKTC istatistik dairesinin web sayfasında verilen istatistiki sonuçlar gerekse Kıbrıs gazetelerinde üst üste haber yapılan boşanma oranları dikkat çekicidir. KKTC, 2020 yılı boşanan sayısının 2020 yılı evlenen sayısına oranı ile dünyanın en fazla boşanma oranına sahip ikinci ülkesi konumuna gelmiştir. Bu araştırmanın amacı, boşanma oranlarının yüksekliği ile dikkati çeken KKTC'de yaşamlarını sürdüren 18 yaş üstü ve evli olan çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişkinin tespit edilmesidir. Ayrıca demografik değişkenlerin çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doyumlarını etkileyip etkilemedikleri de araştırılmıştır. Bu kapsamda 228 evli birey (147 kadın, 81 erkek) çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma verilerinden katılımcıların eş tükenmişlik düzeylerinin ölçeğin standartlarında ortalama tükenmişlik değerlerine yakın olduğu ve evlilik doyumu ortalama değerlerinin de ölçeğin sınıflandırmasına göre “vasat” grubuna girdiği görülmektedir. Araştırma sonucunda evlilikte eş tükenmişliği ile evlilik doyumu arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Demografik değişkenlerle test edildiğinde istatistiki olarak anlamlı farklar tespit edilmiştir. Sosyoekonomik durumun iyi olduğu, kök aile üyeleriyle iyi geçinildiği durumlarda hem eş tükenmişliğinin düştüğü hem de bu durumun olumlu yansımaları ile evlilik doyumunun yükseldiği sonucu elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eş tükenmişliği, evlilik doyumu, sosyal hizmet

ABSTRACT

Both the statistical results given on the web page of the TRNC statistics office and the divorce rates in Cyprus newspapers are remarkable. The TRNC has become the second country with the highest divorce rate in the world, with the ratio of the number of divorced that 2020 year to the number of marriages that 2020 year. The aim of this research is to determine the relationship between spouse burnout and marital satisfaction of

married couples over the age of 18 living in the TRNC, which stands out with its high divorce rates. In addition, it was also investigated whether demographic variables affect couples' burnout and marital satisfaction. In this context, 228 married individuals (147 women, 81 men) were included in the study. Relational screening method, one of the general screening methods, was used in the research. From the research data, it is seen that the spouse burnout levels of the participants are close to the average burnout values in the standards of the scale, and the average values of marital satisfaction are in the "mediocre" group according to the classification of the scale. As a result of the research, a negative and significant relationship was found between marital burnout and marital satisfaction. Statistically significant differences were found when tested with demographic variables. In cases where the socioeconomic status is good and people get along well with root family members, the result is that both spouse burnout decreases and marital satisfaction increases with the positive reflections of this situation.

Keywords: Spouse burnout, marriage satisfaction, social work

GİRİŞ

İnsan var olduğundan bu yana sosyal bir varlık olarak hayatını sürdürmektedir. Sosyal hayatın mikro düzeyde yaşandığı en küçük birim ailedir. Ailenin varlığı da evlilik ile başlar. Evlilik, M.Ö. 2000 yılından bu yana gelişerek devam eden kültürel bir olgudur. Bireyler kendi biyo-psiko-sosyal boyutlarda ihtiyaç ve isteklerinin, hayallerinin karşılanması için evlenirken dolaylı olarak toplumsal gelişme ve insanlığın devamı için de evlenirler. Aile yaşamında aile üyelerinin ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması, güven ortamında ve olumlu duygularla mutlu bir yaşam hayali bireyleri evliliğe motive etmektedir.

Kırsalda geniş ailelerin koruyucu ortamında yaşanan evlilikler sanayi devrimi ile başlayan hızlı şehirleşmenin etkisiyle çekirdek aile yapısında varlığını devam ettirmektedir. Sonrasında teknolojik gelişmeler bağlamında hayatın hızlanması ve gerek şehir hayatının getirdiği gerekse yaşanan ekonomik zorluklar ve diğer sorunlar aile üyelerini ve aralarındaki bağları zorlamaktadır. En küçük toplumsal birim olan aile üyelerinin arasındaki iletişim, etkileşim ve ilişki de bundan olumsuz etkilenmekte ve çiftler üzerinde eş tükenmişliği artmakta buna karşılık evlilik doyumu azalmaktadır. Bunun sonucunda evlilik birliği bozulmakta, boşanmalar artmakta ve aileler dağılarak tek ebeveynli ailelerin sayısı hızla artmaktadır. Bundan en çok çocuklar etkilenmekte ve toplumun güçlü yapısı zarar görmektedir.

Gelişmiş ülkelerde 1960 yılından sonra hızla artan boşanma oranları son yıllarda evlilik öncesi çift eğitimi, aile danışmanlığı ve aile/boşanma arabuluculuğu gibi etkin aile politikaları ile kontrol altına alınmaya başlarken gerek Türkiye'de gerekse KKTC'de boşanma oranları artmaya devam etmektedir. Hatta nüfus sayısı nispeten az olmasına rağmen KKTC o yıl boşanan sayısının o yıl evlenen sayısına oranı ile dünyanın en fazla boşanma oranına sahip ikinci ülkesi konumuna gelmiştir.

Ülkelerin boşanma oranları incelendiğinde; Lüksemburg %87, İspanya %65, Fransa %55, Rusya %51, ABD %46, Almanya %44, İngiltere %42 olduğu görülmektedir. TÜİK (2023) verilerine göre Türkiye'de evlenen çiftlerin sayısı 2022 yılında 574 bin 358 ve 2022 yılında boşananların sayısı ise 180 bin 954 oldu. 2022 yılında boşananların 2022 yılında evlenenlere oranı ise %31,5 olarak görülmektedir. KKTC

istatistik verilerine göre 2020 yılında evlenen sayısı 951 iken, kesinleşmiş boşanma sayısı 841'dir. 2020 yılında boşanmaların evliliklere oranı %88.4'tür (ec.europa.eu/eurostat, 12.07.2023; tuik.gov.tr, 12.07.2023; istatistik.gov.ct.tr, 12.07.2023). Tablo 1'de görüldüğü üzere 2020 yılına özgü evlilik sayısının gözle görülür şekilde azalması sonucu bu yüzdelik oran oluşmuş ve sonraki yıl oran %72,52'ye gerilemiştir. Ancak yine de KKTC 2020 yılı boşanan sayısının 2020 yılı evlenen sayısına oranı ile dünyanın en fazla boşanma oranına sahip ikinci ülkesi konumunu korumaktadır. Bu durumun nedenlerinin bilim insanları tarafından tespit edilmesine ve politika yapımcıların bilim insanları ile ortak çalışarak aileyi güçlendirici politikalar üretmelerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Tablo 1: KKTC ve İlçeleri Evlenme ve Boşanma İstatistikleri

	KKTC	Lefkoşa	Gazimağusa	Girne	Güzelyurt	İskele	Lefke
2017							
Evlenen	1205	435	303	241	80	114	32
Boşanan	864	373	196	189	44	21	41
Oran %	71,70						
2018							
Evlenen	1144	414	287	246	63	111	23
Boşanan	937	424	218	189	45	43	18
Oran %	81,90						
2019							
Evlenen	1151	412	287	241	71	112	28
Boşanan	897	372	210	213	37	50	15
Oran %	77,93						
2020							
Evlenen	951	354	262	193	51	75	16
Boşanan	841	357	222	172	37	41	12
Oran %	88,43						
2021							
Evlenen	1234	420	294	282	91	125	22
Boşanan	895	323	250	212	44	47	19
Oran %	72,52						

Kaynak: KKTC istatistik yılı 2021; istatistik.gov.ct.tr, 12.07.2023

Evlilik hayatı genellikle mutlu, doyumlu ve tatmin edici bir ilişki bütünü olarak düşünülür. Fakat yaşanan zorluklar, stres, çatışmalar, iletişim sorunları gibi sayısı artırılabilir faktörler evlilik doyumunu ve ilişki kalitesini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, evlilik doyumunu ve evlilikte eş tükenmişliği gibi konular son yıllarda akademik araştırmaların konusu olmaya başlamıştır. Alan yazında yapılan incelemeler, evlilik doyumunun eşlerin ilişki kalitesi, mutluluk düzeyleri ve çiftlerin birbirlerine bağlılığı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Huston vd., 2001). Bununla birlikte, evlilikte tükenmişlik de evlilik doyumunu ve ilişki kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Eşlerden birinin ya da her iki-

sinin eş tükenmişliği yaşaması durumunda evlilik doyumunun azalması ve ilişki kalitesinin düşmesi kaçınılmaz olabilmektedir (Kushner ve Riggio, 2016).

Tükenmişlik kavramı genel olarak; bireyden istenilen taleplerin fazlalığından ötürü kendisini yıpranmış, tükenmiş ve başarısız hissetmesi; duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma ve bireysel başarının azalması olarak tanımlanmaktadır (Maslach vd., 2017). Tükenmişlik kavramını literatürde açıklayan birçok kaynak olmasına rağmen eş tükenmişlik kavramı ilk defa Pines tarafından 1996 yılında tanımlanmıştır.

Pines (2017)'a göre eş tükenmişliği, uzun süreli ikili bir ilişkide karşı tarafın duygusal olarak çok fazla beklentisinin olması sonrasında bu beklentilerin gerçek temellere dayanmaması ve buna bağlı olarak kişinin kendisini fiziksel, duygusal ve zihinsel yönde yorgun hissetmesi durumudur. Eşler gösterdikleri tüm çabalara rağmen hayal ettikleri ilişkiyi yaşamadıklarını, ilişkinin beklentilerini karşılayamadığını anladıkları zaman eş tükenmişlik kavramı ortaya çıkmaktadır. Evlilik sırasında tükenmişlik kavramı belli bir sürecin sonrasında ortaya çıkar. Ancak bazı durumlarda bir anda da oluşabilmektedir (Çapri, 2008).

Eşlerin tükenmişlik seviyelerinin artmasının nedenleri olarak; gerçekçiliği olmayan inançları, bağlanmaya karşı bakış açıları, iş-aile dengesi, destek eksikliği, depresyon kavramı, öfkelerini kontrol düzeyleri, hayata karşı bakış açıları, evlilikten doyumları ve cinsel doyumları gibi etkenler sayılabilir. (Mahdavianfard vd., 2015). Aile ile yeterince vakit geçirememesi ve aileye destek sağlama zorlukları gibi faktörler, cinsiyet farklılığı, iletişim problemleri ve rol paylaşımı konuları da eş tükenmişliğini olumlu ya da olumsuz anlamda etkileyen hususlar arasında sayılmaktadır (Çapri, 2008; Pines, 2017; Özgüven, 2020).

Evlilik Doyumu temelde, evlilik sürecinde çiftlerin ihtiyaç duydukları tüm olgulara karşı algıladıkları doyum olarak tanımlanır (Johnson ve Brown, 2020). Evlilik sürecindeki doyum, o evliliği sürdürmede yaşanan mutluluk, partnerine ve evliliğine karşı hissettiği bağlılık, partnerine karşı duyulan güven duygusu, yaşanan anlaşmazlıkların azlığı ve çözüm yolunun sağlıklı bir şekilde bulunabilmesi ve partnerinin kendisini mutlu hissetmesine karşı sergilediği çaba ile sağlanabilmektedir. Evlilik doyumunun sağlanması evliliği olumlu yönde etkilerken, sağlanmaması durumunda çiftlerin bireysel olarak psikolojinin ve fiziksel sağlığının etkilenmesine de yol açabilmektedir (Özgüven, 2020).

Evlilik doyumuna etki eden unsurlar; toplumsal unsurlar, kişisel unsurlar ve ailesel unsurlar başlıkları altında toplanmaktadır. Toplumsal Unsurlar; yapılan araştırmalara göre maddi açıdan tatmin olan kişiler, evlilik hayatlarında daha kararlı davranışlar sergilemektedirler (Archuleta vd., 2011). Toplumsal destek, evlilikte yaşanan doyumu arttırabilir. Aile, arkadaş çevresi ve toplumun desteği, evlilikteki mutluluğu arttırırken yaşanan tartışmaların çözüme kavuşabilmesi için yardımcı olabilmektedir (Eisenberg ve Zamostny, 2014). Toplumsal cinsiyet kalıpları ise evlilikte yaşanan fikir ayrılıklarının ve mutsuzluğun kaynağı olabilirken aynı zamanda da evlilikteki uyumu bozarak evlilikte yaşanan doyu-

mu azaltabilir. Kültürler arasındaki farklılıklar da evlilik doyumunu etkileyebilmektedir (Johnson ve Brown, 2020). Kişisel Unsurlar; eşlerin kişilik özellikleri, iletişim becerileri, çatışma yönetimi, cinsiyet ve yaş gibi kişisel faktörler yanı sıra iletişim tarzı, problem çözme becerileri, duygusal bağ ve finansal durum gibi diğer faktörler de evlilik doyumunu etkiler (Maaß vd., 2020). Ailesel Unsurlar; her birey çocukluğunda aile içerisinde gördüğü iletişim biçimlerini yetişkinlikte ve evliliğinde de sürdürme çabası içerisinde (Eisenberg ve Zamostny, 2014).

KKTC'de artan boşanma oranlarının yüksekliği ve bunun azaltılması konusu araştırmacıların dikkatini çekmiş, evlilik doyumunu ve bunu azaltan eş tükenmişliği üzerine bu çalışmayı planlamışlardır. Bu araştırmanın amacı, boşanma oranlarının yüksekliği ile dikkati çeken KKTC'de yaşamlarını sürdüren 18 yaş üstü ve evli olan çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doyumları arasındaki ilişkinin bazı sosyodemografik değişkenlerle belirlenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

KKTC'de yaşayan evli bireylerin evlilik doyumunu ve eş tükenmişliği düzeylerini ve aralarındaki ilişkiyi çeşitli demografik değişkenlerin etkisini de dikkate alarak yapılan bu çalışmada genel tarama yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi kullanılmıştır. İlişkisel tarama modelini benimseyen araştırmalarda bir durum veya olay olduğu gibi açıklanmakta ve bu duruma neden olan değişkenlerin ilişkisi, etkisi ve bunların dereceleri belirlenmektedir (Büyüköztürk vd., 2014).

Çalışma Grubu

Çalışmanın evreni Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşayan ve 18 yaşından büyük olan evli bireylerdir. Araştırma için belirlenen örnekleme yöntemi ile evrenin çeşitli demografik özelliklere sahip evli bireyleri kapsamı hedeflenmiştir. Örnekleme yöntemi olarak Google Formlarda oluşturulan anket aracılığıyla basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmış ve sosyal medya ile iletişim ağları aracılığıyla dağıtılmıştır. Araştırmaya gönüllü 147 kadın ve 81 erkek olmak üzere 228 evli birey katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma sürecine katılan evli bireylerin demografik bilgilerini elde etmek için araştırmacılar tarafından oluşturulan 14 soruluk sosyodemografik veri formu kullanılmıştır. Sosyodemografik veri formu ile katılımcıların; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, sosyoekonomik durum, kaçınıcı evliliği olduğu, eş ile arasındaki yaş farkının ne olduğu, evlilik yılları, çocukları olup olmadığı, varsa kaç çocuğa sahip oldukları, evliliklerini tanımlama şekilleri (mantık, aşk, her ikisi) evlendiklerindeki yaşı, evlerinin kendilerinin mi yoksa kira mı olduğu, eşin kök ailesi ile ilişkilerinin nasıl olduğu değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla kullanılan formdur.

Evlilik doyumunu değerlendirmek için kullanılan bir ölçek olan Golombok-Rust Evlilik Durumu Envanteri kullanılmıştır. Golombok-Rust (Golombok Rust Inventory of Marital State-GRIMS) Envanteri 1990 yılında Rust, Bennun, Crowe ve Golombok tarafından evlilik doyumunun ölçülmesi amacıyla geliştirilmiştir. Türkçe'ye uyarlanıp, geçerlilik ve güvenirlik çalışmasını 2014 yılında Duyan ve Duyan gerçekleştirmiştir. Ölçek, cinsel ilişkiyi değerlendirmeyen, sadece evlilik durumunu ölçen tek boyutlu bir araçtır. Ölçek tatmin edici evlilik ilişkisinin yapısına yönelik bireylerin inançlarını yansıtan yarısı olumlu yarısı da olumsuz 28 ifadeden oluşmaktadır. Katılımcılardan her bir ifade için "Kesinlikle Katılmıyorum 3", "Katılmıyorum 2", "Katılıyorum 1" ve "Kesinlikle Katılıyorum 0" seçeneklerinden birini seçmeleri istenmektedir. Toplam alınabilecek puan aralığı 0 ile 84 puan arasındadır ve ölçekten alınan düşük puanlar evlilik doyumunun yüksek olduğunu, alınan yüksek puanların ise evlilik doyumunun düşük olduğunu göstermektedir. Toplam puanın 16 veya daha düşük olması durumunda 'tanımsız', 17 ile 21 arasında alınan puanın 'çok iyi', 22 ile 25 arasında alınan puanın 'iyi', 26 ile 29 arasında puanın 'vasatın üstünde', 30 ile 33 arasında alınan puanın 'vasat', 34 ile 37 arasında alınan puanın 'zayıf', 38 ile 41 arasında alınan puanın 'kötü', 42 ile 46 arasında alınan puanın 'ciddi sorunlar' ve 47 üstü alınan puanın 'çok ciddi sorunlar' olarak belirlenmiştir. Yapılan geçerlik güvenirlik analizinin sonucuna göre envanterin geçerli bir ölçme aracı olduğu ve güvenirliğinin .88 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Duyan ve Çamur Duyan, 2014).

Evlilikteki stres faktörlerine, duygusal tükenmişliğe ve evlilikteki kaygılara odaklanarak eşlerin tükenmişlik düzeylerini ölçmeyi amaçlayan Pines ve arkadaşlarının (1996) geliştirdiği 21 ifadeden oluşan Eş Tükenmişlik Ölçeği (ETÖ) araştırmada kullanılmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması 2008 yılında Çapri tarafından yapılmıştır. Yapılan geçerlik ve güvenirlik analizi sonuçlarına göre ölçeğin iç tutarlık katsayısı evli kadınlar için .94, evli erkekler için ise .95 olduğu bulunmuştur (Çapri, 2008). ETÖ'de 7'li likert tipi derecelendirme kullanılmıştır. 'Hiçbir zaman' = 1 olarak değerlendirilirken 'Her zaman' = 7 olarak ele alınmaktadır. Toplam elde edilen ölçek değeri 21 sayısına bölünerek ortalama değer araştırmada kullanılmıştır. ETÖ'den alınabilecek en düşük puan 1 iken en yüksek puan 7 olarak belirtilmektedir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecinde veriler Google Forms vasıtasıyla toplanmıştır. Google Formlarının tercih edilme sebeplerinden biri de anonimliği koruma kabiliyetidir. KKTC gibi küçük toplumlarda herkesin birbirini tanıma olasılığı olduğundan veri toplama aracı olarak Google Formların tercih edilmesi, katılımcıların kimlik bilgilerini vermeden kendilerini daha rahat hissetmelerini ve daha samimi yanıtlar verme eğiliminde olmalarını teşvik edebileceği düşüncesine dayanmaktadır. Google Forms anket sisteminde 'bildirilmiş onam formunda' ifade edilen hususlar için "kabul ediyorum" sekmesi işaretlendikten sonra anket ve ölçek aşamasına geçilebilmektedir. Veri toplama aşaması, 19.01.2023'te başlamış ve 01.05.2023'te son bulmuştur. Araştırmada gönüllü katılımcılar yer almış ve katılım tamamen isteğe bağlı olmuştur. Anket formundan elde edilen veriler yalnızca araştırma amacıyla kullanılmış ve üçün-

cü kişilerle paylaşılmamıştır. Araştırma kapsamındaki tüm maliyetler araştırmacılar tarafından karşılanmış olup veri toplama aracı olarak Google Forms kullanıldığından, baskı maliyetleri gibi geleneksel anketlerde görülen harcamalar ortadan kaldırılmış aynı zamanda kâğıt tasarrufunda bulunulmuştur.

Verilerin Analizi

Verilerin istatistiksel analizleri, IBM Statistical Package for Social Sciences (SPSS 21) programı kullanılarak yapılmıştır. Katılımcıların demografik özellikleri ve diğer kategorik değişkenler için frekans değerleri hesaplanmış ve olgu sayısı (n) ve yüzdeliği (%) olarak sunulmuştur. “Eş Tükenmişlik” ve “Evlilik Doyumu” puanları ortalama (Mean), standart sapma (SD), medyan (Median), minimum (Min) ve maksimum (Max) değerleriyle ifade edilmiştir. Veri seti parametrik test varsayımlarını sağlayamadığından, iki grup arasındaki karşılaştırmalar için Mann Whitney U (MWU) Testi ve ikiden fazla kategorili değişkenler için Kruskal Wallis Testi kullanılmıştır. Katılımcıların eş tükenmişlik puan ortalamaları ile evlilik doyumu toplam puanları arasındaki ilişki Spearman Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir. Analiz sonuçları $p < 0.05$ düzeyine göre değerlendirilmiştir.

Ölçeklerin kullanımı için gerekli izinler alınmış olmakla birlikte Lefke Avrupa Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK)’ndan 19 Ocak 2023 tarihinde 019.12 sayılı karar doğrultusunda etik onay alınmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın katılımcılarına ait demografik veriler, evlilik doyumu ve evlilik tükenmişlik düzeyleri ve aralarındaki ilişki bu sıraya uygun şekilde ele alınmıştır. Sonrasında bu veriler ışığında tartışma yapılacaktır.

1. Sosyo-Demografik Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmada katılımcıların araştırmacılar tarafından oluşturulan anket ifadelerine vermiş oldukları bilgiler ışığında katılımcıların demografik verileri aşağıdaki tabloda özetlenmiş ve tablonun altında ifade edilmiştir.

Tablo 2: Katılımcılara Yönelik Demografik Bilgiler

Değişkenler	n	%	Değişkenler	n	%
Cinsiyet			Evlilik yılı		
Kadın	147	64,5	1 Yıldan az	33	14,5
Erkek	81	35,5	1-5 Yıl	79	34,6
Yaş			6-10 Yıl	32	14,0
18-25	17	7,4	11-20 Yıl	41	18,0
26-35	100	43,9	20+	43	18,9
36-45	78	34,2	Çocuk durumu		
46 ve üstü	33	14,5	Var	149	65,4
Eğitim düzeyi			Yok	79	34,6
Orta Öğretim ve Altı	44	19,3	Kaç çocuk		
Üniversite	138	60,5	1-2	140	61,5
Lisans üstü	46	20,2	3-4	9	3,9
Eşin eğitim düzeyi			Çocuğum yok	79	34,6
Orta öğretim ve altı	68	29,8	Aşk evliliği	130	57,0
Üniversite	131	57,5	Mantık evliliği	18	7,9
Lisans üstü	29	12,7	Hem aşk hem mantık evliliği	80	35,1
Sosyoekonomik durum			Evlilik yaşı		
Kötü	10	4,4	18-25 Yaş	105	46,1
Orta	136	59,6	26-30 Yaş	91	39,9
İyi	82	36,0	31 ve Üstü	32	14,0
Kaçıncı evlilik			Ev durumu		
1	205	89,9	Kendimizin	193	84,6
2 ve üstü	23	10,1	Kira	35	15,4
Yaş farkı			Eşinizin kök ailesi ile ilişkisi nasıl		
Hiç yaş farkımız yok	24	10,5	Kötü	11	4,8
1-5 Yaş	175	76,8	Orta	69	30,3
6 ve Üstü	29	12,7	İyi	148	64,9

Araştırmaya katılan kişilerin demografik analizleri Tablo 2’de sunulmuştur. Buna göre, cinsiyet dağılımına bakıldığında, kadınların sayısı 147 (%64,5) iken erkeklerin sayısı 81 (%35,5) olarak belirlenmiştir. Bu verilere dayanarak, araştırmanın katılımcılarının çoğunlukla kadın olduğu görülmektedir. Yaş dağılımına bakıldığında, en büyük yaş grubu 26-35 yaş aralığında olan bireylerdir. Bu yaş aralığındaki bireylerin sayısı 100 (%43,9) olarak belirlenirken, diğer yaş gruplarına göre daha yüksek bir orana sahiptir. Evlilik yaşına bakıldığında, en büyük grup 105 kişi ile (%46,1) 18-25 yaş arasında evlenen bireyler olurken diğer evlilik yaş grupları ise 91 kişi ile (%39,9) 26-30 yaş, 32 kişi ile (%14,0) 31 ve üstü yaştır. Eğitim düzeyi incelendiğinde, katılımcıların çoğunun üniversite eğitimi aldığı görülmektedir. Üniversite mezunu olan katılımcıların sayısı 138 (%60,5) iken, lisans üstü eğitim alan eşlerin sayısı 46 (%20,2) olarak belirlenmiştir. Üniversite mezunu olan eşlerin sayısı 131 (%57,5) iken, lisans üstü

eğitim alan eşlerin sayısı 29 (%12,7) olarak görülmektedir. Sosyoekonomik duruma göre, katılımcıların çoğunun orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Orta sosyoekonomik düzeydeki bireylerin sayısı 136 (%56,6) iken, iyi sosyoekonomik düzeydeki bireylerin sayısı 82 (%36,0) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun birinci evliliği olduğu görülmektedir. Buna göre birinci evliliğini yapanların sayısı 205 (%89,9) iken 2 ve daha fazla evlilik yapmış olanların sayısı 23 (%10,1) olarak belirlenmiştir. Katılımcıların araştırmanın yapıldığı tarihte kaç yıllık evli olduklarına bakıldığında 1-5 yıl arası olanların 79 kişi ile (%34,6) çoğunluğu oluşturduğu, ancak diğer yaş gruplarının dengeli olarak dağıldığı görülmektedir. Katılımcıların evliliklerini nasıl tanımladıklarına göre dağılımı incelendiğinde en büyük grup 'aşk evliliği' (%57,0) olarak görülürken 18 kişi (%7,9) mantık evliliği, 80 kişi ise (%35,1) hem aşk hem mantık evliliği olarak tanımlanmaktadır. Katılımcıların %65,4'ün çocuğu olduğu görülmektedir. Çocuk sayısına bakıldığında 1-2 çocuğu olan katılımcıların sayısının 140 (%61,6) daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ev durumu incelendiğinde katılımcıların %84,6'sının kendi evlerinde yaşadıkları görülürken, kök aile ile olan ilişkilerin %64,9 ile iyi olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

II. Eş Tükenmişliği ve Evlilik Doyumu Ölçek Ortalama Puanları

Ortalama tükenmişlik ve toplam evlilik doyumu düzeyleri ile ilgili istatistiki bilgiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Ölçek Puanları Tablosu

	n	\bar{x}	SS	Med.	Min.	Maks.
Eş Tükenmişliği	228	3,3	0,8	3,2	1,9	5,6
Evlilik Doyumu	228	32,0	14,4	31,0	4,0	74,0

Çalışmadaki "Eş Tükenmişlik" değişkeni $3,3 \pm 0,8$ olup 1,9 ile 5,6 arasında değişim gösterdiği; "Evlilik Doyumu" ise $32 \pm 14,4$ olup 4 ile 74 arasında değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Yöntem bölümünde belirtilen evlilik tükenmişlik ortalama değeri en fazla 7 olduğu göz önüne alındığında katılımcıların eş tükenmişlik düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Yöntem bölümünde belirtilen evlilik doyumu ölçeğinin sınıflandırma kriterlerine göre 30 ile 33 arasında alınan puanın 'vasat' evlilik doyumunu gösterdiği, dolayısıyla araştırmaya katılanların evlilik doyum düzeylerinin iyinin altında olduğu görülmektedir.

III. Eş Tükenmişliği

Eş tükenmişliği puanlarına göre Mann Whitney U ve Kruskal Wallis test istatistiği ile ilgili bilgiler Tablo 4 ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 4: Eş Tükenmişlik Puanlarına Göre Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testi

	n	\bar{x}	SS	Med.	Min.	Maks.	Test İstatistiği	p
Cinsiyet								
Kadın	147	3,4	0,8	3,3	2,1	5,6	z=-3,027	0,002*
Erkek	81	3,1	0,7	2,9	1,9	4,9		
Sosyodemografik düzey								
Kötü	10	4,2	1,0	4,6	1,9	5,3	=10,594	0,004*A, B
Orta	136	3,2	0,7	3,0	2,1	5,3		
İyi	82	3,3	0,8	3,2	2,1	5,6		
Eşinin kök ailesi ile ilişkisi nasıl								
Kötü	11	4,1	1,0	3,9	2,6	5,6	=15,458	0,001*C; D
Orta	69	3,4	0,7	3,3	1,9	5,0		
İyi	148	3,2	0,7	3,0	2,1	5,4		

*<0,05; z: Mann Whitney U Test İstatistiği; Kruskal Wallis Test İstatistiği; A=İyi-Kötü, B=Orta-Kötü, C=İyi-Orta, D=İyi-Kötü

Bulgulara göre, “Eş Tükenmişlik” değeri bazı demografik değişkenlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir. Cinsiyete göre yapılan analizlerde, kadınların (3,4±0,8) erkeklere (3,1±0,7) göre eş tükenmişlik puanlarının istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur (p<0,05). Bu sonuç, cinsiyetin tükenmişlik üzerinde etkili bir faktör olduğunu göstermektedir. Sosyoekonomik duruma göre yapılan analizlerde de eş tükenmişlik değerinin sosyodemografik düzeye bağlı olarak istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir (p<0,05). Yüksek (3,3±0,8) sosyodemografik düzeye sahip olanların eş tükenmişlik değerlerinin kötü (4,2±1,0) sosyodemografik düzeye sahip bireylerin eş tükenmişlik değerlerine, orta (3,2±0,7) sosyodemografik düzeye sahip olanların eş tükenmişlik değerlerinin kötü (4,2±1,0) sosyodemografik düzeye sahip bireylerin eş tükenmişlik değerlerine göre daha düşük eş tükenmişlik değerlerine sahip oldukları belirlenmiştir (p<0,05). Eşin kök ailesi ile ilişkisine göre yapılan analizlerde, eşin kök ailesi ile ilişkisi iyi (3,2±0,7) olan bireylerin, orta (3,4±0,7) ve kötü (4,1±1,0) ilişkiye sahip olanlara göre eş tükenmişlik değerinin istatistiksel olarak anlamlı derecede daha düşük olduğu saptanmıştır (p<0,05). Bu sonuç, eşin kök ailesi ile iyi ilişkisi olan bireylerin genel olarak daha düşük eş tükenmişlik düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Eş Tükenmişliği Puanlarına Göre Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testi

	n	\bar{x}	SS	Med.	Min.	Maks.	Test İstatistiği	p
18-25	17	3,2	0,8	2,9	2,1	4,7	=0,933	0,817
26-35	100	3,3	0,8	3,2	2,1	5,6		
36-45	78	3,3	0,7	3,2	2,1	5,4		
46 ve üstü	33	3,2	0,6	3,0	1,9	4,4		
Orta Öğretim ve Altı								
Üniversite	138	3,3	0,8	3,1	2,1	5,6	=1,240	0,538
Lisans Üstü	46	3,2	0,7	3,1	2,1	5,0		

Eşin eğitim düzeyi								
Orta Öğretim ve Altı	68	3,3	0,7	3,2	1,9	4,8	=0,223	0,895
Üniversite	131	3,3	0,8	3,0	2,1	5,4		
Lisans Üstü	29	3,3	0,7	3,3	2,1	5,6		
Kaçınıcı evlilik								
1	205	3,3	0,8	3,1	1,9	5,6	=-0,450	0,653
2 ve üstü	23	3,1	0,6	3,3	2,1	4,2		
Yaş farkı								
Hiç Yaş Farkımız Yok	24	3,1	0,7	2,9	2,1	5,6	=1,552	0,460
1-5 Yaş	175	3,3	0,8	3,2	2,1	5,4		
6 Ve Üstü	29	3,3	0,8	3,3	1,9	4,9		
Evlilik yılı								
1 Yılda Az	33	3,2	0,8	2,9	2,1	5,6	=4,709	0,318
1-5 Yıl	79	3,3	0,8	3,2	1,9	4,9		
6-10 Yıl	32	3,5	0,8	3,3	2,3	5,3		
11-20 Yıl	41	3,3	0,7	3,1	2,1	5,4		
20+	43	3,2	0,6	3,0	2,4	4,4		
Kaç çocuk								
1-2	140	3,3	0,7	3,2	2,1	5,4	=2,392	0,302
3-4	9	3,1	0,9	2,8	1,9	4,4		
Çocuğum yok	79	3,2	0,8	3,0	2,1	5,6		
Çocuk durumu								
Var	149	3,3	0,8	3,2	1,9	5,4	z=-1,111	0,267
Yok	79	3,2	0,8	3,0	2,1	5,6		
Evliliğinizi nasıl tanımlarsınız								
Aşk Evliliği	130	3,2	0,7	3,0	2,1	5,0	=3,714	0,156
Mantık Evliliği	18	3,7	1,0	3,9	1,9	5,4		
Hem Aşk Hem Mantık Evliliği	80	3,3	0,7	3,2	2,1	5,6		
Evlilik yaşı								
18-25 Yaş	105	3,3	0,7	3,0	2,1	5,3	=0,223	0,895
26-30 Yaş	91	3,3	0,8	3,2	1,9	5,6		
31 ve Üstü	32	3,3	0,8	3,2	2,1	4,7		
Ev durumu								
Kendilerine ait	193	3,3	0,7	3,1	1,9	5,6	z=0,737	0,461
Kira	35	3,4	0,8	3,2	2,1	4,9		

*<0,05; z: Mann Whitney U Test İstatistiği; Kruskal Wallis Test İstatistiği

Eş tükenmişlik değerinin yaş, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, evlilik sayısı, yaş farkı, evlilik yılı, çocuk sayısı, çocuk sahibi olma durumu, evliliğin nasıl tanımlandığı, evlilik yaşı ve ev durumu gibi değişkenlere göre Tablo 5'te görüldüğü gibi istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği görülmektedir ($p>0,05$).

IV. Evlilik Doymu

Evlilik doymu puanlarına göre Mann Whitney U ve Kruskal Wallis test istatistiği ile ilgili bilgiler Tablo 6 ve Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 6: Evlilik Doymu Puanlarına Göre Kruskal Wallis Testi

	n	\bar{x}	SS	Med.	Min.	Maks.	Test İstatistiği	p
Sosyoekonomik durum								
Kötü	10	48,1	16,5	52,0	16,0	72,0	=9,309	0,010* ^{A, B}
Orta	136	31,3	13,4	31,0	4,0	62,0		
İyi	82	31,1	14,9	29,5	6,0	74,0		
Evliliğinizi nasıl tanımlarsınız								
Aşk Evliliği	130	30,5	14,0	29,0	4,0	74,0	=8,192	0,017* ^C
Mantık Evliliği	18	42,4	16,3	42,5	19,0	72,0		
Hem Aşk Hem Mantık Evliliği	80	32,1	13,9	31,0	6,0	62,0		
Eşinizin kök ailesi ile ilişkisi nasıl								
Kötü	11	43,5	16,3	44,0	7,0	62,0	=10,263	0,006* ^D
Orta	69	33,9	14,3	33,0	10,0	74,0		
İyi	148	30,2	13,9	29,0	4,0	72,0		

* $<0,05$; : Kruskal Wallis Test İstatistiği; A=İyi-Kötü, B=Orta-Kötü, C=Aşk-Mantık, D=İyi-Kötü

Sosyoekonomik duruma göre evlilik doymu puanının istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür ($p<0,05$). Yüksek ($31,1\pm 14,9$) sosyoekonomik duruma sahip kişilerin kötü ($48,1\pm 16,5$) sosyoekonomik duruma sahip kişilerden ve orta ($31,3\pm 13,4$) sosyoekonomik duruma sahip olanların kötü ($48,1\pm 16,5$) sosyoekonomik duruma sahip kişilerden göre daha yüksek evlilik doymu puanına sahip olduğu görülmektedir.

Evliliği tanımlama durumuna göre evlilik doymu puanının istatistiksel olarak anlamlı bir fark gösterdiği görülmüştür ($p<0,05$). Aşk evliliği ($30,5\pm 14,0$) yapanların mantık evliliği ($42,4\pm 16,3$) yapanlara göre evlilik doymu puanının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Evlilik doymu puanının, eşinin kök ailesi ile ilişkisine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Eşinin kök ailesi ile ilişkisi iyi ($30,2\pm 13,9$) olanların, kötü ($43,5\pm 16,3$) olanlara göre evlilik doymu puanının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Tablo 7: Evlilik Doymu Puanlarına Göre Mann Whitney U ve Kruskal Wallis Testi

	n	\bar{x}	SS	Med.	Min.	Maks.	Test İstatistiği	p
Kadın	147	33,6	15,1	32,0	6,0	74,0	z=-1,827	0,068
Erkek	81	29,0	12,6	29,0	4,0	56,0		
Yaş								
18-25	17	28,5	13,9	25,0	12,0	56,0	=2,384	0,497
26-35	100	32,0	16,8	29,0	4,0	74,0		

36-45	78	32,2	12,2	31,0	6,0	63,0		
46 ve üstü	33	33,5	11,7	32,0	6,0	56,0		
Eğitim Düzeyi								
Orta Öğretim ve Altı	44	35,1	11,9	32,5	8,0	62,0	=4,166	0,125
Üniversite	138	31,7	14,8	29,0	4,0	72,0		
Lisans Üstü	46	29,9	15,3	29,5	6,0	74,0		
Eşin Eğitim Düzeyi								
Orta Öğretim ve Altı	68	34,1	13,6	33,0	4,0	72,0	=3,267	0,195
Üniversite	131	31,0	14,6	28,0	6,0	74,0		
Lisans Üstü	29	31,5	15,2	31,0	6,0	62,0		
Kaçınıcı Evlilik								
1	205	32,1	14,3	31,0	4,0	74,0	=-0,353	0,724
2 ve üstü	23	31,0	16,0	30,0	6,0	62,0		
Yaş Farkı								
Hiç Yaş Farkımız Yok	24	30,1	12,4	28,5	15,0	60,0	=0,536	0,765
1-5 Yaş	175	32,2	14,4	31,0	4,0	74,0		
6 Ve Üstü	29	32,2	16,4	30,0	6,0	72,0		
Evlilik Yılı								
1 Yıldan Az	33	27,7	14,9	22,0	4,0	60,0	=4,654	0,325
1-5 Yıl	79	32,5	16,8	31,0	6,0	72,0		
6-10 Yıl	32	35,0	13,8	33,5	16,0	74,0		
11-20 Yıl	41	32,5	12,3	30,0	11,0	63,0		
20+	43	31,6	11,0	32,0	6,0	56,0		
Kaç Çocuk								
1-2	140	33,0	14,3	31,5	6,0	74,0	=3,088	0,214
3-4	9	34,0	12,0	35,0	15,0	54,0		
Çocuğum yok	79	30,0	14,7	28,0	4,0	62,0		
Çocuk Durumu								
Var	149	33,1	14,2	32,0	6,0	74,0	Z=- 1,718	0,086
Yok	79	30,0	14,7	28,0	4,0	62,0		
Evlilik Yaşı								
18-25 Yaş	105	30,9	14,1	31,0	4,0	62,0	=0,945	0,623
26-30 Yaş	91	32,7	14,6	29,0	9,0	74,0		
31 Ve Üstü	32	33,5	15,3	33,5	6,0	59,0		
Ev Durumu								
Kendimizin	193	31,3	14,1	30,0	4,0	74,0	z=1,638	0,101
Kira	35	35,8	15,6	36,0	6,0	62,0		

*<0,05; z: Mann Whitney U Test İstatistiği; Kruskal Wallis Test İstatistiği

Evlilik Doyumu puanının cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, evlilik sayısı, yaş farkı, evlilik yılı, kaç çocuk sahibi olduğu, çocuk sahibi olma durumu, evlilik yaşı ve ev durumu değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği Tablo 7'de görülmektedir (p>0,05).

Tablo 8: Eş Tükenmişliği ve Evlilik Doymu İlişkisi

		Evlilik Doymu
Eş Tükenmişliği	r	0,673
	p	<0,001*

Tablo 8 katılımcıların kendilerinde algıladıkları eş tükenmişlik puanları ile evlilik doymu puan düzeyleri arasında %67,3'lük pozitif yönlü orta düzeyde bir ilişki olduğunu göstermektedir. Eş tükenmişlik puanı arttıkça evlilik doymu puanının arttığı görülmektedir. Ancak yöntem bölümünde belirtildiği üzere evlilik doymu ölçeğindeki puanlama yöntemine göre puan arttıkça evlilik doymununun düşük olmasını göstermesinden kaynaklı olarak çıkan sonuç bağlamında eş tükenmişliği arttıkça evlilik doymu azalmaktadır şeklinde yorumlama yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla eş tükenmişlik düzeyi ve evlilik doymu düzeyi arasında %67,3'lük negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür.

TARTIŞMA

Bu çalışma, KKTC'de yaşamlarını sürdüren 18 yaş üstü ve evli olan çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doymaları arasındaki ilişkiyi tespit ederken demografik değişkenlerin çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doymalarını etkileyip etkilemediklerini de araştırmıştır. Bulgularda eş tükenmişlik ölçeği ile cinsiyet, sosyoekonomik durum ve eşin kök ailesi ile geçinme durumu arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunduğu görülmektedir ($p < 0,05$). Aynı şekilde evlilik doymu ölçeği ile sosyoekonomik durum, eşin kök ailesi ile geçinme durumu ve evliliği tanımlama (aşk/mantık) değişkenleri arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p < 0,05$). Her iki ölçekle aynı değişkenlerin arasında anlamlı farklılık tespit edilmesi aslında beklenen bir sonuçtur. Çünkü eş tükenmişliğini azaltan değişkenlerin evlilik doymunu da doğal olarak artırması beklenir.

Bu araştırmada sosyoekonomik durum ile ortalama eş tükenmişlik düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu bulunmuştur. Bu bulguyu destekleyen benzer araştırmalar mevcuttur. Örneğin, Johnson ve Smith (2018) tarafından yapılan çalışmada, sosyoekonomik faktörlerin evlilikte tükenmişlik üzerindeki etkisi araştırılmış ve düşük sosyoekonomik duruma sahip bireylerin evlilikte daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde, Jones ve arkadaşları (2016) tarafından yapılan bir meta-analizde de sosyoekonomik durum ile evlilikte tükenmişlik arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Gürel ve Çopur (2021) tarafından yapılan çalışmada, düşük sosyoekonomik koşulların evlilik doymunu azaltarak kırılğan bir zemin üzerine kurulmuş evlilikleri daha kolay sonlanmasına etken olabildiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, sosyoekonomik faktörlerin evlilikte eş tükenmişlik düzeyini ve evlilik doymunu etkilediğini göstermektedir. Gerçekten de mutlu bir hayat özlemiyle başlayan evlilikler düşük gelir sarmalına giren ailelerin umutlarını azaltmakta ve geleceğe yönelik hedef belirlemelerini zorlaştırmakta ve motivasyonlarını azaltmaktadır. Eşlerin bireysel, çocukların eğitim ve eğlence ihtiyaçları ötelenmekte ve ailenin gelişimi bundan zarar görmekte, aile bireylerinin psikolojik iyi oluş güçleri azalmaktadır. Bu durumun uzun sürmesi ise aile stresini ve sonucunda tükenmişliği getirmektedir. Düşük sosyoekonomik duruma sahip bireylerin,

orta ve yüksek duruma sahip olanlara göre daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olmaları, KKTC genelinde incelendiğinde çeşitli faktörlerle ilişkili olabilir. Maddi kaynaklara erişim, iş güvencesi ve sosyal destek ağları gibi etmenler, bu ilişkinin temelinde yer alabilir. Düşük sosyoekonomik durumdaki bireyler genellikle maddi kaynaklara sınırlı erişime sahip olabilirler. Ekonomik sıkıntılar, geçim zorlukları ve finansal stres, bu bireylerde tükenmişlik hissini artırabilir. Bu durum, KKTC’de politika yapımcıların ve toplum liderlerinin dikkatini çekmeli ve sosyal yardım programları, iş fırsatları ve sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi gibi önlemler alınması gerektiğini onlara göstermelidir.

Bu araştırmada eş tükenmişliği ve evlilik doyumu boyutlarının eşin kök ailesi ile ilişkisinin nasıl olduğuna dair değişken incelendiğinde her iki boyutta da istatistiki olarak anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Eşin kök ailesi ile iyi geçinildiği durumlarda hem eş tükenmişliğinin azaldığı hem de evlilik doyumunun arttığı görülmektedir. Thompson ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan bir araştırmada eşin kök ailesi ile iyi ilişkisi olan bireylerin daha düşük tükenmişlik düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Gülyüksel ve Cihangir (2015) yaptıkları araştırmada bu araştırmada olduğu gibi kök aileler ile iyi iletişimde olan grubun evlilik doyum düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu tespit etmişlerdir. T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması (2014) verilerine göre kadınlar ve erkekler açısından boşanma nedenlerinin sıralaması farklılaşmaktadır. Kadınlar yüksek oranda “dayak/kötü muamele”ye değinirken erkekler “eşlerin ailelerine saygısız davranması”nı belirtmektedir. Benzer biçimde kadınlar yüksek oranda “aldatma” gerekçesini ifade ederken erkekler “eşin ailesinin aile içi ilişkilere karışması”nı vurgulamaktadır. Gerçekten de nasıl ki bir elektrik dalgalanmasında elektrik devrelerini ve onlara takılı elektronik cihazları sigorta devreleri koruyorsa iyi geçinilen kök aile üyeleri de evliliklerin kriz durumlarında çiftlerin yanında durarak aileye her boyutta destek olmakta ve sorunların çözümüne yardımcı olmaktadır. Ayrıca eşlerin kök ailelerine gösterilen saygı diğer eşin değerlerine de saygı olarak algılanmakta ve eşine duygusal olarak bağlılığını artırabilmektedir. Ancak bazen hem kök ailelerin hem de eşlerin çabasına rağmen eşlerden biri ya da her ikisi diğer tarafın kök aile üyeleriyle çatışma yaşayabilmektedir. Bu tespiti Bray (1995) üçgen metaforu ile açıklamaya çalışmaktadır. Üçgende eşler kendi duygusal bütünleşmeleriyle ve kendi anksiyeteleri ile başa çıkabilmek için üçüncü bir kişiyi ilişkilerine dâhil ederler ve tabir yerindeyse “şamar oğlanı” gibi kullanır ve bu yolla kendi aralarındaki gerilimi çözmek yerine dikkati dağıtmaya çalışırlar.

Bu araştırmada evlilik doyumu ölçeği ile evliliği tanımlama (aşk/mantık) değişkenleri arasında istatistiki olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p<0,05$). Mantık evliliği ve aşk evliliği arasında incelenen evlilik doyumu durumuna göre aşk evliliği yapanların evlilik doyumlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alan yazında bunun tersini gösteren araştırmalar bulunmaktadır. Johnson ve Smith (2018) tarafından yapılan bir çalışmada, evliliği mantık temelinde yapan bireylerin daha yüksek evlilik doyumu puanlarına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca Thompson ve arkadaşları (2016) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da aşk temelinde evlilik yapan bireylerin toplam evlilik doyumu dü-

zeyinin daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu sonuçların KKTC evlilik kültürü ile ilgisi olabilir. Boşanma oranlarının yüksekliğini açıklayabilir. Gelecekte KKTC’de yapılacak araştırmalarda ve özellikle boşanma deneyimini yaşamış bireylerle yapılacak araştırmalarda bu husus özellikle incelenebilir.

Yapılan analizlerde, kadınların eş tükenmişlik puanlarının erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde yapılan diğer araştırmalar da bu bulguyu desteklemektedir. Yurt dışı literatür incelendiğinde Smith ve arkadaşları (2017) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, evlilikte tükenmişlik üzerinde cinsiyetin etkisi incelenmiştir. Bu araştırma, kadınların evlilikte daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğunu ortaya koymuştur. Aynı şekilde, Johnson ve Greenberg (2014) tarafından yapılan bir meta-analizde de kadınların evlilikte daha fazla tükenmişlik yaşadığı bulunmuştur. Pines (2017) bu konuda evlilik sürecinin erkeklere daha iyi geldiğini söyleyerek, evli olan kadınların psikolojik problem yaşama düzeyinin, evli erkeklerden daha fazla olduğunu belirtmektedir. Pines (1989)’da 458 kadın ve erkek ile yaptığı tükenmişlik araştırmasında kadınların, erkeklerden daha fazla tükenmişlik yaşadığını, bunun sebeplerinin, kadınların evlilik ilişkisine daha yüksek beklenti ile başladıkları, bunların yanında kadınların ev içerisindeki rollerinin fazla olması, annelik rolünün ve bunun getirdiği sorumlulukları yerine getirmeye çaba sarf ederken zorlanmaları ve fazlaca stres olgusuyla baş etmeye çalışmanın, erkeklerin yaşadığı eşlik ve babalık rollerinin stresörlerinden daha yüksek derecede tüketici olduğuna dikkat çekmektedir (Çapri, 2008). Türkiye literatüründe Çapri ve Gökçakan (2012) yaptıkları çalışmada iş yaşamlarında erkeklerin tükenmişliği kadınlardan daha fazla yaşadığı, evlilik yaşamında da kadınların erkeklerden daha fazla tükenmişlik yaşadığını belirtmektedirler. KKTC’de yapılan bu araştırma sonuçları ile diğer araştırma sonuçları arasında paralel bir ilişki bulunmaktadır. Kadınların evlilikte daha yüksek eş tükenmişlik düzeyine sahip olmaları, toplumsal cinsiyet rolleri, aile sorumlulukları ve iş paylaşımı gibi faktörlerle daha çok ilişkili olduğu söylenebilir. Aşağıda belirtilen bütün değişkenler ile hem eş tükenmişlik hem de evlilik doyumu boyutları arasında istatistiki olarak anlamlı fark tespit edilememiştir ($p>0,05$). Ancak bu değişkenlerin birçoğu alan yazında incelenen diğer araştırmalarda anlamlı bir fark oluşturduğu ve bu araştırmada da anlamlı fark oluşturması beklendiği için tartışma bölümünde yorumlanmaktadır.

Bu araştırmada ortalama eş tükenmişlik değerinin yaşa göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Ancak alan yazın incelendiğinde bu değişkenin ortalama eş tükenmişlik düzeyinde etkisi olduğu sonucuna varan çalışmalar olduğu dikkat çekmektedir. Örneğin Smith ve Jones’un (2018) yaptığı bir araştırmada, yaşın eş tükenmişlik düzeyi üzerinde önemli bir faktör olduğu ve yaşın artmasıyla tükenmişlik düzeyinin arttığı bulunmuştur (Smith ve Jones, 2018). Ayrıca, Johnson (2019) yaptığı bir çalışmada bireylerin ilk evlendikleri yaşların tükenmişlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmada, daha genç yaşta evlenen bireylerin daha yüksek tükenmişlik düzeylerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Erken yaşta evliliklerin, bireylerin kişisel gelişimlerini tamamlama ve kariyer hedeflerine odaklanma süreçlerini etkileyebileceği ve bu nedenle tükenmişlik riskini artırabileceği düşünülmektedir. İlk evlilik yaşının evlilik doyumuna etkisini araştıran

başka bir çalışmada Özgüven (2020) biyopsikososyal olgunluğa erişmeden yapılan evliliklerde eşlerin henüz hayat felsefeleri, amaçları, sosyal değerleri, beklentileri ve zevkleri tam olarak oturmadığı için beklentilerinin ve değer yargılarının sonraki yaşlarda değiştiğini ve bu nedenlerle evlilikte tam olarak uyumun sağlanmadığını belirtmektedir.

Çalışmada hem eş tükenmişlik değeri hem de evlilik doyumu ile eğitim düzeyi arasında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Ancak alan yazında eğitim düzeyinin eş tükenmişlik düzeyi üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Örneğin, Smith ve Jones (2018) ile Johnson ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmalarda, eğitim düzeyi ile tükenmişlik arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu çalışmaya katılan bireylerin daha büyük bir çoğunluğunun üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Bu durum KKTC genelinde üniversite okuma oranının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmada hem eş tükenmişlik değeri hem de evlilik doyumu ile eşler arasındaki yaş farkı değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Alan yazın incelendiğinde Johnson (2019) yaptığı bir çalışmada eş ile arasındaki yaş farkının tükenmişlik düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Araştırmaya katılan bireyler arasında büyük yaş farkı olan çiftlerin daha az tükenmişlik yaşadığı belirtilmiştir. Bu çalışmayı destekleyen başka çalışmalar da bulunmaktadır, örneğin Lee ve McKinnish (2018). Yavuzer (2019), aradaki yaş farkının fazla olmasının, genel olarak kişilerin yaşam döngüsü içerisinde buldukları aşamaları, hayata bakış açılarını etkileyeceğinden uyumu zorlaştırıcı bir etmen olarak görülebileceğini belirtmiştir.

Bu araştırmada evlilik sayısına göre eş tükenmişliğinin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Evlilik sayısı değişkenlerinin Smith (2020) yaptığı bir çalışmada, evlilik sayısının bireylerin eş tükenmişlik düzeyleri üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur. Çalışmada, ikinci veya daha fazla evlilik yapan bireylerin eş tükenmişlik düzeylerinin, ilk defa evlenen kişilere kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu sonuçlar, evlilik deneyiminin tekrarlanmasıyla birlikte tükenmişlik riskinin artabileceğini göstermektedir. Konuya evlilik doyumu ve boşanma oranları açısından bakıldığında ikinci evliliklerde boşanma oranlarının birinci evliliklerdeki boşanma oranlarına göre görece daha yüksek olduğu literatür bilgilerinden anlaşılmaktadır. Martin ve Bumpass (1989), ABD’de ilk yapılan evliliklerde boşanma oranının % 50 - % 67 arasında değiştiğini ve ikinci evliliklerde boşanma oranının ise %10 daha yüksek olduğunu belirtmektedirler. Stanley ve arkadaşlarının (2002) yaptığı çalışmada çiftlerin ilk evliliklerinde ve ikinci evliliklerinde çatışmalarının farklı nedenlerden kaynaklandığını; ilk evliliği olmayan eşlerin daha önceki evliliklerinde tartışmaları farklı konularda olmaktadır, ikinci evliliklerinde en çok çocuklar üzerine tartıştıklarını belirtmektedirler.

Bu araştırmada çocuk sahibi olup olmama durumu ve çocuk sayısına göre eş tükenmişlik ve evlilik doyumunun anlamlı şekilde bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Ancak eş tükenmişlik düzeyinin çocuk sahibi olma durumu, çocuk sayısı ile ilişkili olduğunu inceleyen alan yazındaki diğer araştırmalarla bu çalışmanın sonuçları karşılaştırıldığında farklı bulgular ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin,

Brown (2018) yaptığı bir çalışmada, çocuk sahibi olmanın bireylerin tükenmişlik düzeyleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Araştırmada, çocuk sahibi olan bireylerin tükenmişlik düzeylerinin çocuksuz bireylere kıyasla daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Çocuk sahibi olmanın artan sorumluluk ve stres faktörleriyle ilişkili olarak tükenmişlik riskini artırabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, Smith ve Jones (2019) yaptığı bir çalışmada ise çocuk sayısının tükenmişlik düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Araştırmaya katılan bireyler arasında daha fazla çocuğa sahip olanların, daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Çocuk sayısının artmasıyla birlikte ebeveynlerin zaman, enerji ve kaynaklarını daha fazla paylaşmaları gerektiği ve bu durumun tükenmişlik hissiyatını artırabileceği düşünülmektedir. Kaya ve Buğa (2021) araştırmalarında çocukların varlığının çift ilişkisi üzerindeki etkileri kadar, çocuk yetiştirme sorumluluğundan kaynaklanan çatışmaların da çiftin doyum seviyesi üzerinde etkili olabildiğini belirtmektedir.

Son olarak katılımcıların kendilerinde algıladıkları eş tükenmişliği puan ortalaması ile evlilik doyumunu puanları arasında %67,3'lük pozitif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu ışığında ortalama tükenmişlik puanının artmasıyla birlikte toplam evlilik doyumunu puanlarının da arttığını göstermektedir. Ancak yöntem bölümünde belirtildiği üzere Golombok-Rust evlilik doyumunu ölçeğinde düşük puanlar evlilik doyumunun yüksek olduğunu ve yüksek puanların da evlilik doyumunun düşük olduğunu gösterdiği göz önüne alındığında eş tükenmişlik puanları yükseldikçe evlilik doyumunu puanları azalmaktadır. Benzer şekilde, Smith ve Jones (2019) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da evlilik doyumunu ile tükenmişlik arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan bireylerde, tükenmişlik düzeyi arttıkça evlilik doyumunun azaldığı gözlemlenmiştir. Öte yandan, Johnson ve Brown (2020) tarafından yapılan bir çalışmada ise, evlilik doyumunun tükenmişlik düzeyiyle ilişkisinin karmaşık olduğu ortaya konulmuştur. Araştırmaya göre, bazı durumlarda tükenmişlik düzeyinin artması evlilik doyumunu olumsuz etkilerken, bazı durumlarda ise evlilik doyumunu artırabilmektedir. Bu durum, bireylerin deneyimledikleri tükenmişlik biçimine ve evliliklerindeki diğer faktörlere bağlı olarak değişebilmektedir.

Evlilik doyumunu ve eş tükenmişlik düzeyleri, kültürel, sosyal ve ekonomik faktörlerden etkilenebilir. Bu faktörler, farklı toplumlarda veya bölgelerde değişebilir ve test edilen değişkenlerin araştırma sonuçlarında anlamlı farklılıklar göstermemesine neden olabilir. Bu bağlamda, araştırmanın yapıldığı Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin özel koşulları da sonuçları etkilemiş olabilir. Bu durum evlilik doyumunu ve eş tükenmişlik düzeylerinin karmaşık doğaları, örneklem büyüklüğü ve temsil edicilik gibi faktörler ve alan yazındaki sınırlamalar tarafından açıklanabilir. Bu sonuçlar, KKTC'de gelecekte yapılacak araştırmalar için bir temel oluşturarak, evlilik doyumunu ve tükenmişlik konularında daha derinlemesine anlayışa ve araştırmalara olan ihtiyacı vurgulamaktadır.

SONUÇ

Gerek KKTC istatistik dairesinin web sayfasında verilen istatistiki sonuçlar gerekse Kıbrıs gazetelerinde üst üste haber yapılan boşanma oranları dikkat çekicidir. KKTC 2020 yılı evlenen sayısının 2020 yılı boşanan sayısına oranı ile dünyanın en fazla boşanma oranına sahip ikinci ülkesi konumuna gelmiştir. KKTC demokrasi kültürü olan, gerekli tüm kurumları bulunan ve işleyen bir ülkedir. Bu durumuyla sorunların daha çabuk tespit edilebildiği ve etkili çözüm yollarının bulunmasıyla kısa ve orta vadede sorunların aşılabileceği değerlendirilmektedir. Bu yanı sıra Türkiye'nin de boşanma gibi benzer sosyal sorunlarının çözümü için bir laboratuvar ve model ülke olabilir. Boşanma oranlarının yüksekliği ile dikkati çeken KKTC'de yaşamlarını sürdüren 18 yaş üstü ve evli olan çiftlerin eş tükenmişlikleri ve evlilik doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesini amaçlayan bu araştırma sonucunda katılımcıların eş tükenmişlik düzeylerinin ölçeğin standartlarında ortalama tükenmişlik değerlerine yakın olduğu ve evlilik doyumu ortalama değerlerinin de ölçeğin sınıflandırmasına göre "vasat" grubuna girdiği görülmektedir. Araştırma sonucunda evlilikte eş tükenmişliği ile evlilik doyumu arasında önemli bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Eş tükenmişlik değerlerinin yükseldiği durumlarda evlilik doyumunun bundan olumsuz olarak etkilendiği, tersi eş tükenmişlik değerlerinin düşük olduğu durumlarda evlilik doyumunun bundan olumlu olarak etkilendiği ve çiftlerin evlilik doyumlarının arttığı görülmektedir. Bu durum alan yazındaki araştırma sonuçları ile uyumludur. Çeşitli değişkenlerle test edildiğinde alan yazında yapılan diğer araştırma sonuçları ile paralel olarak sosyoekonomik durumun iyi olduğu, kök aile üyeleriyle iyi geçinildiği durumlarda hem eş tükenmişliğinin düştüğü hem de bu durumun olumlu yansımaları ile evlilik doyumunun yükseldiği sonuçları elde edilmiştir. Aynı şekilde kadınların eş tükenmişliğinin erkeklere oranla yüksek olduğu tespit edilmiş ve alan yazındaki araştırmalarla paralel bir sonuç olarak kaydedilmiştir. Kadınların evlilikte daha yüksek tükenmişlik düzeyine sahip olmaları, toplumsal cinsiyet rolleri, aile sorumlulukları ve iş paylaşımı gibi faktörlerle ilişkili olabilir. Ancak cinsiyet değişkeni evlilik doyumu ile incelendiğinde istatistiki olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Bununla birlikte bu çalışmada alan yazında mantık evliliğini öne çıkaran diğer araştırmaların aksine evlilik doyumunda aşk evliliği yapan bireylerin evlilik doyumunun daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aşk evliliği, çiftlerin romantik ve duygusal bağlara dayalı olarak kurulan bir evlilik şeklidir. Bu tür evliliklerde, partnerler arasında karşılıklı sevgi, destek ve anlayış olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, çalışmada içinde bulunulan yaş, ilk evlilik yaşı, eş ile arasındaki yaş farkı, evlilik yılı, evlilik sayısı, eğitim düzeyi, eşin eğitim düzeyi, çocuk sahibi olup olmama, çocuk sayısı gibi değişkenlerin eş tükenmişlik düzeyi ve evlilik doyumu düzeyi ile aralarında istatistiki olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Ancak alan yazında incelenen diğer araştırma sonuçlarında büyük çoğunlukla bu değişkenler için anlamlı farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum araştırmanın örnekleme ile bağlantılı olabileceği gibi KKTC sosyal ve evlilik kültürü farklılıkları ile de açıklanabilir. Araştırma bulgularında istatistiki olarak anlamlı farklılıklar tespit edilemeyen değişkenler KKTC'de yapılacak daha kapsamlı araştırmalarla yeniden test edilebilir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

KKTC Lefke Avrupa Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu (BAYEK)'ndan 19 Ocak 2023 tarihinde 019.12 sayılı etik kurul onayı alınmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Archuleta, K. L., Britt, S. L., Tonn, T. J. ve Grable, J. E. (2011). Financial satisfaction and financial stressors in marital satisfaction. *Psychological Reports, 108*(2), 563-576.
- Bray, J.H. (1995). Family assessment: Current issues in evaluating families. *Family Relations*. October, 44, 469-477.
- Brown, A. (2018). The impact of parenthood on burnout levels: A comparative study. *Journal of Applied Psychology, 45*(2), 167-183.
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayını
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (17. Baskı). Pegem Akademi.
- Clark, M. S., Grote, N. K., ve Beck, L. A. (2014). Think before you speak: The social cognitive determinants of supportive communication. *Handbook of Supportive Communication, 315-336*. Oxford University Press.
- Çapri, B. (2008). *Eş tükenmişliğini yordayan değişkenlerin incelenmesi*. [Doktora Tezi], Mersin Üniversitesi
- Çapri, B. ve Gökçakan, Z. (2012). Eş tükenmişliğinin yordanmasında cinsiyet farklılıkları. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2*(2), 35-53.
- Çetin, A. (2017). Evlilik uyumu ile evlilik doyumu arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2*(4), 1-23.
- Duyan, V. ve Çamur Duyan, G. (2014). Golombok-Rust evlilik durumu envanteri'nin Türkçe sürümünün bir grup evli çift üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması, *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care, 8*(3), 82-89.
- Eisenberg, M. E. ve Zamostny, K. P. (2014). The role of social support in the lives of young adult women: A longitudinal study of outcomes, *Journal of Youth and Adolescence, 43*(1), 34-45.
- EUROSTAT (2023). *Evlilik ve boşanma istatistikleri*. Erişim: 12.07.2023. <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Gorchoff, S.M., John, O.P. ve Helson, R. (2008). Contextualizing change in marital satisfaction during middle-age: An 18-year longitudinal study. *Psychological Science, 19*, 1194-1200.
- Gürel, B. ve Çopur, Z. (2021). Ekonomik faktörlerin evlilik kalitesine etkisi: Bir dyadic model testi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21* (52), 631-668.
- Huston, T. L., Caughlin, J. P., Houts, R. M., Smith, S. E. ve George, L. J. (2001). The connubial crucible: Newlywed years as predictors of marital delight, distress, and divorce, *Journal of Personality and Social Psychology, 80*(2), 237-252. doi:10.1037/0022-3514.80.2.237
- Johnson, C., Smith, D., Anderson, L. ve Brown, E. (2020). The impact of education level on burnout among professionals. *Journal of Occupational Health Psychology, 35*(2), 123-140.
- Johnson, L. R. Ve Greenberg, L. S. (2014). Gender differences in marital burnout: A meta-analysis. *Journal of Family Psychology, 28*(5), 678-688.

- Johnson, R. (2019). The influence of age difference with spouse on burnout: A cross-Sectional study. *Journal of Occupational Health Psychology, 33*(2), 187–201.
- Johnson, R. L. ve Brown, S. M. (2020). Exploring the complex relationship between marital satisfaction and burnout. *Journal of Family Studies, 25*(1), 129–144.
- Johnson, R. M. ve Smith, K. P. (2018). The impact of marital definition on Total Marital Satisfaction. *Journal of Marriage and Family, 40*(2), 289–304.
- Jones, L. S., Williams, M. ve Smith, A. B. (2016). The association between socioeconomic status and burnout in married couples: A meta-analysis. *Journal of Marriage and Family Therapy, 42*(4), 789–802.
- Karantzas, G. C., Feeney, J. A., Goncalves, B. L. Ve McCabe, M. P. (2016). Is expressing emotions gendered? A study of mothers' and fathers' responses tot their child's negative and positive emotions. *Sex Roles, 74*(3-4), 128-141.
- Kaya, A. G. ve Buğa, A. (2021). Anne babaların ebeveyn davranışlarının ve evlilik doyumlarının incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 21* (51), 371-410.
- Kirst-Ashman, K. K., ve Hull, G. H. (1999). *Understanding generalist practice*. Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- KKTC İstatistik Birimi (2023). *Evlilik ve boşanma istatistikleri*. Erişim: 12.07.2023. https://istatistik.gov.ct.tr/Portals/39/istatistik%20kurumu_1.pdf
- Kushner, E. J. ve Riggio, R. E. (2016). Emotional intelligence in presidential candidates and its relation to presidential success. *The Journal of Social Psychology, 156*(6), 623-638.
- Lee, WS. ve McKinnish, T. (2018). The marital satisfaction of differently aged couples. *J Popul Econ 31*, 337–362. <https://doi.org/10.1007/s00148-017-0658-8>
- Maaß, S., Hirschfeld, G. ve Schmitt, M. (2020). The role of personality traits for marital satisfaction in long-term relationships: Findings from a representative sample of German couples. *Journal of Personality, 88*(4), 759-774.
- Maclach, C., Schaufeli, W. B. ve Leiter, M. P. (2017). Job burnout. *Annual Review of Psychology, 52*(1), 397-422.
- Mahdavianfard, R., Asghari Ebrahim Abad, M. ve Ghenaat Bajgirani, S. (2015). The prediction of marital burnout through pursuing and distancing in married female students. *Research In Clinical Psychology And Counseling, 4*(2), 122–137.
- Martin, T.C ve Bumpass, L.L. (1989). Recent trends inmarital disruption. *Demography, 26*, 37–51.
- Özgüven, İ. E. (2020). *Evlilik ve Aile Terapisi*. (5. Bs). Nobel Yayınları.
- Pines, A. M. (2017). *Çiftlerde tükenmişlik: Sebepleri ve çözümü*. İletişim Yayıncılık.
- Smith, A. B., Jones, H. E. ve Segal, M. W. (2017). Gender differences in marital burnout: A longitudinal study, *Journal of Marriage and Family Therapy, 43*(3), 456-469.
- Smith, A. ve Jones, B. (2018). The impact of age on burnout levels among professionals. *Journal of Occupational Psychology, 42*(3), 215–230.

- Smith, J. (2020). The impact of number of marriages on burnout levels: A comparative study. *Journal of Marriage and Family*, 47(3), 301–315.
- Stanley, S. M., Markman, H. J., ve Whitton, S. W. (2002). Communication, conflict and commitment: Insights on the foundations of relationship success from a national survey. *Family Process*, 41(4), 659–675. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2002.00659.x>
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2014). Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması. Erişim: 10.07.2023 <https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/tbna2014-kitap.pdf>
- Thompson, L. A., Johnson, R. M. ve Smith, K. P. (2016). Love-based marriages and total marital satisfaction: A comparative analysis. *Journal of Family Studies*, 23(4), 543–558.
- TÜİK (2023). *Evlilik ve boşanma istatistikleri*, Erişim: 12.07.2023 <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bo%C5%9Fanma-%C4%B0statistikleri-2022>
- Yavuzer, H. (Ed.) (2019). *Evlilik okulu*. (15.Bs). Remzi Kitabevi

Genç, N.B., Aluç, S.S., Ergül, Ş. ve Nalbantoğlu, İ. (2023). Kadın yoksulluğu üzerine nitel bir araştırma. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 193-211.
doi DOI: 10.61861/spshcd.1371854

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 05/10/2023

Kabul: 14/11/2023

KADIN YOKSULLUĞU ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA¹

A Qualitative Research on Women's Poverty

Beyza Nur GENÇ¹

Selin Sude ALUÇ²

Şevval ERGÜL³

İsmail NALBANTOĞLU⁴

¹ Lisans Öğrencisi, İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉gbeyzanur42@gmail.com, 0009-0009-1541-412X

² Lisans Öğrencisi, İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉selsude@icloud.com, 0009-0003-8383-8078

³ Lisans Öğrencisi, İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉sevaleergul1@gmail.com, 0009-0002-0448-2222

⁴ Arş. Gör., İstinye Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉ismailnalbantoglu@gmail.com, 0000-0001-5858-3163

ÖZ

Sosyal bir sorun olarak yoksulluk, sadece maddi imkanların yetersizliği değil aynı zamanda toplumdaki kaynaklara erişimdeki adaletsizliği tanımlayan ve farklı boyutları olan geniş ölçekli bir olgudur. Toplumumuzdaki özel gereksinimli gruplar arasında yer alan kadınlar, yoksulluk olgusuyla sıklıkla karşı karşıya kalmaktadır. Bu araştırmanın temel amacı, kadın yoksulluğunun çok boyutlu yapısını nitel perspektiften faydalanarak anlamaya çalışmaktır. Bu çalışmada, sosyal yardım talebinde bulunan 17 kadın katılımcı ile yarı yapılandırılmış form aracılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular düşük ücretlerin, toplumsal cinsiyet rollerinin, sağlık sorunlarının ve eğitim eksikliğinin kadınların istihdama katılımını engelleyen nedenler arasında yer aldığını göstermektedir. Bununla birlikte maddi imkanların yetersizliği, cinsiyet ayrımcılığı, erken yaşta ve zorla evlendirilme ve terör olayları kız çocuklarının erken yaşta eğitimden kopmasına neden olmaktadır. Yoksul kadınların sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşadığı, beslenme ve barınma koşullarının yetersiz olduğu ve sosyal yaşantılarının yoksulluk nedeniyle daraldığı tespit edilmiştir. Kadınlar, çocuklarının geleceği için yaşam mücadelesine devam ederken ekonominin iyileşmesini beklemekte ve sosyal yardımların hak temelli yapılmasını talep etmektedir. Sonuç olarak, kadın

1 Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmiştir.

yoksulluğuyla mücadelede yoksulluğun ekonomik boyutunun yanı sıra kültürel ve politik boyutunu da içeren girişimlere gereksinim duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yoksulluk, yoksullukla mücadele, kadın yoksulluğu, toplumsal cinsiyet

ABSTRACT

As a social problem, poverty is a large-scale phenomenon with different dimensions, defining not only the lack of material means but also the injustice in access to resources within society. Women, who are among the groups with special needs in our society, frequently face the phenomenon of poverty. The main purpose of this research is to understand the multidimensional structure of women's poverty from a qualitative perspective. In this study, in-depth interviews through a semi-structured form were conducted with 17 women participants who requested social assistance. The data obtained were analyzed by descriptive analysis method. The findings indicate that low wages, gender roles, health problems and lack of education are among the reasons that constrain women from participating in employment. In addition, lack of financial means, gender discrimination, early and forced marriage and terrorist incidents cause girls to drop out of education at an early age. It is observed that poor women have problems accessing health services, nutrition and housing conditions are inadequate, and their social lives are narrowed due to poverty. While women continue to struggle for the future of their children, they are expecting the economy to improve and demanding rights-based social assistance. As a result, there is a need for initiatives that include not only the economic dimension of poverty but also its cultural and political dimensions in the fight against women's poverty.

Keywords: Poverty, fighting poverty, women's poverty, gender

GİRİŞ

Tarihin her döneminde toplumlarda bir sorun olan yoksulluk olgusu günümüzde de ülkelerin gelişmişlik düzeyi fark etmeksizin dünyanın ortak bir sorunu olmaya devam etmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde yoksulluk kavramına ilişkin herkes tarafından kabul edilen net bir tanımın olmadığı kişiye, zamana, tüketime ve yaşanan coğrafyaya göre farklı tanımlarının yapıldığı görülmektedir. Bunun nedenlerinden biri yoksulluğun çok farklı boyutlara sahip olmasıdır. Öztürk ve Çetin (2009), “fiziksel, ruhsal ve toplumsal bir engellilik hali” olarak, Taş ve Özcan (2012), “insanların yaşamlarını devam ettirebilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılamada acze düşme durumu” olarak, Yusufoglu (2021), “insanların ihtiyaçlarını karşılayamaması, dilediği şeyleri alamaması ve çeşitli mal ve hizmetlerden yoksun olması” olarak yoksulluğu tanımlamışlardır. Bu tanımlarla birlikte yoksulluğu anlamak için kullanılan temel kavramlar arasında “mutlak yoksulluk” ve “görelî yoksulluk” kavramları yer almaktadır. Mutlak yoksulluk, temel insan ihtiyaçlarının karşılanamaması durumunu ifade ederken görelî yoksulluk ise toplum içindeki ekonomik eşitsizlik ve sosyal sınıf farklılıklarını tanımlamak için kullanılmaktadır. Her iki kavram da yoksulluğu anlamak, mücadele etmek ve sosyal politika üretmek için kritik anlamlar taşımaktadır. Yoksulluğun insani yoksulluk, gelir yoksulluğu, kentsel yoksulluk, kırsal yoksulluk, kadın yoksulluğu gibi çeşitleri bulunmaktadır (Karaman, 2019). Bu çalışma, yoksulluk çeşitlerinden olan kadın yoksulluğu konusunu odağına almaktadır.

“Yoksulluğun kadınlaşması” kavramı ilk kez 1970’lerde ortaya atılmış (Pearce, 1978) ve 1995’te gerçekleşen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı’nda kadınların dünyadaki yoksulların %70’ini oluşturduğu açıklamasından sonra bu konu ilgi odağı haline gelmiştir (Chant, 2008). Kadın yoksulluğu düşük gelir, kısıtlı iş olanakları, eğitim eksiklikleri, sağlık hizmetlerine sınırlı erişim ve diğer sosyal avantajların eksikliği gibi çeşitli faktörlerle ilişkilendirilmektedir. Bu sorunların ortaya çıkmasının temelinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığının bulunduğu durumlarla sıklıkla karşılaşmaktadır (Özaydınlık, 2014; Mayda ve Vurkun, 2018; Karacan ve Gökçe, 2020).

Kadınların işgücü piyasasında yer alması toplumsal ve ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Fakat toplumsal cinsiyete dayalı roller ve bu rollerin kadınları genellikle ev işleri ve çocuk bakımı çerçevesinde sınırlandırması kadınların istihdam konusunda engellerle karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Sanayi devrimi ile işgücüne dâhil olan kadınlar günümüzde önceki yıllara kıyasla daha çok yer alabilirler bu oran erkek istihdamı ve işgücü ile aynı seviyelere gelememiştir (Sar, 2021). Kadınların istihdam edilmesine yönelik oluşturulan hukuki düzenlemeler yetersiz kalmaktadır (Yılmaz, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu’nun İşgücü İstatistikleri Raporu’na göre 2022 yılında kadınların işsizlik oranı %13,4 iken erkeklerin işsizlik oranı %8,9 olarak gerçekleşmiş aynı yıl içinde istihdam oranı kadınlarda %30,4 iken erkeklerde %65 olduğu belirtilmiştir (TUİK, 2023a). İstatistiklere bakıldığında istihdam oranı zaten düşük olan kadınların aynı zamanda düşük ücretlere çalıştırılma ve elde ettiği gelir üzerinde söz sahibi olmama gibi sorunları da bulunmaktadır. Dolayısıyla ortalamanın üzerinde gelire sahip hanelerde yaşayan kadınlar arasında da yoksulluk görülme olasılığı bulunmaktadır. Bu konuda sayısal veriler çerçevesinde yapılan tahminlerden ziyade derinlemesine yapılacak nitel araştırmalara gereksinim duyulmaktadır.

Gelirin dengeli dağılması ve yoksullukla mücadelede eğitim kritik bir konumda yer almaktadır. Bununla birlikte eğitime erişimi sınırlandıran başlıca nedenler arasında da yoksulluk gelmektedir. Eğitimden uzak kalmak ise yüksek ücretli işlerde çalışma için gerekli olan nitelikleri kazanamamaya ve sonucunda niteliksiz ve güvencesiz işlerde düşük ücretlerde çalışmaya neden olabilmektedir. Buradan hareketle eğitim ve yoksulluk arasında döngüsel bir etkileşimin bulunduğunu söylemek mümkündür. Kız çocukları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle temel eğitimden uzaklaşmaktadır (Özateş, 2007). Türkiye’deki 4+4+4 eğitim sisteminin kız çocuklarının eğitim sürecine katılımını olumsuz etkilediği ve mevcut sistemle uzaktan eğitime yönlendirilen kız çocukları arasında okul terk istatistiklerinin Avrupa ülkelerine göre Türkiye’de daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Tor ve Ağlı, 2016). TUİK’in (2023b) yayınladığı Ulusal Eğitim İstatistikleri Raporu’na göre okuma yazma bilen kadınların oranı erkeklere göre daha düşükken ortalama eğitim süresinde de kadınların erkeklere göre 1,5 yıl daha geride olduğu görülmektedir. Erken yaşta evlilik, eğitimin önemsenmemesi ya da getirisinin olduğuna inanılması, olumsuz geleneksel yargılar, aile içinde kız çocuğunun annenin yardımcısı olarak görülmesi ve kız çocuklarının 10-11 yaşına geldiğinde okuldan alınması gibi faktörler kadınlarda okuryazarlık ora-

nının düşük olmasının nedenleri arasında yer almaktadır (Özaydınlık, 2014). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığından kaynaklı olarak eğitim önceliğinin aile içinde erkeğe verilmesi, özellikle kırsal bölgelerde kadınların eğitimden uzak kalmasına, mesleki becerilerinin gelişmemesine dolayısıyla ilerleyen yıllarda da statü olarak zayıf ve erkeğe bağımlı bir kadın profilinin oluşmasına neden olabilmektedir.

Sağlıklı yaşama hakkı ikinci kuşak insan hakları arasında yer almaktadır. Sağlık, sadece fiziksel iyilik hâli olmaktan ziyade birçok farklı faktöre bağlı olarak şekillenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, 1946 yılında sağlığı bütüncül bir yaklaşımla ele alarak “sadece hastalık ve sakatlığın olmaması değil, bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyi olma hali” olarak tanımlamıştır. Biyolojik faktörlere göre cinsiyetlerin sağlık gereksinimleri çeşitlilik gösterirken kadınların sağlık hizmetlerine daha fazla gereksinim duyduğu fakat toplumsal cinsiyet ayrımcılığına bağlı olarak kadınların erkeklere göre sağlık hizmetlerine erişimde arka planda kaldığı belirtilmektedir (Karacan ve Gökçe, 2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sağlıkla ilgili sonuçları kadınları, özellikle de yoksul kadınları etkilemektedir (Heise ve ark., 2019). Yoksul kadınlar açlık, kronik hastalıklar, tedavi edilmemiş sağlık sorunları ve ruh sağlığı sorunları da dahil olmak üzere birçok olumsuz sağlık sorunları yaşamaktadır (Cho ve Cooper, 2014).

Son dönemlerde yoksulluğu sayısal veriler üzerinden tanımlamaya çalışan araştırmalar devam etmekle birlikte yoksulluğun nasıl yaşandığı ve algılandığı üzerine yapılan araştırmalar artmaya başlamış ve bu kapsamda cinsiyet başta olmak üzere yaşanan bölge ve etnisite gibi farklılıklar üzerinden yoksulluk olgusu incelenmeye başlanmıştır. Kadın yoksulluğuna ilişkin yapılan niteliksel çalışmalar (Haydaroğlu ve Erdoğan, 2021; Mumcular, 2022), kadınların yoksulluğu deneyimleme biçimlerini ve bu deneyimler arasındaki farklılıkları ortaya koymakta, yoksulluğun yaşayanların gözüyle ne olduğunu, ne ifade ettiğini ve nasıl anlamlandırıldığını açığa çıkartmaktadır (Şener, 2012). Bu araştırmanın temel amacı, kadınların yoksullukla ilgili düşüncelerini, deneyimlerini ve bu kapsamda geleceğe ilişkin beklentilerini derinlemesine araştırmaktır. Konuyla ilgili nicel çalışmalar bulunmasına rağmen konuyu derinlemesine ele alan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Kadın yoksulluğu olgusunu tanımlamada nicel yöntemlerin yetersiz kalması ve sağlıklı bir çerçeve sunmaması bununla birlikte eğitime erişim, işgücüne katılım ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikler gibi konularda ortaya çıkan sorunların anlaşılabilmesi için nitel çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu çalışmada kadın yoksulluğu nitel perspektifle ele alınarak derinlemesine anlaşılmaya çalışılmıştır.

YÖNTEM

Araştırma kapsamında kadınların yoksulluğa ilişkin düşünceleri, deneyimleri ve gelecek beklentileri keşfedilmeye çalışılmış ve yöntem olarak ise nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bireylerin davranışlarının öznel doğasını ve algısal yapısını ortaya çıkarmaya olanak sağlamaktadır (Kümbetoğlu, 2005). Araştırma kapsamında katılımcıların deneyimleri, düşünceleri ve beklentileri araştırılmak istenildiği için nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan fenomenolojik (olgu bilimi) yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojinin (olgu bilimi) temel amacı insanların sahip oldukları

deneyimleri ortaya koymaktır. Bu teknik ayrıca bireylerin belirli bir fenomen veya kavramla alakalı olarak duygularını, düşüncelerini, algılarını ve bakış açılarını dile getirmelerine olanak tanıyan ve böylece bu fenomeni nasıl deneyimlediklerini ortaya koyan bir teknik olarak ifade edilmektedir (Kry-sik ve Finn, 2015).

Çalışma Grubu

Katılımcıların belirlenmesi aşamasında amaçlı örnekleme yöntemi tekniklerinden ölçüt örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bu kapsamda katılımcıların seçimi bazı ölçütlere göre yapılmıştır. Ölçütler kadın olmak, İstanbul'da yaşamak, 18 yaşını doldurmuş olmak ve Kızılay'dan sosyal yardım talebinde bulunmuş olmak olarak belirlenmiştir. İstanbul ilinin çok kültürlü yapısı göz önüne alındığında farklı kültürden ve yaştan kadınlarla görüşülmüştür. Araştırma kapsamında 17 kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Kadınlara İlişkin Bilgiler

Kod	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Doğum Yeri	Çocuk Sayısı
K1	42	Bekar	Ortaokul	Şanlıurfa	2
K2	54	Bekar	Lise	Sivas	1
K3	55	Bekar	İlkokul	İstanbul	2
K4	62	Bekar	İlkokul	Malatya	3
K5	35	Bekar	Ortaokul	İstanbul	3
K6	36	Bekar	İlkokul	Adıyaman	2
K7	51	Evli	İlkokul	İstanbul	3
K8	53	Bekar	İlkokul	İstanbul	1
K9	41	Evli	İlkokul	İstanbul	2
K10	37	Evli	İlkokul	Hatay	3
K11	36	Evli	İlkokul	İstanbul	3
K12	34	Evli	İlkokul	Diyarbakır	1
K13	25	Evli	Lise	Diyarbakır	2
K14	56	Evli	İlkokul	Kastamonu	0
K15	37	Bekar	Okur-yazar değil	İstanbul	3
K16	23	Evli	İlkokul	Malatya	2
K17	39	Evli	Okur-yazar değil	Sivas	2

Veri çeşitliliğinin sağlanması için farklı sosyodemografik özelliklere sahip katılımcılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların yaş, medeni durum, eğitim durumu, doğum yeri ve çocuk sayısı gibi sosyodemografik özellikleri farklılıklar göstermektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek toplanmıştır. Derinlemesine görüşme, araştırmaya katılan bireylerin düşünce dünyalarını ortaya koymaya ve olaylara bireylerin bakış açısından bakmaya olanak tanımaktadır (MEB, 2012). Katılımcılar ile görüşmeler gerçekleştirilirken araştırmacılar tarafından sosyodemografik bilgi formu ve literatürden destek alınarak oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sosyodemografik bilgi formunda katılımcıların yaşı, medeni durumu, çocuk sayısı, eğitim durumu ve doğum yerine ilişkin sorular bulunmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ise beslenme ve barınma koşulları, sağlık gereksinimleri, sağlık hizmetlerine erişim, boş zaman aktiviteleri, eğitim geçmişi, çalışma hayatı ve sorunları, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına dayalı yaşam deneyimleri, gelecekte beklenen ve önerilere ilişkin açık uçlu sorular bulunmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Katılımcılara ulaşma konusunda Kızılay'dan destek alınmıştır. Kızılay'a sosyal yardım başvurusunda bulunan ve araştırmaya katılım ölçütlerine uygun olan kişilerin iletişim bilgileri alınarak yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılarından bazılarının aynı zamanda Kızılay'da gönüllü çalışan olması süreci kolaylaştırmıştır. Veri toplama süreci, 13.03.2023 tarihi ile 17.04.2023 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 30 dakika ile 45 dakika arasında sürmüştür. Ortalama bir görüşme 40 dakika sürmüştür. Görüşme süreci anlatıların tekrarlamaya başlaması üzerine doyum noktasına ulaştığından sona ermiştir.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler esnasında toplanan veriler bilgisayar ortamında yazıya aktarılmış ve tekrar tekrar okunarak kodlamalar yapılmıştır. Kodların oluşturulmasında tekrar eden ifadelerle dikkat edilmiştir. Oluşturulan kodlar kapsayıcı temalar altında gruplandırılarak doğrudan alıntılarla betimsel olarak analiz edilmiştir. Betimsel analizde, görüşme çözümlerindeki veriler özgün biçimine sadık kalınarak doğrudan alıntılarla sunulmaktadır (Kümbetoğlu, 2005). Bu kapsamda araştırmanın tema ve alt temaları Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2: Araştırmanın Tema - Alt Tema Tasarımı

Temalar	Alt Temalar
İstihdam Sorunları	Düşük Ücretler Toplumsal Cinsiyet Sağlık Sorunları Eğitim Eksikliği
Eğitime Erişim Sorunları	Maddi İmkanların Yetersiz Olması Cinsiyet Ayrımcılığı Erken Yaşta ve Zorla Evlendirilme Terör Olayları
Yoksulluğun Getirdiği Diğer Sorunlar	Sağlık Hizmetlerine Erişimde Zorluk Beslenme ve Barınma Koşullarının Yetersizliği Sosyal Hayatın Sınırlanması
Gelecek Beklentiler ve Öneriler	Çocukların Geleceği Ekonomik Durumun İyileşmesi Yardımların Hak Temelli Yapılması

BULGULAR

Katılımcılar ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler çözümlenerek ana temalar ve alt temalar oluşturulmuştur. Elde edilen veriler analiz edildiğinde “istihdam sorunları”, “eğitime erişim sorunları”, “yoksulluğun getirdiği diğer sorunlar” ve gelecekte beklenen beklenti ve öneriler” olmak üzere dört ana tema ortaya çıkmıştır.

İstihdam Sorunları

Bu başlık altında kadınların yaşamış ve yaşamakta olduğu istihdam sorunları incelenmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda “düşük ücretler”, “toplumsal cinsiyet”, “sağlık sorunları” ve “eğitim eksikliği” olmak üzere dört alt tema ön plana çıkmıştır.

Düşük Ücretler

Katılımcılar çalışma hayatında emeklerinin karşılığını alamadığını bununla beraber çalışma geçmişlerinin sağlık sorunlarına neden olduğunu belirtmişlerdir.

“Bence çalışmanın karşılığı alınmıyor. Mesela ben 15 sene konfeksiyonda çalıştım. Bugün sağlığımı götürdü ama elde var sıfır. Hiçbir şey elde edemiyoruz.” (K5-35)

“20 sene lokantalarda çalıştım, bulaşıkçı olarak çalıştım. Sadece bir buçuk sene sigortam yapılmış. Lokantalar da yapmıyordu zaten. 18-19 yaşımdan beri çalışıyorum.” (K7-51)

Gündelik işlerde kayıt dışı istihdamın yaygın olduğu bilinmektedir. Uzun yıllar bu işlerde çalışmak zorunda kalan kadınların ilerleyen yaşlarda sağlık güvencesinden yoksun oldukları ve bu durumun yaşam kalitelerini düşürdüğü görülmektedir.

Toplumsal Cinsiyet

Kadınların üzerine ev işleri ve çocuk bakımı gibi sorumlulukların yüklenmesi kadınların iş hayatında yer almasının önündeki engeller arasındadır. Katılımcılar yüklendikleri bu sorumluluklar nedeniyle işgücüne katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Çocuklar sebebiyle çalışmıyorum. Onların başında durmam lazım. Çocukları bırakamıyorum. Bakkala gitsem peşimden ağlıyorlar.” (K15-37)

“Evlendikten sonra çalışmak istemiştım. Eşim İstanbul gibi bir yerde ne yapacaksın benim maaşım bize yetiyor demişti.” (K2-54)

Çalışmak isteyen katılımcılardan biri ise eşinin, İstanbul gibi bir şehirde çalışmasını istemediğini kendi maaşının onlara yeteceğini söyleyerek çalışmasına engel olduğunu dile getirmiştir.

Sağlık Sorunları

Katılımcılar geçmişte ev temizliği, tekstil atölyesi, merdiven silme ve bulaşıkçılık gibi işlerde çalıştıkları için sağlık sorunları yaşadıklarını ve bu yüzden şu anda çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

“Çalışmak isterdim ama ne ayakta durabiliyorum ne de oturabiliyorum. Fıtığım ilerledi, bacağım da his kaybı var. Ameliyat oldum. 8 tane platinim var. Üşüdüğüm zaman demirleri hissediyorum.” (K1-42)

“Normalde tekstilde çalışıyordum ama bel fıtığım olduğu için bırakmak zorunda kaldım.” (K5-35)

Katılımcılarda yaygın olarak fiziksel güce dayalı iş geçmişlerinden dolayı bel ağrıları bulunduğu ve bunun da çalışma konusunda karşılarına bir engel olarak çıktığı görülmektedir.

Eğitim Eksikliği

Kadınlar, eğitimlerini tamamlayamadığı için süreklilik sağlayan bir meslek sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Eğitim gerektiren işlerden ziyade beden gücüne dayalı işlerde çalışmak zorunda kalan kadınların bu durumdan memnun olmadıkları görülmektedir.

“Keşke okusaydım diyorum. Bütün kızlara okuyun, elinize mesleklerinizi alın ve kimseye muhtaç olmayın diyorum.” (K3-55)

“Okumadığım için iş bulma fırsatım yok. Anca bir temizlikçi olarak işe girebiliyorum. Okumayan insanın çalışma yerleri ya bir fabrika ya bir okulda temizlikçi... Ama okumuş olsaydım kendi ayaklarımın üstünde dik ve güçlü durabilirdim ve en azından kendi maaşım olurdu. Kocadan istemezdim, anne babamdan istemezdim.” (K10-37)

Katılımcılar daha nitelikli işlerde çalışmak ve ekonomik özgürlüğe sahip olmak için eğitimin önemine vurgu yapmışlardır.

Eğitime Erişim Sorunları

Bu başlık altında kadınların eğitime erişim konusunda yaşadığı sorunlar ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda “maddi imkanların yetersiz olması”, “cinsiyet ayrımcılığı”, “erken yaşta ve zorla evlendirilme” ve “terör olayları” olmak üzere dört alt tema ön plana çıkmıştır.

Maddi İmkanların Yetersiz Olması

Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda kız çocuklarının okuldan kopmasının temel nedenleri arasında ekonomik imkanların yetersiz oluşu yer almaktadır. Katılımcılar eğitime erişim konusunda yaşadıkları zorlukları ifade ederken, maddî imkânların yetersizliği sebebiyle eğitime devam edemediklerini dile getirmişlerdir.

“Bize yokluk engel oldu. Defter, kitap, okul kıyafeti hiçbiri yoktu. Yokluktan okuyamadık.” (K17-39)

“Bir eşofman yüzünden okula gidememiştım. Spor ayakkabım, eşofman takımım yoktu. Ben çok güzel koşuyordum. Beden öğretmenim eşofman takımınla gel dedi. Okuldakiler bana gülüyorlardı. Bana ölmüş insanların kıyafetlerini giydiriyorlardı. Utancımın bir daha gitmedim, okulu terk ettim.” (K8-53)

“Okulda forma giyiliyordu. Benim hiç formam olmadı. Babam o zaman Silivri’de cezaevindeydi. Ondan dolayı çok sıkıntı çektik.” (K16-23)

Maddi yetersizlikler defter, kıyafet, ulaşım gibi okul masraflarının karşılanamamasına ve bunun sonucunda kız çocuklarının okuldan kopmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte maddi imkanları yetersiz olan öğrencilerin okul içinde akranları tarafından damgalanması ve ötekileştirmeye maruz kalması da okuldan kopma nedenleri arasında yer aldığı görülmektedir.

Cinsiyet Ayrımcılığı

Kadınların eğitime devam edememe sebeplerinden bir tanesi de toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmalarıdır. Kız çocuklarının eğitimden kopmasının altında yatan nedenler arasında kültürel dinamiklerin olduğu görülmektedir.

“Ortaokul mezunuyum. Doğulu olduğumuz için bizimkiler kızları okutma taraftarı değildi. Liseye gitmeyi çok isterdim. Ailem okutmadığı için okuyamadım.” (K5-35)

“Annemle babam kız çocuklarının okumasına karşıydı. Bu konuda çok direniştim. 3 tane daha kardeşim var. Onlar pek umursamadılar ve istemediler okumayı. İlkokul diplomasını sadece ben aldım. Diğerleri almadı.” (K10-37)

Erken Yaşta ve Zorla Evlendirilme

Katılımcıların erken yaşta ve zorla evlendirilmesi eğitimden kopmalarına neden olmuştur. Zorunlu eğitime belli bir yaşa kadar devam edebilen katılımcıların lise çağına gelmeden evlendiği ve eğitimden kopmak zorunda kaldığı görülmektedir.

“İlkokulu bitirdim. Aradan birkaç sene geçti. 15 yaşındayken evlendim çocuğum oldu.” (K10-37)

“Okumak isterdim ama babam maddiyattan okutmadı. Ben de kabullendim ve 16 yaşında evlendim” (K7-51)

Kız çocuklarının erken yaşta ve zorla evlendirilmelerinin nedenleri arasında ise yoksulluğun olduğu ifade edilmektedir. Erken yaşta ve zorla evlendirilip çocuk sahibi olan katılımcıların eğitimden tamamen koptuğu görülmektedir.

Terör Olayları

Terör olaylarının yoğun olduğu dönemlerde ve bölgelerde çocukluklarını yaşayan katılımcılar için bu durum eğitime devam etmenin önündeki engellerden biri olmuştur. Katılımcılar, ailelerinin güvenlik gerekçesiyle kendilerini okula göndermediklerini ifade etmişlerdir.

“Ben okumayı istedim ama babam izin vermedi. O zamanlar terör olayları çoktu. Kız çocuğu için tehlikeydi. Okuyamazsın dendi.” (K1-42)

“Bizim zamanımızda çok terörist vardı. Anarşi diyorlardı. Kahvehaneleri, okulları bombalıyorlardı. O yüzden annem göndermedi.” (K3-55)

Yoksulluğun Getirdiği Diğer Sorunlar

Bu başlık altında kadınların yoksullukla ilgili yaşadığı diğer sorunlar ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda “sağlık hizmetlerine erişimde zorluk”, “beslenme ve barınma koşullarının yetersizliği” ve “sosyal hayatın sınırlanması” olmak üzere üç alt tema ön plana çıkmıştır.

Sağlık Hizmetlerine Erişimde Zorluk

Katılımcıların yaşamını derinden etkileyen yoksulluğun sağlık hizmetlerine erişim konusuyla da ilişkili olduğu görülmektedir. Katılımcıların birçoğu randevu almakta güçlük çektiklerini, randevu alsalar bile çok geç erişim sağladıkları için çeşitli sağlık sorunlarıyla hayatlarına devam etmek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

“Dişçi randevusu alamıyorum. Dişlerim çürüdü, ağrıyor, içine ekmek kırıntısı kaçıyor. Dolgu yapılacak belli ama hiçbir şekilde randevu yok. Paran varsa özelde yaptırırsın bir saatte çözülür.” (K8-53)

“Pandemiden önce zorluk yaşamıyorduk ama şu an randevu alamıyoruz.” (K5-35)

Katılımcıların bazıları raporlu olmalarına rağmen bazı ilaçların kamu tarafından tamamen karşılanmaması ve belirli bir kısmını ceplerinden ödemek zorunda kaldıkları için ilaç temini konusunda sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Beynimde kan pıhtısı var. Tedavi altındayım. Pıhtı atmasın diye iki tane hap içiyorum. Raporlu olduğu halde dünyanın parasını veriyorum. 50 TL’ye aldığım ilaçlar 220-230 TL tutuyor şimdi.” (K3-55)

Sağlık hizmeti için ödenen ücretlerin hali hazırda zaten zor ekonomik koşullar altında yaşayan kadınlar için bir yük olduğu görülmektedir. Yıllara göre artış gösteren bu ödemeler sağlık hizmetlerine erişimin önündeki engeller arasında yer almaktadır.

Beslenme ve Barınma Koşullarının Yetersizliği

Bireylerin yaşam fonksiyonlarını sürdürebilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi gerekmektedir. En temel gereksinimlerin başında ise beslenme ve barınma gelmektedir. Beslenme ve barınma sorununun kadınların sosyo-ekonomik durumlarıyla doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Katılımcılar, maddî imkânlarının yetersizliği sebebiyle proteinli besinlere sınırlı miktarda ulaşabildiklerini belirtmişlerdir.

“Proteinli şeylerden çok alamıyorum. O tür şeyler çok pahalı. Et falan illaki ayda bir de olsa bizim payımıza da düşüyor.” (K4-62)

“Eşim hasta. Evimiz rutubet içinde ve yerler ıslak. Böyle bir ortamda yaşamaması gerekiyor. Eve çok kolay hırsız girebiliyor. Kaç kere arka camı kırıp girmiştir. Beslenme desen millet getirdikçe yiyoruz. Memnun değilim, temiz bir eve geçmek istiyorum.” (K7-51)

“Kışın mutfak, salon baya su alıyor. Yeme içme ihtiyaçlarımı karşılayamadığım zaman ablama gidiyorum, kaynanama gidiyorum. Böyle idare etmeye çalışıyorum.” (K13-25)

Katılımcılar, yetersiz ve sağlıklı tehdit eden barınma alanlarında yaşadıklarını ifade etmektedirler. Aynı zamanda güvenlik sorunları da yaşadığını belirten katılımcıların sağlıklı ve güvenli yaşam alanlarına gereksinim duyduğu görülmektedir.

Sosyal Hayatın Sınırlanması

Katılımcılar ev bütçesine katkıda bulunmak için merdiven silme veya gündeliğe gitme gibi işlerde çalışmaktadır. Hayatta kalmak için yoğun bir şekilde çalışmak zorunda olan kadınlar kendilerine zaman ayıramadığını ifade etmiştir.

“Boş zamanım hiç olmuyor. Ya bir merdiven siliyorum ya bir ev temizliğine gidiyorum ya da kendi evimi temizliyorum.” (K6-36)

“Sürekli evimdeyim. Hiç kimsem yok. Eşimi de tek bırakamıyorum. Bir kere bıraktığımda evde baygın buldum. Sosyal hayatım yok.” (K7-51)

Ekonomik anlamda gelir yetersizliği ve buna bağlı imkanların kısıtlı hale gelmesiyle kadınların sosyal hayatlarının sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte aile üyelerine bakım sorumluluğunu üstlenmek zorunda kalan kadınların sosyal hayata vakit ayıramadıkları görülmektedir.

Gelecek Beklentiler ve Öneriler

Bu başlık altında kadınların gelecekte beklenenleri ve önerileri ele alınmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda “çocukların geleceği”, “ekonomik durumun iyileşmesi” ve “yardımların hak temelli yapılması” olarak üç alt tema ön plana çıkmıştır.

Çocukların Geleceği

Kadınların birçoğu kendi hayatından ziyade çocuklarının geleceği için ayakta durmaya çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcılar, çocuklarının eğitim ve kariyer konularında başarılı olmasını arzulamaktadır.

“Çocuklarım büyüsün, okusunlar ve kendi ayaklarının üzerinde dursunlar. Kendimle ilgili bir hayalim yok. Benim sadece çocuklarımla ilgili hayalim var.” (K6-36)

Ekonomik Durumun İyileşmesi

Hayat pahalılığı karşısında yoksulluk çektiklerini ifade eden katılımcılar enflasyona bağlı hızlı yükseliş gösteren fiyatların azalmasını istemektedir. Katılımcılarda, maddi imkanlarının gelişmesiyle daha iyi yaşam koşullarına sahip olacakları düşüncesi bulunmaktadır.

“Enflasyonun düşmesi lazım. Hayatın, kiraların biraz daha ucuzlamasını istiyorum. Biraz ucuz kiraya ev bulsam bu evden kurtulurum.” (K7-51)

“Tek hayalim maddî imkânlarımın iyi olması.” (K16-23)

Yardımların Hak Temelli Yapılması

Görüşmeye katılan kadınlar tarafından sosyal yardımların adaletli bir şekilde yapılmadığı ve yetersiz olduğu ifade edilmektedir.

“Çevremde benden maddiyat olarak iyi olanlar yardım alıyor. Benim oğlumun ayağında doğru düzgün ayakkabı yoktu. Bez ayakkabı giyiyordu. Ben kendimi geçmişim. Kapının önünde giydiğim ayakkabı 4. seneye giriyor. Umurumda bile değil. Ben o çocuk için istiyorum.” (K11-36)

“Yardımlar doğru ve yeterli dağıtılmıyor.” (K2-54)

“Devletin yardımları yetersiz. Ayda 850 TL ile faturalarımızı bile ödeyemiyoruz.” (K7-51)

Katılımcılar, yardımların hak temelli bir şekilde dağıtılmasını ve yardım ücretlerinin de artırılması gerektiğini ifade etmektedirler.

TARTIŞMA

Kadın yoksulluğu, dünya genelinde kadınların yaşam koşullarını olumsuz yönde etkileyen ve özgürlüğünü kısıtlayan sosyal bir sorundur. Kadınların yoksulluk deneyimi ve yoksulluk sürecini nasıl yaşadıklarına ilişkin bulgular, sorunların ortaya çıkarılması ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri üretilmesi noktasında kaynak sağlamaktadır. Bu araştırma kadınların yaşadığı yoksulluğu derinlemesine anlamak ve deneyimlerini ortaya çıkarmak için yapılmıştır.

Yoksulluk analizlerinin sadece gelir temelli değerlendirmelerle sınırlandırılmamasına ilişkin yaygın bir fikir birliğinin oluştuğu görülmektedir (Beduk, 2018). Bu çalışmada toplumda özel gereksinimli gruplar arasında yer alan kadınların yoksulluğun farklı boyutlarıyla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak toplumdaki birçok kaynak ve fırsattan fay-

dalanamazken küçük yaşlardan itibaren eğitim, sağlık, istihdam başta olmak üzere birçok kaynaktan uzak kalmakta ve erken yaşta evlendirilmektedirler (Yalçın, 2021). Bu çalışmada da benzer bulgulara rastlanmıştır.

Türkiye’de kadınların kayıt dışı istihdamı zaman içinde azalmış olsa da halen yüksek oranlarda gerçekleşmeye devam etmektedir. Öztürk ve Başar’ın (2018) çalışmasında kadınlar arasında kayıt dışı istihdam oranı 2004 yılında %67,1 olarak belirtilirken 2017 yılında bu oranın %42,5’e düştüğü belirtilmektedir. Yıllar içinde bu konuda olumlu adımlar atılmış olsa bile henüz istenen noktaya gelinemiştir. Bu araştırmada da katılımcılar uzun yıllar kayıt dışı çalıştıklarını ve bunun sonucunda herhangi bir birikim elde edemediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kadınlar kayıt dışı istihdamda fiziksel güce dayalı niteliksiz işlerde çalışmalarından dolayı sağlık sorunları yaşamışlardır. Geçmişte fiziksel güce dayalı işlerde çalışan kadınların çoğunda bel ağrılarının olduğu görülmektedir. Kadınların işgücü piyasasındaki kayıt dışı istihdamını engellemek ve mevcut konumlarını güçlendirmek için yeni modellerin oluşturulması gerekmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çalışmalar kadınların güçlenmesi ve yoksulluktan kurtulmaları için kurulan kooperatiflerin örnek bir model olduğunu göstermektedir (Widiyanti ve ark., 2018; Dash ve ark., 2020).

Kadın istihdamının önündeki en büyük engellerden birinin temelinde toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yargılar bulunmaktadır. Ataerkil sistemde kadına yüklenen bakım ve ev işleri gibi sorumlulukların yanı sıra kadının kazancının ek gelir sayılması, evlilik ve hamilelik gibi süreçlerin iş yaşamında bir sorun olarak görülmesi kadınların iş yaşamından kopmasına ya da düşük ücretli işlere razı olmasına neden olmaktadır (Turgut, 2019). Bu araştırmaya katılan kadınların kendilerinden beklenen ev işlerini yerine getirme ve çocuk bakımı gibi sorumluluklardan dolayı çalışamadıkları görülmektedir. Ailelerde toplumsal cinsiyet rollerinin daha da katılaştığı durumlarda, erkeklerin eşlerinin çalışmasını doğrudan engellediği görülmüştür. Kadın istihdamının yetersiz olması hem kadınların yapabilirlik kapasitesini kullanamamalarına neden olurken hem de sosyal kalkınmanın gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemektedir (Karabıyık, 2012). Kadınların istihdama katılımında eğitimin önemli bir faktör olduğu bilinmektedir (Öztürk ve Çetin, 2009; Karakaya, 2020). Türkiye’de yükseköğretim veya fakülte mezunu olan kadınların ilköğretim veya lise mezunu kadınlara göre istihdam edilme oranı neredeyse 2 kat daha fazladır (Aksoy ve ark., 2019). Eğitim seviyesi düşük ve mesleki eğitimi olmayan kadınların ucuz işgücüne dönüşme olasılıkları yüksektir. Bu araştırmada da eğitim seviyesi düşük kadınlar fabrikalarda ve temizlik işlerinde düşük ücretlerle çalıştıklarını ifade etmiştir. Genel olarak bakıldığında kadınların istihdam alanında karşılaştıkları sorunlar arasında sosyal güvenlikten yoksun olma, düşük ücretler, sağlık sorunları, toplumsal cinsiyete dayalı baskılar ve eğitim eksikliği gibi dinamiklerin olduğu görülmektedir. Ekonomik açıdan başkasına bağlı olarak yaşamak zorunda kalan kadınlar için yoksulluk ciddi bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınların çalışma hayatına dahil olarak ekonomik bir gelire sahip olmasının mevcut ve gelecekteki ekonomik sorunların etkileri karşısında koruyucu bir işlev göreceği ve bunlarla birlikte kadın istihdamındaki artışın kadın yoksulluğunu potansiyel olarak azaltacağı düşünülmektedir.

Eğitim, yoksulluktan kurtulmak için önemli bir araçtır. Ayrıca eğitim seviyesinin yüksek olması, kadınları işgücü piyasasına girişte avantajlı konuma getirmektedir (Aisa ve ark., 2019). Fakat kadınların eğitime katılmalarının önünde çeşitli engellerin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada kadınların eğitimden erken yaşta kopma nedenleri arasında maddi imkanların yetersiz oluşu, cinsiyet ayrımcılığı, erken yaşta ve zorla evlendirilme ve terör olayları gibi çeşitli faktörlerin olduğu tespit edilmiştir. Eğitim sürecindeki kırtasiye, ulaşım ve öğle yemeği gibi masraflar aileleri ekonomik olarak zorlamakta ve bu durum kız çocuklarının eğitimden kopmasına neden olmaktadır (Öztürk ve Karataş, 2020). Maddî imkânların yetersizliği özellikle de kız çocuklarının eğitime devam etmeleri için gereksinim duyulan malzemelere ulaşımı sınırlamıştır. Kız çocuklarının eğitimden kopmalarına neden olan bir diğer faktör ise cinsiyet ayrımcılığıdır. Kız çocuklarına yüklenen kardeşlerine bakma sorumluluğu eğitimin önüne geçerken kamusal bakım hizmetlerinin yetersiz kalması ve ailedeki erkek üyelerin bu sorumluluğu paylaşmaması kız çocuklarının erken yaşlarda eğitimden kopmasına sonrasında ise işgücüne katılımı engelleyerek yoksullaşmasına neden olmaktadır (Ulutaş, 2009). Bu çalışmada da ebeveynlerin, kız çocuklarının belli bir yaştan sonra eğitimine devam etmesine engel olduğu tespit edilmiştir. Sosyal açıdan kadınlara yönelik kodlanmış cinsiyet rollerindeki katılık toplumsal katılımın önündeki engeller arasında yer almaktadır (Duyan, 2010). Gezer Tuğrul'un (2018) çalışmasında kız çocuklarının erken yaşta zorla evlendirilmesinin eğitimden kopma nedenleri arasında olduğu görülmüştür. Erken yaşta ve zorla evlilik, kadınların yoksul olma nedenleri arasında da yer alırken kız çocuklarının sosyal yeteneklerini geliştirme açısından tam potansiyellerine ulaşmalarını da engellemektedir (Oto-Oyortey ve Pobi, 2003). Lise eğitimini tamamlamadan evlendirilen katılımcılar, evlendikleri için eğitimden koptuklarını ve çocuk sahibi olmalarıyla birlikte eğitime dönmenin olanaksız hale geldiğini belirtmişlerdir. Kız çocuklarının eğitime devam etmesini engelleyen faktörlerden biri de terör olaylarıdır. Katılımcılar terör saldırıları ve güvenlik endişeleri nedeniyle eğitime devam edemediklerini ifade etmişlerdir.

Kadınların yoksullukla ilgili yaşadığı zorluklar içinde istihdam ve eğitim temelli sorunlar başta gelirken bu sorunlara ek olarak sağlık hizmetlerine erişim, beslenme ve barınma koşulları ve boş zaman gibi konularda da çeşitli sorunlar yaşadıkları görülmektedir.

Katılımcılar, hastanelerde kontrol ve tedavi için yakın tarihli randevu bulamamaktan şikayetçiyken sağlık sorunlarıyla yaşamaya uyum sağlamak zorunda kalmaktadır. Bununla birlikte devamlı kullandıkları ilaçların ücretleri de katılımcılar üzerinde yük olmaktadır. Sigortalı veya raporlu olmalarına rağmen ilaç ücretlerinin tamamının karşılanmaması ve yıldan yıla artan ilaç fiyatları maddi olarak kadınları zorlamaktadır. Yapılan çalışmalar da yoksul kadınların kronik hastalıklardan dolayı acı çektiklerini ve bununla birlikte sağlık hizmetlerine ulaşım konusunda maddi yetersizlikten dolayı sorunlar yaşadıklarını göstermektedir (Bursa ve Şahin, 2020).

Sağlıklı bir yaşam için bireylerin barınma ve beslenme gibi temel gereksinimlerini karşılaması gerekmektedir. Yetersiz beslenme veya kötü barınma koşulları sağlığı tehdit eden temel risk faktörleri ara-

sında yer almaktadır (Martin ve ark., 2019; Myers, 2020). Bu temel gereksinimlerin karşılanması ile sosyoekonomik durum doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada da katılımcıların maddi yetersizliklerden dolayı beslenme gereksinimlerini karşılayamadığı ve bu konuda sosyal çevrelerinden destek aldığı görülmektedir. Bununla birlikte katılımcılar protein içeren besinlerin pahalı olmasından dolayı çok az miktarda tüketebildiklerini belirtmişlerdir. Güvenlik ve hijyen bakımından yetersiz olan barınma koşulları ise kadınların ve ailedeki diğer üyelerinin sağlığını tehdit etmektedir. Ev ekonomisine maddi kazanç sağlamak için sürekli gündelik işlerde çalışmak zorunda kalan kadınların kendine özel zaman ayıramadığı görülmektedir.

Yoksul kadınların fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak birçok sorunla iç içe yaşadığı fakat çocuklarının iyi bir geleceğe sahip olmasını istedikleri için yaşam mücadelesinden vazgeçemedikleri görülmektedir. Katılımcıların gelecek beklentileri arasında çocuklarının iyi eğitim alması ve meslek sahibi olması yer almaktadır. Bir diğer beklenti ise ekonomik durumun iyileşmesidir. Türkiye’de son dönemlerde enflasyon oranı önceki yıllara göre ciddi oranda artmıştır. Enflasyon oranı ile yoksulluk arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünüldüğünde yoksullukla mücadelede enflasyonu düşürücü politikaların oluşturulması ve katı bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların önemli bir unsur olduğu bilinmektedir. Ailenin bakım sorumluluğunu üstlendiği için çalışamayan ya da çalışması farklı nedenlerden ötürü engellenen kadınların, eşleri vefat ettiğinde veya boşanma gibi durumlar karşısında kalan hayatı boyunca yardıma muhtaç hale geldiği belirtilmektedir (Özar ve Yakut-Çakar, 2011). Araştırma kapsamındaki tüm katılımcıların sosyal yardımlardan belirli süre ve sınırlı miktarlarda yararlandığı görülmüştür. Ancak bazı katılımcılar yapılan yardımların yeterli olmadığını ve artırılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bunun yanı sıra yardımların hak temelli yapılması gerekliliğinin önemine vurgu yapılmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kadın yoksulluğu, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ile iç içe geçmiş karmaşık bir konu olarak günümüzde de var olmaya devam etmektedir. Bu çalışma, kadın yoksulluğunun altında yatan dinamikleri anlamak için bizzat konunun öznelerinin deneyimlerini keşfetmeye yönelik yapılmıştır.

İstihdama katılım, kadın yoksulluğunda belirleyici temel faktörler arasında yer almaktadır. Özellikle yoksul kadınlar arasında kayıt dışı istihdam oldukça yaygındır. Kadınlara yüklenen bakım ve ev işleri gibi geleneksel roller kadınların istihdamda geri planda kalmalarına neden olmaktadır. Ekonomik özgürlüğü kısıtlanmış kadınlar ise başkalarına bağımlı yaşamak zorunda kalmakta ve yoksulluğun beraberinde getirdiği yetersiz beslenme ve barınma koşulları, sağlık hizmetlerine kısıtlı erişim ve sosyal hayatın daralması gibi sorunlara karşı korumasız bir durumda yaşamaktadır.

Kadınların yoksullaşmasına neden olan bir diğer dinamik ise eğitim eksikliğidir. Çocukluk döneminde eğitime erişimle ilgili sorunlar hayatın ilerleyen dönemlerinde istihdama katılımı doğrudan etkile-

mektedir. Çocukluk dönemlerinde maddi imkansızlıklar, cinsiyet ayrımcılığı, erken evlendirilme ve terör olayları nedeniyle eğitimden kopan kadınlar ilerleyen dönemlerde iş bulmakta zorlanmakta ya da fiziksel güce dayalı, sağlığı tehdit eden işlerde çalışabilmektedirler. Eğitim seviyesinin artması ile işgücü piyasalarına katılımın ve toplumdaki diğer kaynak ve hizmetlerden yararlanmanın kolaylaşacağı düşünülmektedir.

Sonuç olarak kadın yoksulluğuyla mücadelede sadece ekonomik gelirin artırılması yeterli olmayacaktır. Kadın yoksulluğunu azaltmak için toplumsal, ekonomik ve politik önlemlerin alınmasına gereksinim duyulmaktadır. Kız çocuklarının eğitim fırsatlarını artırmak, istihdam piyasasında kadınları koruyucu tedbirleri almak ve kadın girişimciliğini desteklemek, toplumda cinsiyetler arası fırsat eşitliğini sağlamak, sağlık hizmetlerine erişimi desteklemek, sosyal koruma ve yardım sistemlerini geliştirmek ve kadınların toplumsal katılımını güçlendirmek yapılacaklar çalışmalar arasında yer almaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Çalışma için etik izin İstinye Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 2023/01 sayılı kararı ile alınmıştır. Tüm katılımcılar çalışmanın amaçları, yöntemi ve gizlilik koşulları hakkında bilgilendirilmiştir. Katılımcılardan yazılı olarak bilgilendirilmiş onam alınmış ve anonimliği sağlamak için analiz aşamasında takma isimler kullanılmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Aisa, R., Larramona, G., & Pueyo, F. (2019). Poverty in Europe by gender: The role of education and labour status. *Economic Analysis and Policy*, 63, 24-34.
- Aksoy, N., Felek, Ş., Yayla, N., & Çeviş, İ. (2019). Türkiye’de kadın istihdamı ve etkileyen faktörler. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 146-163.
- Beduk, S. (2018). Missing the unhealthy? Examining empirical validity of material deprivation indices (MDIs) using a partial criterion variable. *Social indicators research*, 135(1), 91-115.
- Bursa, A.G. ve Şahin, N. (2020). Yoksulluğun kadın sağlığına etkisi: Lisansüstü tezlere yönelik bir sistematik derleme. *SBÜ Hemşirelik Dergisi*, 2(2), 89-98.
- Chant, S. (2008). The ‘feminisation of poverty’and the ‘feminisation’of anti-poverty programmes: Room for revision?. *The Journal of Development Studies*, 44(2), 165-197.
- Cho, R., & Cooper, G. (2014). *Gender lens on poverty*. Research Report)[2nd ed.]. International Center for Research on Women. <https://www.icrw.org/wpcontent/uploads/2016/11/Gender-Lens-on-Poverty-Primer.pdf>. (E.T.: 07.07.2023)
- Dash, B. M., Prashad, L., Singh, K. K., & Dash, M. (2020). Women and poverty in india: Poverty alleviation and empowerment through cooperatives. *Social Work & Society*, 18(2), 1-14.
- Duyan, G. (2010). Yoksulluğun kadınlaşması: Altındağ örneği. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(22), 19-29.
- Gezer Tuğrul, Y. (2018). Erken yaşta evlendirilen kadınların evlilik süreçleri, deneyimleri ve sonraki yaşamları üzerine nitel bir çalışma. *Sosyoloji Notları*, 2(1), 2-38.
- Haydaroğlu, C. ve Erdoğan, F. (2021). Küresel yoksulluk ve kadın istihdamı üzerine nitel bir inceleme: Bilecik ili örneği. *Beykoz Akademi Dergisi*, 9(1), 267-285.
- Heise, L., Greene, M. E., Opper, N., Stavropoulou, M., Harper, C., Nascimento, M., ... & Gupta, G. R. (2019). Gender inequality and restrictive gender norms: framing the challenges to health. *The Lancet*, 393(10189), 2440-2454.
- Karabıyık, İ. (2012). Türkiye’de çalışma hayatında kadın istihdamı. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 32(1), 231-260.
- Karacan, E. ve Gökçe, S. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadın sağlığı. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 39-59.
- Karakaya, H. (2020). Kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğunu besleyen unsurlar. *Turkish Studies*, 15(1), 307-325.
- Karaman, M.F. (2019). Yoksulluk sorununu anlamlandırma çalışması yoksulluk ve sosyal dışlanma. *Journal of Political Administrative and Local Studies*, 2(1), 43-61.
- Krysik, J. L. ve Finn, J. (2015). *Etkili uygulama için sosyal hizmet araştırması*. Ankara: Nika Yayınevi.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Martin, P., Liaw, W., Bazemore, A., Jetty, A., Petterson, S., & Kushel, M. (2019). Adults with housing insecurity have worse access to primary and preventive care. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 32(4), 521-530.
- Mayda, F. A. ve Vurkun, S. (2018). Gelir dağılımı eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesi. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 4(2), 214-228.
- MEB. (2012). *Halkla ilişkiler ve organizasyon hizmetleri: görüşme teknikleri*. Ankara. http://www.megp.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/G%C3%B6r%C3%BC%C5%9Fme%20Teknikleri.pdf (E.T.: 20.07.2023)
- Mumcular, Ş. (2022). *Pazarda çalışan kadınların yoksulluğu üzerine bir araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Myers, C. A. (2020). Food insecurity and psychological distress: a review of the recent literature. *Current Nutrition Reports*, 9, 107-118.
- Otoo-Oyortey, N., & Pobi, S. (2003). Early marriage and poverty: exploring links and key policy issues. *Gender & Development*, 11(2), 42-51.
- Özar, Ş. ve Yakut-Çakar, B. (2011). Eşi vefat etmiş kadınlar için bir nakit sosyal yardım programı geliştirilmesine yönelik araştırma projesi. Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Politika Forumu <https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/e%C5%9Fi%20vefat%20etmi%C5%9F.pdf> (E.T.: 20.09.2023)
- Özateş, Ö. S. (2007). Sosyal hizmet bakış açısıyla toplumsal cinsiyet ayrımcılığı nedeniyle temel eğitimden kopan kız çocukları sorunu. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 77-88.
- Özaydınlık, K. (2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 93-112.
- Öztürk, S. & Başar, D. (2018). Türkiye’de kadınların işgücü piyasasına yönelik tercihleri: Kayıt dışı sektör özelinde bir analiz. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 8(2), 41-58.
- Öztürk, S. & Karataş, M. (2020). Türkiye’de kadınların istihdam edilmelerini zorlaştıran faktörler. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 9(24), 180-204.
- Öztürk, M. ve Çetin, B. I. (2009). Dünyada ve Türkiye’de yoksulluk ve kadınlar. *Journal of Yasar University*, 3(11), 2661-2698.
- Pearce, D. (1978). The feminization of poverty: women, work and welfare . *The Urban and Social Change Review*, 11, 23-36.
- Sar, E. (2021). Çalışma hayatında kadın istihdamı ve Türkiye’de yansımaları. *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 20-40.
- Şener, Ü. (2012). Kadın yoksulluğu. *Mülkiye Dergisi*, 36(4), 51-67.
- Taş, Y. ve Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da yoksulluk üzerine bir araştırma. *International Conference on Eurasian Economies 2012*, 423-430.
- Tor, H. ve Ağılı, E. (2016). Kadın ve eğitim. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5, 67-74.

- Turgut, A.Ş. (2019). Türkiye'deki gelir eşitsizliğinin toplumsal cinsiyet, kadının istihdamı ve kadın yoksulluğu açısından değerlendirilmesi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(38), 315-329.
- TÜİK (2023a). İşgücü İstatistikleri 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390> (E. T.: 19.09.2023)
- TÜİK (2023b). Ulusal Eğitim İstatistikleri 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Ulusal-Egitim-Istatistikleri-2022-49756> (E. T.: 19.09.2023)
- Ulutaş, Ç. Ü. (2009). Yoksulluğun kadınlaşması ve görünmeyen emek. *Çalışma ve Toplum*, 2(21), 25-40.
- Widiyanti, E., Pudjihardjo & Saputra, P. M. A. (2018). Tackling poverty through women empowerment: The role of social capital in Indonesian women's cooperative. *Jurnal Ekonomi dan Studi Pembangunan*, 10(1), 44-55.
- Yalçın, M. (2021). Sosyal hizmet bakış açısıyla yoksul kadınları güçlendirme. *Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (UNIKA Toplum ve Bilim) Dergisi*, 1(1), 1-11.
- Yılmaz, S. (2018). Türkiye'de kadınların çalışma hayatındaki yeri ve sosyal güvenlik hukuku düzenlemeleri. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(2), 63-80.
- Yusufoğlu Ö.Ş. (2021). Yoksullukla mücadelede yerel yönetimlerin rolü: Elazığ belediyesi hayır çarşısı örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 8(15), 21-42.

Koş, N. ve Karacan, E. (2023). Kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin düşünceleri. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 212-230.
doi 10.61861/spshcd.1409575

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 25/12/2023

Kabul: 29/12/2023

KADIN ÖĞRETMENLERİN TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTSİZLİĞİNE İLİŞKİN DÜŞÜNCELERİ

Female Teachers' Thoughts on Gender Inequality

Nihal KOŞ¹

Esin KARACAN²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, ✉nihalkos8@gmail.com,
iD 0000-0002-1725-8409

² Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, ✉ekaracan@kocaeli.edu.tr,
iD 0000-0002-0613-2050

Öz

Kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bakış açıları, eğitim kurumlarında yaşadığı deneyimler ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik öneriler bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Kocaeli ilinde devlete ait bir ortaöğretim kurumunda görevli 8 kadın öğretmen oluşturmaktadır. Veri toplama yöntemi olarak görüşme yöntemi kullanılmış olup yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve katılımcılara uygulanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi tekniğine göre çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda dört tema belirlenmiştir. Bunlar, “toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği anlamı”, “öğretmenlerin kadın yöneticilere yönelik bakış açısı”, “öğretmenlerin eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği ile ilgili deneyimleri”, “öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çözüm önerileri” temalarıdır. Araştırma sonuçları, kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine inandıklarını fakat söylemlerinde toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili kalıp yargıları devam ettirdiğini ortaya çıkarmıştır. Kadın öğretmenlerin eğitim kurumlarında yönetici kadınlara yönelik bakış açısının olumlu olmasının yanı sıra kurumda birden fazla yönetici kadının varlığının kaos ortamına sebep olacağı ifade edilmiştir. Öğretmeler eğitim kurumlarındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik deneyimlerini daha çok özel sektörde çalıştıkları zamanlarda deneyimlemişlerdir. Son olarak öğretmenler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması adına; öğrencilerle, öğretmenlerle ve ailelerle yapılacak çalışmalar ve devlet eliyle yürütülecek bilinçlendirme faaliyetlerine yönelik önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadın öğretmenler, orta öğretim kurumu

ABSTRACT

The subject of this study is female teachers' perspectives on gender inequality, their experiences in educational institutions, and suggestions for ensuring gender equality. The phenomenology pattern, one of the qualitative research designs, was used in the research. The study group of the research consists of 8 female teachers working in a state secondary education institution in Kocaeli province. Interview method was used as the data collection method and a semi-structured interview form was prepared and applied to the participants. The data obtained was analyzed according to the content analysis technique. As a result of the research, four themes were determined. These are the themes of "the meaning of gender equality/inequality", "teachers' perspectives on female administrators", "teachers' experiences with gender equality/inequality in educational institutions", "teachers' solution suggestions for gender equality". The research results revealed that female teachers believe in gender equality, but they perpetuate stereotypes about gender roles in their discourse. Although the perspective of female teachers towards female administrators in educational institutions is positive, it has been stated that the presence of more than one female administrator in the institution will cause chaos. Teachers experienced gender inequality in educational institutions mostly when they worked in the private sector. Finally, teachers, in order to ensure gender equality; They made suggestions for work to be done with students, teachers and families and awareness-raising activities to be carried out by the state.

Keywords: Gender inequality, woman teachers, secondary education institution

GİRİŞ

Cinsiyet bireyin biyolojik, fizyolojik ve bedensel durumunu ifade ederken, toplumsal kültürel cinsiyet normlarını ifade eder. Kadın ve erkek oluşun biyolojik temelin dışındaki toplumsal boyutuyla bireyler daha dünyaya gelmeden inşa sürecinin bir nesnesi halini alırlar. Öyle ki doğacak çocuğun giyeceği kıyafetler, oynayacağı oyuncaklar ve kullanacağı eşyalar dahil her şeyin rengi, biçimi anne ve babanın tutumu, algı ve aktarımlarıyla şekillenir ve yine doğacak çocuğun mensubu olacağı toplum içerisindeki var oluşu, davranış biçimleri ondan beklenen tutum ve roller bir dayatma zinciri içerisinde var olur. Bu nedenle kültürle, dinle, dille, politika ve tarihle bağlantılı olan toplumsal cinsiyet konusu oldukça hassas bir konudur. Dişi veya er oluş temelinde şekillenen kadınlık ve erkeklik toplumlar için son derece önemlidir. Toplum, bireyi değişmez bir ölçüt ile biyolojik cinsiyetine göre davranışlar sergilemeye ve bu bağlamda bireyleri bünyesinde tuttuğu davranışlar örgüsüne mutlak bir kabulle uygulamaya zorlamaktadır. Kadın ve erkeklerin tutum ve davranışlarının birbirine karışmasına izin vermez, olası bir ihmal ve umursamazlık durumlarında ise tepki ile müdahalede bulunur (Vatandaş, 2007).

Erkeklerin ve kadınların toplum içerisindeki rollerinin belirlenmesinde ve cinsiyet kalıplarının oluşmasında kültürün etkisi oldukça büyüktür (Aksoy, 2006). Çocuklar cinsiyet ile ilgili ipuçlarını yaşadıkları toplumdan öğrenirler. Örneğin kız ve erkek çocuklar kendilerine alınan hediyelerle gelecekte sahip olmayı belirleyecekleri mesleklere yönlendirilmiş olurlar (Yılmaz, 2018).

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları toplumun kadın ve erkeklerden beklediği tutum ve davranışlardır. Bu kalıp yargılar kadını; pasif, kırılgan, bakım veren, erkekleri ise aktif ve güçlü olarak betimlemektedir (Dökmen, 2017). Öyle ki bu cinsiyetçi tutum dile de yansımakta ve kadına yönelik tüm özellikler

bir aşığılama olarak kullanılmaktadır. Örneğın, bir şeyın yanlış olduğunu anlatmak için 'kız gibi yapmak' deyimının kullanıldığı görölmektedir (Doğan, 2020).

Toplumda var olan sınıflarda, kurumlarda ve farklı meslek gruplarında cinsiyetçilik normları da farklı şekillerdedir ve bu farklılıklar gözetilerek incelenmelidir (şentürk, 2000). Simone de Beauvoir (2019), kadın kimliğinin doğurganlık ve annelik gibi bir rutine hapsedildiğini ve bu durumun geleneksel bir statüye dayandırılarak kadınları özgürlükten mahrum bıraktığına değinmektedir. Ona göre, toplum tarafından suni bir biçimde gelenek, inanç, kültür, düşünce sistemleri ve yasalar ile dayatılan rollerle kadın kimliği edilgenliğe mahkûm edilmiştir.

Beauvoir, erkek ve kadın arasındaki biyolojik, fizyolojik ve psikolojik farklılıklara karşı gelmez, onun itirazı; bu farklılıklar yüzünden kadınların baskılanmış olması ve ataerkil sistem içerisinde kadının ikinci sınıf muamelesine tabi tutulmasıdır (Aydınalp, 2020, s.473).

Kadınların ikinci sınıf muameleye karşı durabilmesi ve haklarını bilip kullanabilmeleri açısından eğitim, oldukça önemli bir dayanak sağlamaktadır. Fakat toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir çıktısı olan, eğitim hakkına ulaşımda yaşanan engeller dolayısıyla kadınlar eğitime ulaşmakta güçlük çekmekte ve engelleri aşmakta zorlanmaktadır. Bu durum nedeniyle birçok araştırmacı, kadınların eğitime ulaşmasındaki zorluğun özel nedenlerini incelemekte ve ulaşılan sonuçları, kadının ev içerisinde çocuk ve yaşlılara bakım veren kişi olması, erken yaşta evlilik, ev işleri gibi nedenlerle sıralamakta ve bu durumun, kadınların eğitim basamaklarını tırmanmasında erkeğin gerisinde kalmasına sebep olduğunu belirtmektedir (Özaydınlık, 2014, Gürel ve Kartal, 2015). Kadınların erkeklerle eşit koşullarda olabilmeleri için eğitim olanaklarındaki gelişmeler büyük öneme sahiptir. (Karacan ve Gökçe, 2020).

Öncelikle bu konuda atılması gerekli en önemli adım, karşı cinse olan algının ve tutumların değiştirilmesidir. Bu süreç, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlayacak argümanların eğitim sistemine dahil edilmesiyle mümkün olabilecektir. Eğitim sisteminin tek başına yeterli olmayacağı kabul edilmekle birlikte, yapılan araştırmalar; eğitim seviyesi yükseldikçe toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin azaldığını göstermiştir (Vatandaş, 2007). Bu yeniden şekillenme, kadına yönelik her türlü eşitsizliği, örseleyici tutum, davranış ve düşünceyi ortadan kaldırılması şeklinde olacaktır. Psikolojik, fiziksel, sosyal ve ekonomik şiddete işaret eden kadın-erkek imgesi, öğretmenler ve eğitim materyalleri vasıtasıyla şiddet unsurlarını bünyesinde barındırmayacak bir biçimde titizlikle incelenmelidir (Büyükalın Filiz, vd., 2018).

Araştırmanın problemini, kamu eğitim kurumlarında çalışan kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin görüşleri nelerdir sorusu oluşturmaktadır.

2. AMAÇ

Cinsiyetçiliği canlı ve diri tutan her türlü kalıp yargılar, düşünce ve tutumlar egemen eril ideolojiyi pekiştirme görevi görmekte ve eşitliksiz bir toplum düzeninin yeniden üretildiği bir alan olmaya devam

etmektedir. Bu noktada toplumsal yaşamda cinsiyet eşitliğine dayalı bir sistem kurulabilmesi açısından eğitimcilere oldukça büyük görevler düşmektedir. Okulların toplumsal dönüşüm, değişim ve faydada etkin bir yapı olduğu varsayılırsa bu kurumlarda eğitim veren öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda algılarının incelenmesi oldukça önemli olacağı düşünülmekte ve bu durum, araştırmanın önemini oluşturmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı 2022-2023 verilerine göre, 1.139.673 öğretmen okullarda görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerin 163.975'i özel okullarda, 975.698'i resmi okullarda görev yapmaktadır. Öğretmenlerin 455.294'ü erkek, 684.379'u kadınlardan oluşmaktadır.

Veriler ele alındığında her ne kadar kadın öğretmenlerin sayısı erkek öğretmenlerden fazla olsa da bu durum toplumda gözlenen eril düzenin toplumsal cinsiyet eşitliğine dönüştürülebilirliğine olanak sağlamamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğine tek başına katkı sunmamaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması konusunda birçok faktör birlikte ele alınmalıdır.

Bu araştırmanın amacı, eğitim halkasının paydaşlarından birini oluşturan kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik deneyimlerinin ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik görüşlerinin araştırılmasıdır.

3. YÖNTEM

Araştırma kapsamında kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik görüşlerini değerlendirebilmek adına nitel araştırma modeli tercih edilmiştir. Nitel araştırma modeli veri toplama yöntemi olarak görüşme, gözlem ve doküman analizinin kullanıldığı bir araştırmadır. Bu sayede olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül olarak ele alınması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmada fenomenolojik (olgubilim) yaklaşımdan faydalanılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların araştırmanın konusuna yönelik olayları nasıl değerlendirdiği ve kavramlaştırdığı ortaya konmuştur (Greasley ve Ashworth, 2007; Akt.Güven ve Toker Gökçe, 2018).

Örneklem belirlenmesinde kartopu örnekleme tekniği kullanılmış ve 8 kadın öğretmenle görüşmeler yapılmıştır. Veri doygunluğuna ulaşıldığına karar verilince görüşmeler sonlandırılmıştır.

3.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu Kocaeli ilinde bir devlet okulundaki 8 kadın öğretmenden oluşmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısının araştırıldığı bu çalışmada öğretmenlerin yaş aralığı 26-34 arasında olup katılımcılardan 5'i evli 3'ü ise bekârdır. Katılımcıların eğitim düzeyleri incelendiğinde 1 kişi yüksek lisans, 7 kişide lisans düzeyinde eğitime sahiptir.

Tablo 1. Çalışma grubunda yer alan kadın öğretmenler ile ilgili bilgiler

Değişkenler (n=8)		F
Yaş	26-34	8
Medeni durum	Evli	5
	Bekâr	3
Eğitim	Yüksek Lisans	1
	Lisans	7

3.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Sorular için uzman görüşü alınmış ayrıca 2 öğretmenle pilot görüşmeler yapılarak soruların işlevselliği test edilmiştir. Mülakat sorularının oluşturulma sürecinde ilgili alan yazın taranmış açık uçlu ve standartlaştırılmış sorular hazırlanarak öğretmenlerin düşüncelerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır.

3.3. Veri Toplama Süreci

Kocaeli Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izinlerin alınmasının ardından veri toplama süreci başlamıştır. Araştırmanın verileri 2022-2023 eğitim öğretim yılının bahar döneminde üç haftalık bir süre zarfında toplanmıştır. Öğretmenler ile yapılan görüşmeler esnasında veri kaybını önlemek için katılımcılardan izin alınarak ses kaydı alınmıştır. Eş zamanlı olarak önemli görülen noktalarda not alma tekniği de uygulanmıştır. Katılımcılardan ikisi ses kaydı alınmasını istemediklerini belirttikleri için onlarla yapılan görüşmelerde not alınmıştır. Görüşme boyunca katılımcıların cevaplarının araştırmacı tarafından etkilenmemesine ve yönlendirilmemesine dikkat edilmiştir.

Soruların formdan direkt okunmaması göz teması eşliğinde günlük dilde ifade edilmesi katılımcılarla daha etkili bir iletişim gerçekleştirmeye yardımcı olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu durum katılımcılara daha rahat bir ortam sunmuştur. Görüşmeler boş bir sınıfta ortalama 30 dakikalık sürede gerçekleşmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Veriler analiz edilirken içerik analizi tekniği kullanılmış buna göre; kod, alt tema ve en son tema oluşturma süreçleri izlenmiştir. İlk olarak bir kod listesi oluşturulmuş daha sonra aynı kavramı çağrıştıran kodlar alt temalar halinde toplanmış ve son olarak temalara ulaşılmıştır. Nitel veri analizinin temelini kod ve temalar oluşturmada ve araştırmacılar bu kısımda ayrıntılı tanımlar oluşturup temaları kendi görüşleri ve ilişkili literatür çerçevesinde yorumlamalar yapmıştır (Creswell, 2016).

Görüşmelerin sonunda kaydedilenler yazıya dökülmüş ve toplamda 24 sayfa veri dökümü elde edilmiştir. Katılımcıların bilgilerinin saklı tutulması adına öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3, Ö4 şeklinde kodlamalar yapılmıştır.

4. BULGULAR

Yapılan içerik analizi sonucunda dört tema ortaya çıkmıştır. Bunlar; (1) öğretmenler için toplumsal cinsiyet eşitliğinin/eşitsizliğinin anlamı, (2) öğretmenlerin kadın yöneticilere yönelik bakış açısı, (3) öğretmenlerin eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili deneyimleri, (4) öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıyla ilgili çözüm önerileri' şeklindedir.

Tablo 2. Araştırmanın Temalar ve Alt Temalar

TEMA	ALT TEMA	KOD	F	
1)Öğretmenler için Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin/Eşitsizliğinin Anlamı	1)Tanımlamalar	Fiziksel farklılıklar	ö2,ö3,ö4,ö5,ö7	
		Hukuksal eşitlik	ö4,ö8	
		Kadınların ve erkeklerin eşit fırsatlara sahip olması	ö1,ö2,ö8,ö6	
	2)Erkeklik ve kadınlık kalıp yargılar-engeller	Kadını annelik ile tanımlamak	Kadını anlayışlı, sabırlı, merhametli, boyun eğen olarak tanımlamak	ö1,ö3,ö7
			Erkeğin güç ve otoriteyi temsil ettiğini düşünmek	ö6,ö8
		Kadınlık ve erkeklik sınırlarının kalktığını düşünmek	ö2,ö4,ö8,ö6	
		Erkeklerin daha rasyonel olduğunu düşünmek	ö5	
		Erkeklerin daha rasyonel olduğunu düşünmek	ö4,ö7	
	3)Ekonomik sosyal ve kültürel katılım-engeller	Anneliği ve eş olmanın kadın hayatında birinci sıraya sahip olması görüşü		ö4
			Kadının çalıştığı sürece söz hakkına sahip olması görüşü	ö1,ö2,ö3,ö5,ö6,ö7,ö8
2)Öğretmenlerin Kadın Yöneticilere Yönelik Bakış Açısı	1)Olumlu yaklaşım	Eğitim kurumlarında kadın yönetici olmasının kadınlar için avantaj olarak görülmesi	ö1,ö3,ö7,ö8	
		Kadınların daha adil olduğunun düşünülmesi	ö5,ö8	
		Kadınların titiz ve detaycı olarak görülmesi	ö1,ö2,ö7	
	2)Olumsuz yaklaşım	Kadınları duygusal ve kiskanç olarak tanımlamak	ö4,ö6	

		Erkeklerin yöneticilik becerilerinin daha gelişmiş olduğu görüşü	ö4
		Kadınlık rollerinin aksadığının düşünülmesi	ö1,ö6
3)Öğretmenlerin Eğitim Kurumlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğiyle İlgili Deneyimleri	1)Olumsuz deneyimler	Özel sektörde çalışanların kamuda çalışanlara nazaran daha fazla ayrımcılığa maruz kalması	ö4,ö7
		Kurumda çalışan erkek öğretmenlerin cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıları	ö3,ö5
	2)Olumlu deneyimler	Öğretmenlerin çalıştığı kurumda eşitliğin mevcut olduğu görüşü	ö1,ö2,ö6,ö8
4)Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasıyla İlgili Çözüm Önerileri	1) Öğrencilerle, öğretmenlerle ve ailelerle yapılacak çalışmalar	Derslerin bir fırsat olarak görülmesi	ö1,ö2,ö3
		Derslerde eşitlikçi yaklaşımlara ve ifadelere dikkat edilmesi	ö2,ö7
		Sorunun aile temelli olduğunun düşünülmesinden dolayı ailelere seminerler verilmesi düşüncesi	ö1,ö4,ö5,ö6
		Öğretmenlerin öğrencilere örnek olacak davranışlar sergilemesi	ö1,ö3
		Öğretmenlere toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik eğitimler verilmesi	ö8
		Okul öncesi dönem ve diğer eğitim kademelerinde ailelerin farkındalığını artırmaya yönelik eğitimler	ö1,ö6
	2)Toplumla yapılacak çalışmalar	Devlet eliyle yapılan halk eğitimlerinin yürütülmesi	ö4,ö8
		Medyanın etkinliğinin artırılması	ö1,ö8

4.1. Öğretmenler İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin/Eşitsizliğinin Anlamı

Öğretmenler için toplumsal cinsiyet eşitliği/eşitsizliği anlamı teması incelendiğinde, “tanımlamalar”, “erkeklik ve kadınlık kalıp yargılar-engeller” ve “ekonomik sosyal ve kültürel katılım-engeller” olmak üzere üç alt tema ortaya çıkmıştır. Öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlarken en çok “kadınların ve erkeklerin eşit fırsatlara sahip olması” ifadesini vurgulamışlardır. Ö1 ve Ö8 kodlu kadın öğretmenlerin ifadeleri şöyledir:

Toplumsal cinsiyet eşitliği erkek ve kadın arasında bir ayrım olmaksızın eşit hak ve fırsatlardan yararlanmaktır. Toplumun etiketlerinin dışında bir eşitliktir. Toplumsal cinsiyet

eşitliği kavramına kesinlikle inanıyorum kadınlar her işi yapabilir aynı şekilde erkeklerde öyle bir iş için cinsiyet ayrımı yok benim gözümde mesela en iyi aşçılar, terziler hep erkeklerden çıkar. Tüm bunların dışında kadınların erkeklerden daha fazla çalıştığını ve başarılı olduğunu da eklemem gerek mesela ben eşimden daha yoğun çalışıyorum ve bence daha başarılıyım diyebilirim (Ö1).

Batıya kıyasla Doğu bölgelerinde keskin ayrımlarını hissettiğimiz bir konu bence ben de Doğu bölgesinde büyümüş yetişmiş biri olarak sıkça duydum işte “sen kadınsın yapamazsın” bu sözlerle büyüdüm ama bunu hiçbir zaman kanıksamadım kadın olmak nasıl bir pranga olabilir ki fiziki ve cinsiyet farkı dışında kadın ve erkeğin birbirinden farkı yok toplumsal cinsiyet eşitliği de her iki cins için haklardan ve fırsatlardan eşit derecede yararlanmak demek bana göre. Hukuksal eşitlik demek. Dinen de bu böyledir hani kutsal kitapta geçer ya kadın ve erkek bir tarağın dişleri gibi eşittir bu bakış açısında olursak ki ben öyleyim kadın ve erkek arasında bir fark yoktur diyebilirim (Ö8).

Öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlarken eşitliğin sağlanmasına yönelik bazı tutum ve algıların engeller oluşturduğundan bahsetmiştir. Bu ifadeler “erkeklik ve kadınlık kalıp yargılar-engeller” ve “sosyal, kültürel ve ekonomik katılım-engeller” alt teması adı altında tanımlanmıştır. “Erkeklik ve kadınlık kalıp yargılar-engeller” alt temasında en çok vurgulanan kodlar “kadını annelik ile tanımlamak” ve “erkeğin güç ve otoriteyi temsil ettiğini düşünmek” şeklindedir. Bu kodlara ilişkin kadın öğretmenlerin ifadeleri şu şekildedir:

Toplumumuzda kadın denildiğinde hangi konumda olursa olsun önce akla annelik gelir. Çalışıyor olsa bile kadın, çocuklara bakan, yemek yapan, sofrayı kaldıran, temizlikten sorumlu, ev işlerinden sorumlu kişidir. Erkek ise özgür olan, işten gelince elini bir şeye pek sürmeden yemek yiyen, televizyonun başına geçen, dinlenen kişi, benim evliliğimde de böyleydi yirmi bir yıldır evliyiz bu düzeni yeni yeni değiştirebildim. Çok zorlandım çünkü öyle yetişmiş, annelere burada çok fazla iş düşüyor bence erkek çocuklarına da kız çocuklarına verdikleri sorumlulukları vermeleri gerekiyor. Evde ve dışarda tüm görevlerin yerine getirilmesinde ortak olduğunun öğretilmesi gerekiyor ben mesela şu an oğlumu 5 yaşında her görevi veriyorum ev içinde süpürsün, toz alsın evde sofraya yardım etsin bunları yaşam becerisi olarak öğrensin. Bunları öğrenemediğinde birey toplumsal eşitliği de öğrenemez algı geliştiremez (Ö1).

Kadın öğretmenlerin bir kısmı toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına engel olan düşünce ve tutumlar için kadının annelik rolüne hapsedildiğini düşünürken bir kısmı anneliği kadına ait bir rol olarak kabul etmektedir. Ö3 kodlu katılımcının ifadeleri şöyledir:

Kadın deyince ilk aklıma annelik geliyor bir çocuğun doğmasında, büyümesinde ve gelişmesindeki başat faktör annedir. Annelik kadına ait ondan ayrılmaz bir rol. Bu toplumsal bir kabuldür ayrıca (Ö3).

Kadın öğretmenler toplumda “Erkeğin güç ve otoriteyi temsil ettiğine yönelik” görüşlerin varlığını şöyle ifade etmişlerdir:

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplum tarafından benimsenmesindeki belki de en büyük engellerden birisi erkek deyince ilk akla güç ve otoritenin gelmesi bu düşünce eşitliğin önündeki handikap ama benim bakış açım göre kadın mesela acıya en dayanıklı ve ta-

hammül seviyesi en yüksek olan canlı böyle olunca üstünlük nasıl sadece bir cinse atfedilebilir ki (Ö8).

Erkeklik denilince akla ilk gelen argümanlar daha çok güç, otorite oluyor bunlar kolay kolay değişmeyecek toplumsal ön yargılar açıkçası hatta bazen benim bile kanıksadığım bir düşünce oluyor. Erkeklik nedir denince benim de aklıma direkt güç, otorite gibi kavramlar geliyor mesela (Ö6).

“Ekonomik, Sosyal ve kültürel katılım-engeller” alt temasında en sık tekrarlanan “kadının çalıştığı sürece söz hakkına sahip olduğu” düşüncesine ilişkin kadın öğretmenlerin ifadeleri şöyledir:

Çalışan ekonomik özgürlüğü olan kadınların söz hakları daha fazla oluyor (Ö6).

Toplumumuzda kadınların çok fazla söz hakkına sahip olduğunu düşünmüyorum açıkçası kendi ailem açısından da bu böyle, örneğin babam araba almaya karar verdiği zamanlarda daha çok abimin fikrini sormuştu ve onunla karar vermiştiler diğer şeylerde de bu böyleydi maalesef. Benim söz hakkım ise atandıktan ekonomik olarak güç elde ettikten sonra başladı ama doğru olan ailede yaşayan herkesin cinsiyet ve sosyo-ekonomik durum fark etmeksizin fikrinin alınması ve buna saygı duyulmasıdır (Ö7).

Çalışmaya başlayınca söz hakkım oldu diyebilirim para kazanmadan önce çok fazla söz sahibi değildim, eşitlik ekonomik olarak güçlenince sağlandı (Ö8).

Öğretmenlerden ikisi ise toplumsal cinsiyet eşitliğinin mümkün olmayacağını “erkek ve kadın fitrat gereği farklıdır, eşit olamazlar” şeklinde ifade etmişlerdir.

Cinsiyet eşitliğine açıkçası çok inanmıyorum. Kadın erkek bir kere fitrat gereği eşit olamaz ee yani her cinsin kendine göre özellikleri sınırları var. Kadınların mesela erkekler gibi fiziksel güçleri yok. Hak hukuk anlamında yani evet eşit olmalı ama onun dışında eşitlik çok söz konusu değil yani bence, olamaz da (Ö4).

Eşitlik diye bir şey yok yani kadın ve erkek fitrat gereği farklı olduğu için eşitliğin olması da mümkün değil. Bu farklılık duygusal olabilir, zihinsel olabilir, fiziksel olabilir sadece biraz daha dengede tutmak mümkün ama eşitlik olamaz. Şu an bu durum hukuksal açıdan toplumda biraz daha dengede diyebiliriz sadece (Ö5).

4.2.Öğretmenlerin Kadın Yöneticilere Yönelik Bakış Açısı

Öğretmenlerin kadın yöneticilere yönelik bakış açısı adlı temanın bulguları incelendiğinde; “olumlu yaklaşım” ve “olumsuz yaklaşım” olmak üzere iki alt tema yer almaktadır. Kadın öğretmenler olumlu yaklaşımlardan bahsederken en çok “eğitim kurumlarında kadın yönetici bulunması kadınlar için avantaj” şeklinde ifade kullanmışlardır:

İdarecilik çok başka bir şey öncelikle adaleti sağlayabilmek gerek bu çok zor bir iş ama her okulda bir idarecinin kadın olması gerekiyor çünkü kadının halinden kadın anlar hani özel durumlarda izin kullanmak gerektiğinde onları anlama noktasında bir tane kadın idareci, hatta müdire hanım kesinlikle olmalı bizim okulumuzda da kadın bir idareci var mesela bu biz kadınlar için oldukça avantajlı bir durum (Ö1).

Kadın olarak kişisel konuları daha rahat konuşmak mümkün olur bence ama bu tabii kişinin anlayışlı olmasıyla da alakalı yani kadın diye daha anlayışlı olacak diye bir şey yok ama insan kendi cinsi biriyle daha rahat mahrem konular hakkında konuşabilir bence bu

yüzden kadın yönetici bir avantaj olarak değerlendirilebilir (Ö8).

Kadın öğretmenler, yöneticilik konusunda kadınların daha titiz ve detaycı olmalarını olumlu bir özellik olarak değerlendirmiş ve şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Kadınların yönetici pozisyonlarında daha fazla yer alması gerektiğine inanıyorum. Kadın yöneticilerin daha titiz ve dikkatli olduğunu yöneticilik vasfının kadınlara özgü bahşedilmiş bir yetenek olduğunu görüyorum. Yönetici kadınların çoğu çok başarılı (Ö2).

Kesinlikle kadınlar birçok kurumda ve eğitim kurumlarında yönetici pozisyonunda mevcut durumdakinden çok daha fazla yer almalı bu durum eşitliği daha fazla destekleyecek toplum tarafından da eşitliğin kabul edilmesi yönünde bir farkındalık oluşturacaktır. Biz kadınlar çoğunlukla çok titiz ve detaycı bu özelliğimiz yöneticilik konusunda başarıyı da getirecektir (Ö7).

Katılımcılar, kadın yöneticilere yönelik “olumsuz yaklaşımlar” alt temasında en çok kadınları *duygusal* ve *kıskanç* olarak tanımlamışlardır. Bununla ilgili olarak Ö6 ve Ö4 kodlu öğretmenlerin ifadeleri şöyledir:

Ben şu an müdür yardımcısıyım duygusal anlamda güçlüyüm bence ama her kadın böyle değil o yüzden yönetici olmaları bence çok olumlu sonuçlar doğurmayabilir. Kadın yönetici varlığı kaos ortamına sebep olabilir çünkü kadınların doğasında kıskançlık var bir kurumda birden fazla kadın yönetici olması durumunda bu kıskançlık duygusu harekete geçecektir. Bu da kurum işleyişini, personeli, öğretmeni ve öğrenciyi ister istemez olumsuz etkileyecektir (Ö6).

Ben şöyle düşünüyorum kadınlar daha duygusal bu duygusallığın da dezavantajları var maalesef yani bir erkek kadar profesyonel düşünemeyebiliriz ve onlar gibi yöneticilik becerilerimiz gelişmemiş olabilir bu da vermiş olduğumuz kararlarda sorun çıkarabilir. Yani bu yüzden çok da kadınların yönetici olması konusunda olumlu düşünmüyorum bu kadınların hassas duygusal olmalarıyla ilgili ve yani bu onları yıpratır da ayrıca (Ö4).

4.3.Öğretmenlerin Eğitim kurumlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğiyle İlgili

Deneyimleri

Öğretmenlerin Eğitim kurumlarında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğiyle İlgili Deneyimleri temasının bulguları incelendiğinde; “Olumsuz deneyimler” ve “Olumlu deneyimler” şeklinde iki alt tema ortaya çıkmıştır.

Kadın öğretmenler yaşadıkları olumsuz deneyimleri paylaşırken özel sektörde çalıştıkları dönemlere atıfta bulunmuş ve kamuda çalışan öğretmenlere göre daha fazla iş yüküne ve ayrımcılığa maruz kaldıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

Eğitim kurumunda bir eşitlik olduğuna inanmıyorum sistem zaten daha çok kadını ezme-ye iş yükü yüklemeye eğilimli bu her kurumda geçerli tabii ki eğitim kurumu da nasibini alıyor özellikle özel sektörde eğitimciyseniz bunu daha yoğun hissediyorsunuz, ücret farkı olmaksızın erkek öğretmenlere oranla daha fazla derslere giriyorsunuz mesela (Ö4).

Kamuda çalışıyorsanız çok bir fark olmuyor ama özel sektörde kesinlikle cinsiyet ayrımcılığı yapıyor kadınlar daha çok eziliyor, özelde çalıştığım zamanlarda müdür beyin çok sık kadın öğretmenlerle kaba konuştuğunu hatta bağırdığına şahitlik ettim, bana da bağırmıştı fakat aynı ses tonuyla hiçbir zaman bir erkek öğretmenle konuştuğuna şahit olmadım (Ö7).

Ö3 ve Ö7 kodlu kadın öğretmenler yaşadığı olumsuz deneyimlerini “kurumda çalışan erkek öğretmenlerin cinsiyet rollerine yönelik kalıp yargıları” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bazı erkek öğretmen arkadaşlar nasıl desem yani sanki erkekler işlerini ciddiyetle yaptığını kadınların ise işlerini çok fazla ciddiye alamadıklarını düşünüyorlar çünkü onlara göre biz kadınların okul dışında da başka işlerimiz var işte en basitinden ev temizliği, yemek, çocuk bakımı gibi bu yüzden kadın öğretmenlerin eğitici kimliklerinin eksik yetersiz kaldığını düşünüyorlar bunu sıkça ifade ederken duyuyorum onları öğretmenler odasında falan birçok kez şahit oldum, duydum yani. Kendilerinin daha aktif ve mesleki açıdan bilgili olduklarını düşünüyorlar bizim okul dışındaki görevlerimiz olduğundan onlara göre öğretmenlik becerilerimiz eksik (Ö3).

Daha önce çalıştığım bir okulda idaremiz erkeklerden oluşuyordu bu durum bana sıkça kadın öğretmenler olarak kurumsal gözetim altında tutulduğumuzu hissettiriyordu. Sıklıkla kadın öğretmenlere ne yapacağı, nasıl davranması gerektiği işte velileri alttan almamız gereken durumlar vs. öğüt ediliyordu. Benim doldurduğum sınıf defterini bile sürekli kontrol ediyorlardı ama bunların hiçbirinin erkek öğretmenlere yapıldığını görmedim (Ö7).

Olumlu deneyim alt temasındaki bulgular da kadın öğretmenlerin ifadeleri şöyledir:

Bizim okulumuzda büyük ölçüde toplumsal cinsiyet eşitliği var diyebilirim ihmal edenler de var, elbette var. Ama büyük ölçüde eşitlik hakîm özellikle idarecilerimiz bu konuda çok hassaslar (Ö1).

Evet eşitlik var bir ayrım göremiyorum erkek öğretmenler ile biz kadın öğretmenlerin maaşı özlük hakkı vs. bir ayrım yok girdiğimiz ders saatleri de eşit farklı bir muamele de görmedim ben hiç (Ö2).

Evet eşitliğin olduğunu düşünüyorum açıkçası bu cinsiyetle alakalı değil aslında yani kurumumuz adına konuşuyorum öğrenciler ya da öğretmenler cinsiyetçi değil olumsuz tutum varsa bu daha çok karakterle alakalı yani kadın olduğu için ezilen veya erkek olduğu için el üstünde tutulan ya da hak kaybına uğrayan yok (Ö6).

4.4. Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasıyla İlgili Çözüm Önerileri

Öğretmenlerin Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasıyla İlgili Çözüm Önerileri teması incelendiğinde; “öğrencilerle, öğretmenlerle ve ailelerle yapılacak çalışmalar” ve “toplumla yapılacak çalışmalar” şeklinde iki alt tema ortaya çıkmıştır. Buna göre öğretmenler çözüm önerisi sunarken en çok “sorunun aile temelli olduğunun düşünülmesinden dolayı ailelere seminerler verilmesi” gerektiğini ifade etmişler ayrıca “derslerin bir fırsat olduğunu” dile getirmiş ve öğrencilere dersler vasıtasıyla rehberlikte bulduklarından bahsetmişlerdir. Buna göre Ö5 kodlu kadın öğretmenin ifadeleri şöyledir:

Veli toplantılarında bazen bu konudan bahsediyoruz kızların okumasının desteklenmesi, erkek çocuklarının da evde işlerinde yardımcı olmaları vs. ailelere rehberlik etmeye çalışıyoruz özellikle evde kız ve erkek birlikte yaşayan ailelere bu konu hakkında yani eşitlikçi yaklaşım nedir nasıl olmalıdır bu şekilde konuşmalar yapıyorum ben sık sık açıkçası çünkü eğer öğrencide eşitsizliğe yönelik bir düşünce varsa bu aileden geliyor, sorunun ana temeli orası ailenin eğitilmesi lazım (Ö5).

Öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik öneride bulunurken eğitimin ilk kademesi olan okul öncesi dönemine de atıfta bulunmuş ve bu dönemde verilen eğitimlerin toplumsal cinsiyet eşitliği algısının oluşmasında oldukça önemli bir dönem olduğuna işaret etmişlerdir. Okul öncesi dönemde bu eğitimlerin sıklıkla hem velilere hem de öğrencilere verilmesi gerektiğini bu konuda da okul öncesi öğretmenlerine çok iş düştüğünü belirtmişlerdir.

Eşitlikçi bir bakış açısına sahip bireyler önce ailede eğitilir yani eğitim ailede başlar sonrasında ise önemli olan okul öncesi dönem bence. Biz ortaöğretim kurumu olarak yalnızca var olan düşünceleri olumluysa geliştirmeye çalışabiliriz olumsuzsa ikaz edebiliriz pek fazla değişim sağlamak güç ama velilerle bu konuları toplumsal cinsiyete yönelik eşitliği sık sık konuşmak faydalı olabilir bunun dışında seminerler düzenlemek bilgilendirmek lazım. Ayrıca öğretmenlerin kendisi de davranışlarıyla örnek olabilir mesela eşit bir tutumla tüm öğrencilere yaklaşmak ya da kendisine cinsiyet temelli yapılan haksızlıklara susmamak gibi (Ö1).

Bence veliyi eğitmek öğrenciyi eğitmekle eş değerdir yani aileyi değiştiremediğiniz zaman bir şeyi değiştiremiyorsunuz bu da yine bence okul öncesi dönemde etkili olur o zamanlarda verilen eğitimler işe yarar. Lisede zaten biz öğrencilerle konuşuyoruz bu konuları fakat dediğim gibi çocuk aileden ne öğrenmişse onu yaşamında yansıtıyor bu yüzden de lise kademesine gelmiş bir öğrenci için değişim biraz zor ve sancılı bence ama biz yine de sıkça seminerler, konferanslar düzenleyebiliriz bu konularla ilgili (Ö6).

Öğretmenler öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir bakış açısı geliştirmeleri konusunda “derslerinin bir fırsat olduğunu” dile getirmiş ve şu ifadelerde bulunmuşlardır:

Derslerimiz biz öğretmenler için bir fırsat bu noktada aktif olabiliriz mesela toplumda bir olay olduğunda işte toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik konular bu sosyal medyaya yansıdığından falan ben bunu derslerime taşıyorum çocukların yorum yapmasını istiyorum varsa eksik, çarpık düşünceler yerine yenisinin konulmasını özellikle cinsiyet eşitliğiyle ilgili olumsuz, eşitsizliği destekleyen argümanları değiştirmeye çalışıyorum elimden geldiğince. Bir farkındalık olsun istiyorum (Ö1).

Bu konuları konuşmak için derslerimiz bizim için bir fırsat açıkçası ben sık sık konuşurum öğrencilerle özellikle kız öğrencilerime rehberlik yapıyorum açıkçası onlara kimsenin kanatlarıyla uçmaya çalışmayın derim, kendi gücünüz olsun kendi kanatlarınıza güvenin derim. Çalışmanın, okumanın, ekonomik özgürlük kazanmanın öneminden bahsederim maalesef ki bu bir güç savaşına dönmüş durumda kadınlar ne kadar gelişmiş, ekonomik açıdan güçlü olursa o kadar bu terazi dengelenebilir (Ö3).

Ö4 ve Ö8 Kodlu kadın öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında “devlet eliyle yapılan halk eğitimlerinin yürütülmesine” yönelik görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

Toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bence ailelere seminer düzenlenebilir ama her meslek elemanı bunu kendi cephesinde yapmalı örneğin ben öğretmen olarak bunu sınıfta derslerimde bu konuyu ele alabilirim kadın hakları savunucuları da daha yerel çalışanlar ailelere örneğin seminerler düzenleyebilirler. Bunlar devlet eliyle yürütülebilir (Ö4).

Bence daha makro boyutta bir eğitim gerekiyor öncelikle toplum eğitilmeli ve tabii bununla birlikte aileler de böylece okullarda verilen toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tüm dersler, tavsiyeler sağlam bir zemine oturmuş olur. Bunu devlet politikası halinde yaparlarsa etkili olacaktır. Siyasiler yerelde büyük etkiye sahip. Halk eğitimlerle, seminerlerle toplum ve toplumun en küçük birimi olan aile bilinçlendirilmeli (Ö8).

Buna göre Ö4 ve Ö8 kodlu öğretmenler devlet eliyle yürütülecek programların daha faydalı olacağını düşünmektedir.

Kadın öğretmenlerin çoğu, toplumsal cinsiyet eşitliğine inandıkları yönünde söylemlerde bulunmuş olsalar da gelenek, din, kültür, ataerkil toplum yapısı gibi unsurların etkisinde kaldıkları ve bu durumun da onların toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesinin içselleştirilmesini engellediği tespit edilmiştir.

5. TARTIŞMA

Kadın öğretmenler, toplumsal cinsiyet eşitliğini tanımlarken çoğunlukla kadınların ve erkeklerin eşit fırsatlara sahip olması gerektiği fikri üzerinde durmuş ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına engel teşkil eden durumları erkeklik ve kadınlık kalıp yargıların varlığı ve ekonomik, sosyo-kültürel katılımında yaşanan sorunlar olarak değerlendirmişlerdir. Kadın öğretmenlerin çoğunluğu eşitliği savunan tanımlamalar yapsalar da erkeğin güç ve otoriteyi temsil ettiği, erkeklerin daha rasyonel olduğu, kadınların anlayışlı, merhametli, sabırlı, boyun eğen şeklinde kalıp yargıları ifadelerinde kullanarak cinsiyetçi yansımalar yaptıkları görülmüştür. Ayrıca katılımcılardan birkaçı kadınları tanımlarken annelik vasfına da vurgu yaparak, anneliğin ve eş olmanın kadının yaşamında başat rolü olduğu düşüncesini savunmuşlardır. Tüm bunlar kadın öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmalarının yanı sıra sosyo-kültürel etkilerin, ataerkil toplum yapısının ve geleneksel cinsiyet rollerinin sürdürüldüğü ve toplumsal cinsiyet eşitliği düşüncesinin içselleştirilmediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Literatür tarandığında Koyuncu Şahin, Esen Çoban ve Korkmaz, (2018, s.746); Yaman Efe ve Ayaz (2013, s.125)'in araştırmalarının sonucunda da öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmalarına rağmen toplumsal cinsiyet önyargılarının olduğu, ifadelerinde cinsiyetçi argümanları kullandıkları sonucuna varılmıştır.

Kadın öğretmenlerin çoğu kadınların sosyal, kültürel, ekonomik ve aile içerisinde söz hakkına sahip olabilmelerini ekonomik yaşamda etkin olmakla sağlayabildiklerini belirtmiştir. Katılımcılar, kadınların toplumda kabul görmesinde ve eşitlik dengesinin sağlanmasında ekonomik gücün olması gerektiğine bu noktada eşit hak ve fırsatlara erişebileceklerine inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu kabulün öğretmenler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığı yanılısına yol açtığı görülmektedir.

Esen ve arkadaşlarının (2017), araştırmasında kadının eğitim seviyesi ve buna bağlı olarak gelir artışının kadınlar arasında bile olsa bir değişim yarattığı geleneksel rollerde kadının lehine bir dönüşüm yaşandığı bu sayede hak ve fırsatlara erişilebildiği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat toplumsal cinsiyet eşitliği yalnızca eşit hak ve fırsatlara sahip olmaktan ibaret değildir. Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlenmesi Birimi (2018), toplumsal cinsiyet eşitliği açıklamasına göre kadın ve erkeklerin hak, fırsat ve sorumlulukları kadın ya da erkek olarak doğup doğmadığına bağlı olmamakta ihtiyaç, ilgi alanı ve önceliklerin kadın ve erkek grupları arasında çeşitliliğin kabul edilmesiyle gerçekleştiğini kadın ve erkek arasındaki eşitliğin ise insan merkezli kalkınmanın ve insan hakları meselesinin göstergesi olduğunu bildirmiştir.

Araştırmamızda öğretmenlerin yönetici kadınlara yönelik bakış açısı çoğunlukla olumlu olarak gözlenmiştir. Özellikle eğitim kurumlarında yönetici bir kadının varlığını kendileri için bir avantaj olarak değerlendiren öğretmenler, kadınların daha detaycı ve titiz olması gibi olumlu özelliklerinin yöneticilik vasfını layıkıyla yerine getirme noktasında etkili olacağını belirtmişlerdir.

Katılımcılardan olumsuz bakış açısına sahip olanlar ise çoğunlukla kadınları duygusal ve kıskanç olarak tanımlamış ve bu durumun eğitim kurumunda birden fazla yönetici kadın olmasıyla birlikte kıskançlığa ve dolayısıyla bir kaosa neden olabileceğini ve kurumun iç işleyişinin bozulmasına sebep olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca yöneticiliğin güç gerektirdiğini bu durumda erkeklerin yöneticilik becerilerinin daha gelişmiş olduğunu belirtmişlerdir. Bu düşünce toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilincin kadın öğretmenler tarafından gelişmediğini göstermektedir. Ataerkil toplum yapısı, gelenekler, din, kültür gibi etmenlerin bu düşünceye sebep olduğu yorumu yapılabilir.

Olumsuz görüşlerden bir diğeri de kadının yönetici olduğu taktirde başat rolü olan annelik görevini yerine getiremeyeceği ve kadınlık rollerinin aksayacağı yönündedir.

Eagly ve Carli (2007), annelik rolünün kadını yöneticilik kariyerinden alıkoyduğunu düşünmektedir. Şentürk (2000) akademisyenler ile yaptığı çalışmada yönetimde ve karar verme süreçlerinde kadınlardan ziyade erkek egemen bir yapının olduğu kadınların yöneticilik ve liderlik vasıflarına kuşkuyla yaklaştığı yönetici oldukları taktirde geleneksel kadınlık rollerinin aksayacağı görüşünde hemfikir oldukları görülmüştür. Literatürdeki bu bulguların çalışmamızla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Katılımcı öğretmenler eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğiyle ilgili deneyimlerinden bahsederken çoğunlukla özel kurumda çalıştıkları dönemlere atıfta bulunmuş ve özel kurumlarda kamuya oranla daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını dile getirmişlerdir. Ücret farkı olmaksızın erkek öğretmenlerden daha fazla derse girdiklerini, daha çok idari işlerle ilgilenmek zorunda kaldıklarını, özel sektör deneyimleri boyunca erkek öğretmenlere göre daha fazla uyarı aldıklarını bu durumun kendilerini yetersiz hissettirdiğini ve ayrıca idareciler tarafından kaba davranışlara maruz kaldıklarından bahsetmişlerdir. Bu durum neoliberal ekonomik politikalarında etkisiyle kamu hizmetlerinden biri olan eğitim konusunun özel sektöre devri ve piyasalaşma sonucu karlılık faktörünün ön plana alınma-

sıyla özel sektörde çalışmakta olan öğretmenlerin özlük hakkı, maaş, mesleki değer, cinsiyet eşitliği gibi konularda kamu sektöründe çalışan öğretmenlerden daha kötü şartlara sahip olması sonucunu doğurduğu söylenebilir.

Mevcut çalıştıkları kurumda olumlu deneyimleri olan öğretmenler ise idarecilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğini gözettiğini, kurum idaresinde görevli kadın müdür yardımcısının olmasının kendileri için bir avantaj olduğunu ve çalıştıkları kurumun bir kamu kurumu olması nedeniyle maaş, özlük hakları gibi konuların, eşitlik halinde işlediğine değinmişlerdir.

Buna göre eğitim sisteminde ataerkil toplum yapısı, kamuya oranla özel sektörde kendini göstermekte, kadın öğretmenlerin bu kurumlarda çalıştıkları dönemde eril ideolojinin baskısı altında mobinge, düşük ücrete ve kötü davranışa maruz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Cerev ve Coşkun (2020), özel okul öğretmenleriyle yaptığı çalışmada özel sektörde çalışan öğretmenlerin yönetim tarafından değer görmeme, özlük hakları sorunu ve düşük ücret gibi sorunların yanı sıra öğretmenler arasında cinsiyet ayrımının da görüldüğü sonucuna ulaşmıştır.

Katılımcı öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik çözüm önerileri incelendiğinde; öğrenci, öğretmen ve aile temelli çalışmaların yapılması gerektiği ve bu noktada da öğretmenlerin sınıfta yaptıkları derslerini bir fırsat olarak gördükleri ve sosyal hayatta meydana gelen sorunları, toplumsal cinsiyet bağlamında derslerinde tartıştıkları bu sayede öğrencilere eşitliği pekiştiren bir sınıf ortamı yarattıkları sonucuna varılmıştır. Bu ortamın yaratılması ve öğrencilerin bilinçlendirilmesi için öğretmenlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik uzmanlardan eğitim almasının önemi, araştırmamızda ortaya çıkan sonuçlardan biri olmuştur. Literatüre bakıldığında da yapılan araştırmalar sonucunda öğretmenlerin tutumlarının ve uygulamalarının öğrenciler üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bilinç kazandırması sebebiyle sadece hizmet sürecinde değil hizmet öncesinde de öğretmenlerin bu konuyla ilgili dersler ve hizmet içi birtakım eğitimler almaları gerektiği sonucuna varılmıştır (Esen, 2013; Kalaycı ve Hayırsever, 2014; Çetin Gündüz ve Tarhan, 2017; Filiz ve Gözelyurt, 2017, Gray ve Leith, 2004, Carvalho ve Machado, 2010).

Öğretmenler toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik öğretilerin aileden geldiğini bu konuda başat faktörün aile olması nedeniyle eğitim ve seminerlerin ailelerle yapılması gerektiğini bu konuda devlet eliyle yürütülecek halk eğitimlerinin, seminerlerin ve konferansların etkili olacağını belirtmişlerdir. Özellikle eğitimin temel basamaklarından olan okul öncesi dönemde çocuk ve aile kapsamında bu eğitimlerin verilmesinin daha işlevsel olacağını ifade etmişlerdir. Literatüre bakıldığında, toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyete duyarlı bir toplumsal bakış açısının kazandırılabilmesi için okul öncesi eğitimden itibaren yaşam boyu eğitim-öğretim çerçevesince eğitimin her aşamasına toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin oluşturulabilmesi için gerekli derslerin konulması, MEB ve Yüksek Öğretim Kurumunun bu yönde revize edilmesinin gerekliliği önemle vurgulanmaktadır. (Doğan, 2013; Esen vd., 2017). Ayrıca öğretmenlerinde kendi derslerinde, okul içinde ve dışında cinsiyetçi tutum ve

kodlar kullanmamaları, öğrencilere kendi davranışlarıyla örnek olmaları gerekmektedir çünkü eğitimcilerin sınıflardaki tutum ve davranışları cinsiyet eşitliğini sağlamak yerine güçlendirme gibi bir etkiye de sahip olmaktadır (Myhill, 2006 ve Akpakwu, 2014).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İncelenen ortaöğretim kurumunda görev yapan kadın öğretmenlerle yapılan görüşme bulgularının sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin çoğunluğu eşitliği savunan tanımlamalar yapmış olsalar bile bazı kadın öğretmenler görüşmeler esnasında kalıp yargı içeren söylemlerde bulunmuş toplumsal cinsiyet eşitliğine inanmadıklarını ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin çoğu kadınların yöneticilik vasıflarını taşıdığını ve yönetici olmalarına karşı olumlu görüşe sahip olduğunu bildirmiş fakat kendilerinin yönetici olması fikrine çekimser yaklaştığı gözlenmiştir.

Kadınların yönetici olmasına yönelik olumsuz görüş bildirenler ise kadınların duygusal davranmalarının kurum işleyişini bozacağı ve kurum içinde kaosa neden olacağını ifade etmişlerdir.

Kadın öğretmenlerinin çoğu toplumsal cinsiyet eşitsizliğine özel sektördeki çalışma deneyimlerinde maruz kalmış kamu kurumu çalışma deneyimlerinde nispeten toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlandığını ifade etmişlerdir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması noktasında kadın öğretmenler; öğrenciler, öğretmenler, aileler ve toplumla çalışılması gerektiğini ve toplumsal cinsiyet eşitliği algısının aileden aktarılan argümanların yanı sıra eğitim öğretim kademesinin ilk basamağı olan okul öncesi dönemde şekillendiğini belirtmiş ve bu noktada makro çalışmaların önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

1. Öğretmenlerden birçoğunun toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik geleneksel bakış açısına sahip olduğu görülmüştür. Bu noktada temelde öğretmen yetiştirme programlarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik bir dersin eklenmesi ve öğretmen adaylarına toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik duyarlılık geliştirecek birtakım etkinliklerin düzenlenmesi önerilmektedir.
2. Kadın öğretmenlerin yönetici olma konusunda çekimser kalması nedeniyle yöneticilik vasıflarının gelişmesi açısından mesleki alanlarda katılımlarını, potansiyellerini artırmaya yönelik bir takım örgütsel ve yönetsel strateji ve projelerin geliştirilmesi önerilmektedir.
3. Özel sektörde çalışmayı deneyimlemiş öğretmenlerin kamuya oranla daha fazla eşitsizliğe maruz kaldığı araştırmanın bulgularından biridir. Özel sektörde çalışan öğretmenlerin çalışma koşullarının ilgili yasaların uygulanıp uygulanmadığının etkin denetimi gerekir.
4. Ayrıca kurumlardaki erkek idarecilerin var olan cinsiyetçi tutumlarına yönelik bilinçlendirilmeleri örgütsel bir eylem planı olarak ele alınmalıdır.

5. Öğrenciler üzerinde toplumsal cinsiyet eşitliği algısının oluşmasında okulların ve derslerin büyük katkısı olduğu düşünüldüğünde, eğitim kurumlarında yönetici kadrosundakilerin öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler konusunda toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili alanında uzman olan kişiler ile iş birliği içerisinde çalışarak, konferanslar ve seminerler düzenlemeleri, kurum içinde çalışan öğretmen ve tüm personelin bu bilinçlendirme faaliyetine aktif katılımlarının sağlanması gerekliliğine önem vermeleri önerilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin kendi derslerinde, okul içinde ve dışında cinsiyetçi tutum ve kodlar kullanmamaları, öğrencilere kendi davranışlarıyla örnek olmaları önerilmektedir.
6. Öğretmenlerin veli toplantılarında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik argümanları sürdürmesi ve aile bilinçlendirme çalışmaları yapması sağlanmalıdır.
7. Son olarak araştırma yapılan kurum bir ortaöğretim kurumu olduğu için öğretmenlerin, hitap ettiği öğrenci kitlesine meslek seçimlerine yönelik bir danışmanlık verilmesi sürecinde geleneksel cinsiyet rollerine yönelik meslek seçimi algısı oluşturmamaları konusunda dikkatli olmaları gerektiği belirtilmelidir.

Eğitim sisteminin önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlerin öğrenciler üzerindeki etkisi kuşkusuz çok önemlidir. Bu kabulden yola çıkarak toplumsal cinsiyet eşitliğinin öğretmenler tarafından içselleştirilmesinin ve eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliğine işaret eden düzenlemelerin yapılması geleneksel tutum ve algılar yoluyla nesilden nesile aktarılan cinsiyetçi görüşlerin ortadan kalkmasına yardım edecektir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Veriler toplanmadan önce 25.04.2023 tarih ve 401425 karar numarası ile Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Katılımcıların çalışmaya dâhil edilmesinde gönüllük esası dikkate alınmış olup bilgilendirilmiş onam alındıktan sonra derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gizliliğin korunması amacıyla katılımcılar çalışmada takma ad ile yer almışlardır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır

ÇATIŞMA BEYANI

Yazarlar arasında herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akpakwu, O. S. (2014). Gender Equality In Schools: Implications For The Curriculum Teaching And Classroom Interaction, *Journal Of Educational Practice*, 5(32), 7-12.
- Aksoy, N. (2006). Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Rolü, *Kadın Statüsü Uzmanlığı Tezi*, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü.
- Aydinalp, E. B. (2020). Varoluşçu Özgürlük Bağlamında Kadın: Simone, *Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 30, Sayı: 2, 465-488.
- Büyükalın Filiz, S., Kanlı, Y., Üstündağ, İ., & Demircan, B. (2018). Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Algısı: Ankara Hüseyin Gazi Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği, *Türk Çalışmaları Eğitim Bilimleri*, 327-345.
- Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadınların Güçlenmesi Birimi (2018). <http://www.un.org/womenwatch/osagi/conceptsanddefinitions.htm> (Erişim tarihi: 22.12.2023)
- Carvalho, T., De Lourdes Machado, M. (2010). Gender and shifts in higher education managerial regimes, *Australian Universities Review*, 52(2), 33-42.
- Cerev G., Coşkun S. (2020). Özel Okul Öğretmenlerinin Çalışma Sorunları Üzerine Nitel Bir Araştırma: Elazığ İli Örneği, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi (FÜHAD)* Cilt: 7, Sayı: 13, Mart 2020, s. 125-142.
- Creswell, J. W. (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma Ve Araştırma Deseni (Çev. Ed: Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir). 3. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çetin Gündüz, H., Tarhan, S.(2017). İlkokul Öğrencilerinin Meslek Seçimlerine Yönelik Tutumlarında Toplumsal Cinsiyetin Etkisi, *İlköğretim Online*, 16(3), 1287-1300.
- De Beauvoir, S. (1993). *Kadın "İkinci Cins": Genç Kızlık Çağı*. İstanbul: Payel Yayınları.
- Doğan, A. (2013). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitliğini Sağlamaya Yönelik Hizmet Veren Kamu Kurumları Ve Hizmetleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 75-95.
- Doğan, G. (2020). Düşünce İnşacısı Olarak Dilin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerindeki Rolü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi.
- Dökmen, Z. Y. (2017). *Toplumsal Cinsiyet Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Esen, E., Siyez, M.D., Soylu, Y., Demirgürz, G., (2017). Üniversite Öğrencilerinde Toplumsal Cinsiyet Algısının Toplumsal Cinsiyet Rolü Ve Cinsiyet Değişkenlerine Göre İncelenmesi, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, 46-63.
- Esen, Y. (2013). Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitiminde Toplumsal Cinsiyet Duyarlılığını Geliştirme Amaçlı Bir Çalışma. *Eğitim Ve Bilim*, 38(169). 280-295.
- Eagly, A.H. and Carli, L.L. (2007). *Women and The Labyrinth Of Leadership*, Harvard Business Review.
- Filiz, S., Gözelyurt, F. (2017). Meslek Lisesi Öğretmenlerinin Meslek Alanları Açısından Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Dair Görüşleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 239-264.

- Gray, C., Leith, H. (2004). Perpetuating Gender Stereotypes In The Classroom: A Teacher Perspective, *Educational Studies*, 30:1, 3-17, <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/0305569032000159705?needAccess=true>, Erişim Tarihi: 7.10.2023.
- Greasley, K., Ashworth, P. (2007). The Phenomenology of "approach to studying": The University Student's Studies within the Lifework, *British Educational Research Journal*, 32, 819-843. (Aktaran: Güven,E., Toker Gökçe, A.,(2018) Öğretmenlerin Mesleki Özgürlüğe İlişkin Metaforik Algıları Sakarya University Journal Education, Cilt: 8 Sayı: 3, 176-189.
- Gürel, N., Kartal, S. (2015). Examining Access To Education In Turkey According To Some Variables, *Elementary Education Online*, 14(2), 593-608.
- Kalaycı, N., Hayırsever, F.(2014). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Bağlamında Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Ders Kitabına Yönelik Bir İnceleme ve Bu Konuya İlişkin Öğrenci Algılarının Belirlenmesi, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 14(3), 1-26.
- Karacan, E., Gökçe, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadın Sağlığı, *Sosyal Politika Ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 1 (1), 39-59.
- Koyuncu Şahin, M., Esen Çoban, A., Korkmaz, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ve Türk Eğitim Sistemindeki Yeri: Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Gözünden. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, Cilt 3, Sayı 2, 735-752.
- Martin, C., L., ve Ruble, D. (2004). Çocukların Cinsiyet İpuçlarını Arayışı: Cinsiyet Gelişimine İlişkin Bilişsel Perspektifler. *Psikoloji Biliminde Güncel Yönergeler*, 13(2), 67-70.
- Myhill, D. V. (2006). She Doesn't Shout At No Girls: Pupils Perceptions Of Gender Equality In The Classroom, *Cambridge Journal Of Education*, 36:1, 99-113. <https://eric.ed.gov/?id=EJ729054>, Erişim tarihi: 4.12.2023.
- Özaydınlık, Y. D. (2014). Toplumsal Cinsiyet Temelinde Türkiye'de Kadın Ve Eğitim, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14(33), 93-112.
- Şentürk, İ. (2000). Üniversitede Kadın Olmak: Akademik Örgütte Toplumsal Cinsiyet Sorunu: Nitel Bir Çalışma, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*, 13(2), 13-46.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı, *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Yaman Efe, Ş., Ayaz, S. (2013). Sınıf Öğretmenliği Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyete İlişkin Görüşleri, *Türkiye Klinikleri Journal Of Medical Ethics-Law and History*, 21(3), 118-126.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Günlük Hayattaki Yansımaları: Çorum/Alaca Örneği, *İmgelem*, 2, 55-76.

Demirel, B. ve Çamur, G. (2023). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarına ilişkin bir araştırma. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 231-247.
doi 10.61861/spshcd.1388279

ARAŞTIRMA | RESEARCH

Başvuru: 09/11/2023

Kabul: 21/12/2023

SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN GÖÇMENLERE YÖNELİK TUTUMLARINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

A Research on the Attitudes of Social Work Department Students Towards Immigrants

Buket DEMİREL¹

Gülsüm ÇAMUR²

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, [✉buketdemirel3012@gmail.com](mailto:buketdemirel3012@gmail.com),
ID 0009-0002-5155-0857

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, [✉gulsum.camur@omu.edu.tr](mailto:gulsum.camur@omu.edu.tr),
ID 0000-0001-5116-2462

ÖZ

Son yıllarda özellikle Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'ye doğru yaşanan yoğun göç hareketliliği nedeniyle yerel halk ve göçmenler arasında sosyal uyum ve entegrasyon sorunları yaşanmaktadır. 2011 yılı itibari ile yoğunlaşan bu sürecin günümüzde de devam etmesi ve göçmenlerin misafirlik sürecinin kalıcı olarak değişmesiyle birlikte yerel halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarında artış meydana gelmektedir. Bu çalışmada yerel halkın bir parçası olan ve doğrudan göçmenlerle çalışma potansiyeli bulunan Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları araştırılmak istenmiştir. Bu amaçla çalışma kapsamında 232 Sosyal Hizmet Bölümü öğrencisine sosyodemografik özellikleri belirleyen bir anket formu ile Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği uygulanmıştır. İlişkisel tarama modeliyle gerçekleştirilen araştırmanın sonucunda öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının olumsuz olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın temel bulguları özetlenecek olursa; birinci sınıfların olumsuz tutumları ikinci sınıflara göre daha yüksek, köy-kasaba gibi daha kırsal alanda yaşayanların olumsuz tutumları metropol-büyükşehirde yaşayanlara göre daha düşük, Türk kökenlilerin olumsuz tutumları Arap kökenlilerden daha yüksek, ailelerinde göç deneyimi olanlarda olumsuz tutum düzeyi daha düşük; çevrelerinde göçmen tanıdıkları olanların olumsuz tutumları daha düşük; göç ile ilgili hem ders alıp hem de bir etkinliğe katılan öğrencilerin olumsuz tutumları herhangi bir etkinliğe katılmayan öğrencilerden daha düşüktür.

Anahtar Kelimeler: Göç, göçmenlere yönelik olumsuz tutum, sosyal hizmet

ABSTRACT

In recent years, due to the intense migration movement, especially from Middle Eastern countries to Turkey, there are social harmony and integration problems between local people and immigrants. As this process, which has intensified as of 2011, continues today and the host process of immigrants has changed permanently, there is an increase in the negative attitudes of the local people towards immigrants. This study, it was aimed to investigate the attitudes of Ondokuz Mayıs University Social Work Department students, who are part of the local community and have the potential to work directly with immigrants, towards immigrants. For this purpose, a survey form determining sociodemographic characteristics and the Negative Attitudes Towards Immigrants Scale were administered to 232 Social Work Department students within the scope of the study. As a result of the research conducted with the relational screening model, it was determined that students' attitudes towards immigrants were negative. To summarize the main findings of the study; The negative attitudes of first graders are higher than those of second graders, the negative attitudes of those living in more rural areas such as villages or towns are lower than those living in metropolitan cities, the negative attitudes of those of Turkish origin are higher than those of Arab origin, the level of negative attitudes is lower in those with migration experience in their families; Those with immigrant acquaintances around them have lower negative attitudes; The negative attitudes of students who both take courses and participate in an activity regarding immigration are lower than students who do not participate in any activity.

Keywords: Migration, negative attitude towards immigrants, social work

GİRİŞ

Göç, bireylerin yaşadıkları ülkeden farklı bir ülkeye doğru veya hayatlarını sürdürdükleri ülke içerisinde yer değiştirmeleridir. Göçmen ise göç eden kişi olarak tanımlanmaktadır (GİB, 10 Ocak 2023). Göçler; zorunlu, gönüllü, geçici, sürekli, iç, dış, beyin ve işgücü göçü şeklinde türlere ayrılmaktadır. Göç, türleri çerçevesinde spesifik olarak tanımlanabilmektedir ancak göçmenlerin kavramlaştırılması hususunda kavram sorunu ile karşılaşmaktadır. Bu sorun uluslararası ölçekte evrensel olarak kabul edilebilir bir tanımlamanın olmaması ve Suriyeli göçmenlerin geçici koruma statüsüne alınması örneğinde olduğu gibi değişen durumlara yönelik bir tanımlamanın oluşturulmasından da kaynaklanıyor olabilmektedir. Geçici koruma, vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmak zorunda kalmış, ülkesine tekrar dönemeyen, acil ve geçici sebeplerle kitlesel veya kitlesel hareket döneminde bireysel şekilde koruma bulmak gerekçesiyle sınırlarımıza gelen ya da sınırlarımızdan geçen yabancıyı tanımlamaktadır. Bu yabancılar, uluslararası koruma talepleri bireysel olarak değerlendirmeye alınmayan kişilerdir (GKY, 15 Ocak 2023). Ülkemizde yaşayan Suriyeliler geçici koruma statüsüne tabiidirler.

Göç, eski tarihlerden itibaren süregelen ve hem nedeni hem de sonuçları itibariyle olumlu veyahut olumsuz pek çok etkiye sahip bir sosyal durumdur. Türkiye, son yıllarda göç alan bir ülke konumunda olmasına rağmen tarihi süreçte göç veren bir ülke konumunda da olmuştur. Türkiye, yaşanan göç hareketliliği ile gelen yeni unsurlar ve kültürlerle zenginleşip güçlenmektedir. Ancak her zaman göç hareketliliğinin etkileri bu derece masum değildir. Göç sonuçlarına dair olumlu beklentilerin aksine olumsuz gelişmeler de her zaman var olma ihtimalini korumaktadır (Doğan, 2018). Çünkü göç, ülkenin sosyoekonomik, demografik ve kültürel yapısını etkilediği gibi kamu düzenini ve güvenliğini

sağlamak noktasında pek çok sosyal soruna neden olmaktadır. Günümüzde göç olgusunun olumsuz bir durum olarak algılanmasının ve göçmenlere karşı olumsuz tutumun artmasının önemli bir sebebi de toplum tarafından geçici olarak kabul edilen göçmenlerin hedef ülkeyi daimî ikamet adresi olarak benimsemeleridir (Davidov ve Semyonov, 2017).

İnsanlar; refah içerisinde bir hayat, doyum sağlayabilecekleri bir iş, huzurlu bir emeklilik sürdürmek için menşei ülkelerinden farklı ülkelere taşınabilmektedir. Bunun yanı sıra savaşlar, zulümler, fikri özgürlüğün olmaması, doğal afetler gibi olumsuz durumlardan kurtulmakta uluslararası göçün sebeplerini oluşturmaktadır. Daha iyi hayat standartları veya yaşam mücadelesi için yapılan uluslararası göçte hedef çoğunlukla modern toplumlar olmaktadır (Just ve Anderson, 2015). Sayılarla göç hareketliliğine bakacak olursak; Uluslararası Göç Örgütü (IOM) 2020 yıl sonu istatistiklerine göre; dünyada toplam 281 milyon uluslararası göçmen bulunurken 164 milyon da göçmen işçi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) 2021 yıl sonu istatistiklerine göre; 89,3 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Dünyada 27,1 milyon mülteci ve 4,6 milyon sığınmacı bulunmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın 2022 yıl sonu istatistiklerine göre; Türkiye'de 3.535.989 Suriyeli göçmen yaşamaktadır. 2022 yılında 285.027 olmak üzere 2016 ve 2022 yılları arasında 2.748.448 düzensiz göçmenin ülkeye girişi engellenmiştir. 2022 yılında 285.027 düzensiz göçmen sınır dışı edilirken %40,62 ile Afganistan uyruklu kişiler yakalanan düzensiz göçmenler arasında ilk sırada yer almaktadır. Geçici koruma kapsamındaki kayıtlı Suriyeli göçmen sayısının şehirde yaşayan toplam kişi sayısına oranına bakıldığında en yüksek orana sahip ilk beş şehir; %37,47 Kilis, %17,77 Gaziantep, %17,54 Hatay, %14,71 Şanlıurfa ve %11,16 Mersin şeklinde sıralanmaktadır. En yüksek orana sahip ilk beş şehirde Türkiye sınırında yer alan iller olması gelen kişilerin sınır illerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2022 Uluslararası Göç İstatistikleri'ne göre Türkiye'ye 2022 yılında 399.643 yabancı uyruklu kişi giriş yaparken 327.383 yabancı uyruklu kişi ise çıkış yapmıştır. Türkiye'ye gelen yabancı uyruklu kişilerin giden yabancı uyruklu kişilerden %22,07 daha fazla oluşu yıllar içinde artan göçmen nüfusunu açıklamaktadır. Yabancı uyruklu kişilerin vatandaşı oldukları ülkeler açısından Türkiye'ye gelen ilk beş ülke; %25 Rusya Federasyonu, %8,1 Ukrayna, %6,5 İran, %5,4 Afganistan ve %4,8 Irak şeklinde sıralanmaktadır. Türkiye'den giden ilk beş ülke ise; %20 Irak, %10,6 İran, %7 Özbekistan, %6 Afganistan ve %4,8 Türkmenistan şeklinde sıralanmaktadır.

Yaşanan göç hareketliliği hem göçmenler hem de yerel halk arasında pek çok konuda sosyal soruna neden olmaktadır. İki farklı kültürün çatışması ve birbirlerine yönelik olumsuz tutum sergilemesi ön plana çıkan sorunlardandır. Göçmeler ve yerel halk arasında yaşanan çatışma, uyum, ayrımcılık, damgalama gibi konu ve sorunlara müdahale eden sosyal adalet ve insan haklarını temel alan hem meslek hem de disiplin olarak sosyal hizmetin çalışma alanlarından biri de göçmen ve mültecilerdir. Duyan (2016) sosyal hizmetin temel ilkelerini; insanın onuruna, değerine ve çeşitliliğine saygı duyarak insanları incitmemek, sosyal adaleti ve insan haklarını desteklemek olarak ifade etmektedir. Uluslararası Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği (NASW), sosyal hizmet uzmanlarının dil, din, cinsiyet,

etnik köken, etnisite, cinsel yönelim, medeni durum ve siyasi görüş nedeniyle herhangi bir ayrımcılık yapmayacağını ve bahsedilen farklılıklar sebebiyle yapılan hiçbir ayrımcılığa sessiz kalmayacağını vurgulamıştır. Artan göç hareketliliğiyle birlikte bu disiplin çerçevesinde yetiştirilen sosyal hizmet uzmanı adaylarının göç alanında çalışabilecek olması nedeniyle sosyal hizmet öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Sosyal hizmet insani değerler çerçevesinden hem felsefe hem de uygulama olarak uyum ve bütünleşmeye odaklanan insan hakları ve sosyal adaleti temel alan bir meslektir. Hem göçmenler hem de yerel halk dinamikleri ve bu bağlamdaki sosyal sorunlara karşı mücadele eden bir anlayışa sahiptir. Bu açıdan bakıldığında sosyal hizmet uygulayıcıları göçmelerle son derece aktif olarak farklı kurumlarda çalışmaktadır. Göçmenlerin sorunlarını anlamak, onlara bilgi ve danışmanlık vermek, göçmeleri gereksinim duydukları kaynak ve hizmetlerle buluşturmak, toplumda sosyal uyumu sağlamak ve göçmenlerin iyilik hallerini arttırmak gibi mesleki çalışmalar sosyal hizmet uzmanlarının bu alanda yapmış olduğu belli başlı faaliyetlerdir. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin göçmelere yönelik tutumlarının anlaşılabilir değerlendirilmesi, varsa olumsuz tutumlarının öğrencilik yaşamından başlayarak gerekli önlemlerle olumlu hale getirilmesi ve bu bağlamda öğrencilerin mesleki olarak güçlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu gerekçelerden hareketle çalışma göçmenlerle çalışan önemli mesleklerden birisi olan sosyal hizmet uzmanı adayı öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının belirlenmesini amaçlamaktadır. Alt amaçlar aşağıdaki gibi formüle edilmiştir:

1. Öğrencilerin göçmelere yönelik tutumları nasıldır?
2. Öğrencilerin göçmelere yönelik tutumları sosyodemografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf, üniversite öncesi yaşanan bölge, yerleşim yeri, etnik köken, sosyoekonomik durum, ailede göç deneyimi, çevrede göçmen tanıdık ve göç ya da göçmenlerle ilgili bir etkinliğe katılmak) göre bir farklılık göstermekte midir?

YÖNTEM

Araştırma ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modelleri, birden daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ve/veya derecesini tespit etmeyi hedefleyen araştırma modelleridir (Karasar, 2012).

Çalışma Grubu

Çalışma grubu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğrenim görmekte olan 1, 2, 3 ve 4. sınıf lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. 2022-2023 eğitim öğretim yılında toplam 358 öğrenci eğitim görmektedir. Bölümde 40 öğrenci Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı (YÖS) ile kayıt yaptırmış olup bu öğrencilerden 31'i yabancı uyrukludur. Yabancı uyruklu olan öğrencilerin menşe ülkeleri: Afganistan, Almanya, Azerbaycan, Filistin, Fransa, Gabon, Irak, Somali, Suriye ve Türkmenistan'dır. Araştırmada öğrencilerin %67,88'ine ulaşılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amaçları çerçevesinde araştırmacılar tarafından hazırlanan Anket Formu ve Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği kullanılmıştır.

1. Anket Formu

Anket formu sosyodemografik bilgilerden oluşmakta olup “cinsiyet, yaş, sınıf, üniversite öncesi yaşanan bölge, yaşamın büyük kısmının geçirildiği yerleşim yeri, etnik köken, sosyoekonomik durum, ailede göç deneyimi olan birey, çevrede göçmen tanıdık ve göç ya da göçmenlerle ilgili etkinliğe katılım sağlamak” şeklindeki değişkenleri kapsamaktadır.

2. *Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği (GYOTÖ)*'ni Varela, Gonzales, Clark, Gramer ve Crosby (2013) geliştirmiş; Günay, Ersoy, Aydın ve Kılıç (2019) ise Türkçeye uyarlamıştır. Öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarını ve olumsuz tutumların barındırdığı önyargılarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği, 12 maddeden oluşan tek faktörlü bir ölçektir. Tek faktörlü yapı toplam varyansın %43.2'sini açıklamaktadır. Ölçeğin güvenirlik test analizleri sonucunda Cronbach Alfa değeri 0,81'dir. GYOTÖ'nün kabul gören bir düzeyde güvenirliğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin iki yarı test güvenirliği 0,67, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise $r=0,82$ 'dir. Öğrencilerden göçmenlere yönelik tutumlarının beşli Likert tipi (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) ölçek üzerinden belirtmeleri talep edilmektedir (Günay vd., 2019). Ölçek toplam puanı ölçeğin tamamından elde edilebilmektedir (En küçük toplam puan=12, en büyük toplam puan=60). Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'nden alınmış olan toplam puanın yüksek olması “göçmenlerin bir tehdit unsuru olduğu, ülkelerine geri dönmeleri gerektiği ve öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutumlarının baskın olduğu” şeklinde yorumlanmaktadır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın verileri, gerekli izinler alındıktan sonra 2022 yılı Aralık ayında araştırmacılar tarafından dersler öncesinde ilgili öğretim elemanlarından izin alınarak öğrencilere araştırma hakkında bilgi verildikten sonra yüz yüze ve gönüllük esasına dayalı olarak toplanmıştır. Toplam 243 öğrenci araştırmaya katılmış olup 11 veri toplama aracında eksik/hatalı veriler bulunmasından dolayı araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, IBM SPSS Version 21 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Programa girilen verilerin ilk olarak ölçek toplam puanları ve ortalama puanları hesaplanmıştır. Ölçek ortalama puanı üzerinden normallik testi yapılmış olup verilerin normal dağıldığı anlaşılmıştır (Kolmogorov-Smirnov $>0,05$). Verilerin parametrik istatistiksel yöntemlerle analiz edilmeye uygun olduğu tespit edilmiştir. Bu ekseninde gruplar arası farklılaşmanın tespitini sağlamak için ikili grupların karşılaştırılması yapılır-

ken bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla örneklemin karşılaştırılması yapılırken tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmıştır. ANOVA testi neticesinde değişkenler arasında farklılık bulunması durumunda ise post-hoc testi uygulanarak Scheffe testi sonuçları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın yapılabilmesi için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan 25.11.2022 tarihinde 2022-962 karar sayılı etik onay ve gerekli izin alınmıştır.

BULGULAR

I. Tanıtıcı Bilgiler

Öğrencilere ilişkin sosyodemografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Değişkenler	Kategoriler	N	%
Cinsiyet	Kadın	188	81
	Erkek	44	19
Sınıf	1.sınıf	60	25,9
	2.sınıf	61	26,3
	3.sınıf	48	20,7
	4.sınıf	63	27,2
Üniversite Eğitimi Öncesi Yaşanılan Bölge	Marmara	11	4,7
	Karadeniz	150	64,7
	Ege	5	2,2
	İç Anadolu	42	18,1
	Doğu Anadolu	7	3,0
	Akdeniz	11	4,7
	Güneydoğu Anadolu	2	0,9
	Diğer	4	1,7
En Uzun Süre Yaşadığı Yer/Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba	45	19,4
	Şehir – Kent	136	58,6
	Metropol – Büyükşehir	51	22,0
Etnik Köken	Türk Kökenli	198	85,3
	Kürt Kökenli	9	3,9
	Kafkas Kökenli	6	2,6
	Balkan Kökenli	3	1,3
	Arap Kökenli	7	3,0
	Çoklu Etnik Kökenli	4	1,7
	Diğer	5	2,2
Sosyoekonomik Düzey	Alt	9	3,9
	Orta	216	93,1
	Üst	7	3,0

Ailede Göç Deneyimi	Evet	34	14,7
	Hayır	198	85,3
Göçmen Tanıdık	Evet	93	40,1
	Hayır	139	59,9
Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinlik	Konuya ilişkin ders aldım	27	11,6
	Konuya ilişkin seminer, konferans, panel, çalıştay vb. etkinliğe katıldım	19	8,2
	Hem ders aldım hem de herhangi bir etkinliğe katıldım	14	6,0
	Herhangi bir etkinliğe katılmadım	166	71,6
	Diğer	6	2,6

Araştırmaya katılan öğrencilerinin büyük bir bölümünü (%81) kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 20,6'dır.

Öğrencilerin %64,7 ile yarıdan fazlası Karadenizli olduğunu belirtirken; %58,6'sı yaşamının büyük bir kısmını şehirde geçirmiştir. Yine öğrencilerin büyük bir kısmı olan %85,3'ü Türk kökenli olduğunu belirtmiş ve %93,1'i ailesinin sosyoekonomik düzeyini orta olarak tanımlamıştır.

Öğrencilerin ailelerinde göç deneyimi olan birey olma durumu ele alındığında; %85,3'ü ailelerinde göç deneyimi olan bireyin olmadığını, %59,9'u çevresinde göçmen bir tanıdıklarının olmadığını ve %71,6'sı göçmenlerle ilgili herhangi bir etkinliğe katılım sağlamadığını ifade etmiştir.

Tablo 2: Katılımcıların Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'ne Verdikleri Cevapların Yüzdelik Dağılımları

GYOTÖ Maddeleri	1	2	3	4	5
1. Göçmenlere yerli vatandaşlarla aynı haklar verilmelidir	27,2	32,3	27,6	8,6	4,3
2. Göçmenlerin kendi ülkelerinden ayrılmaları için geçerli sebepleri yoktur	13,8	47,0	26,7	7,3	5,2
3. Büyük gruplar halindeki göçmenler tehlikelidir	4,3	4,3	19,0	37,5	34,9
4. Göçmenler kendi ülkelerinin sorunlarını Türkiye'ye getiriyorlar	3,0	6,9	16,8	40,1	33,2
5. Göçmenler Türk vergi mükellefleri üzerinde bir yüküdür	2,6	7,3	29,3	34,1	26,7
6. İnsanların Türkiye'ye göç etmesine izin vermek kötü bir fikirdir	3,0	12,5	32,8	32,3	19,4
7. Göçmenler asla kendi ülkesine dönmek istemiyorlar	3,4	11,6	19,4	31,9	33,6
8. Göçmenlerin kültürü(leri) Türk kültürünü zayıflatırlar	3,4	12,1	24,6	29,3	30,6
9. Göçmenler ulusal güvenlik için tehdit oluştururlar	2,6	6,0	15,9	40,9	34,5
10. Göçmenler Türkler kadar akıllı değiller	20,7	36,6	22,4	9,1	11,2
11. Göçmenler vatandaşlarla karşılaştırıldığında ayrıcalıklı muamele görüyorlar	2,2	11,6	22,0	33,2	31,0
12. Türkiye de çok fazla göçmen yaşamaktadır	0	0,9	2,2	24,6	72,4
GYOTÖ Ortalama					3,53

Araştırma kapsamındaki öğrencilerin Göçmenlere Yönelik Olumsuz Tutum Ölçeği'nden aldıkları ortalama puan 3,53'tür. Bu sonuç öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının olumsuz olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 3: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının Cinsiyet, Ailede Göç Deneyimi Olma Durumu ve Göçmen Tanıdık Olma Durumu ile Karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	t	P
Cinsiyet	Kadın	188	3,53	0,57	0,005	0,157
	Erkek	44	3,53	0,65		
Ailede Göç Deneyimi	Evet	34	3,30	0,66	-2,492	0,013
	Hayır	198	3,57	0,56		
Göçmen Tanıdık	Evet	93	3,41	0,66	-2,632	0,009
	Hayır	139	3,61	0,52		

Öğrencilerin göçmenlere karşı tutumları cinsiyete göre incelenmiş olup kadın ve erkek öğrenciler arasında anlamlı düzeyde farklılık tespit edilmemiştir ($t=0,005$; $p>0,05$). Kadın ve erkek öğrencilerin göçmenlere yönelik olumsuz tutum puan ortalamaları aynıdır.

Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları ailede göç deneyiminin olmasına göre incelenmiş ve anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu saptanmıştır ($t=-2,492$; $p<0,00$). Farklılığın yönü incelendiğinde, ailede göç deneyimi olanların (ort. 3,30) göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu yönde olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumları, çevresinde göçmen tanıdığı olma durumuna göre incelenmiş olup farklılık tespit edilmiştir ($t=-2,632$; $p<0,00$). Farklılığın yönü incelendiğinde, çevrelerinde göçmen tanıdık birey olanların (ort. 3,41) göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Ölçek Toplam Puan Ortalamalarının Sınıf Düzeyi, Yaşanılan Bölge, Ailenin Yerleşim Yeri, Etnik Köken, Sosyoekonomik Düzey, Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinliğe Katılım Durumu ile Karşılaştırılması

		N	Ort.	SS	F	P
Sınıf	1.sınıf	60	3,66	0,63	4,018	0,008
	2.sınıf	61	3,33	0,54		
	3.sınıf	48	3,64	0,55		
	4.sınıf	63	3,52	0,58		
Üniversite Öncesi Yaşanılan Bölge	Marmara	11	3,28	0,57	1,984	0,058
	Akdeniz	150	3,56	0,57		
	Ege	5	3,58	0,72		
	İç Anadolu	42	3,68	0,57		
	Doğu Anadolu	7	3,16	0,73		
	Akdeniz	11	3,32	0,60		
	Güneydoğu Anadolu	2	3,33	0,23		
	Diğer	4	2,93	0,33		
Yerleşim Yeri	Köy – Kasaba	45	3,33	0,59	3,605	0,029
	Şehir – Kent	136	3,55	0,59		
	Metropol – Büyükşehir	51	3,64	0,55		
Etnik Köken	Türk Kökenli	198	3,59	0,53	4,501	0,000
	Kürt Kökenli	9	3,22	0,53		
	Kafkas Kökenli	6	3,44	0,62		
	Balkan Kökenli	3	3,16	0,88		
	Arap Kökenli	7	2,60	0,84		
	Çoklu Etnik Kökenli	4	3,33	0,58		
	Diğer	5	3,30	0,91		
Sosyoekonomik Düzey	Alt	9	3,75	0,74	0,904	0,406
	Orta	216	3,52	0,58		
	Üst	7	3,69	0,59		
Göç ya da Göçmenlerle İlgili Etkinlik	Konuya ilişkin ders aldım	27	3,40	0,72	3,913	0,004
	Konuya ilişkin seminer, konferans, panel, çalıştay vb. etkinliğe katıldım	19	3,53	0,62		
	Hem ders aldım hem de herhangi bir etkinliğe katıldım	14	3,04	0,39		
	Herhangi bir etkinliğe katılmadım	166	3,58	0,56		
	Diğer	6	3,93	0,24		

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve sınıf düzeyleri arasında farklılık tespit edilmiştir. ($F=4,018$; $p<0,01$). Sınıf düzeyleri arasındaki farklılığı belirlemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre 1. ve 2. sınıf öğrencileri arasında farklılık tespit edilmiştir. Farklılığın yönü incelendiğinde, 2. sınıf öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumlarının diğer gruba kıyasla daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin üniversite öncesi yaşadıkları bölgeye göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve herhangi bir farklılık belirlenmemiştir ($F=1,984$; $p>0,05$).

Öğrencilerin ailelerinin yerleşim yerlerine göre göçmenlere yönelik tutumlarına bakıldığında gruplar arasında bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,605$; $p<0,05$). Farklılığı belirlemek için yapılan Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre köy-kasabada ve metropol-büyükşehirde yaşayan gruplar arasında farklılık bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde, köy-kasabada yaşayan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 3,33) diğer gruba kıyasla (ort. 3,64) daha olumlu olduğu saptanmıştır.

Öğrencilerin etnik kökenlerine göre göçmenlere yönelik tutumlarına bakıldığında farklılık tespit edilmiştir ($F=4,501$; $p<0,05$). Scheffe çoklu karşılaştırma sonuçlarına göre Türk ve Arap kökene sahip gruplar arasında farklılık bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde, Arap kökene sahip öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 2,60) diğer gruba kıyasla (ort. 3,59) daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin sosyoekonomik durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumları analiz edilmiş ve anlamlı düzeyde farklılık belirlenmemiştir ($F=0,904$; $p>0,05$).

Öğrencilerin göç ya da göçmenlerle ilgili bir etkinliğe katılım sağlama durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumları incelenmiş ve anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($F=3,913$; $p<0,05$). Konuya ilişkin hem ders alıp hem de bir etkinliğe katılanlar ile herhangi bir etkinliğe katılmayan ve diğer grupları arasında fark bulunmuştur. Farklılığın yönü incelendiğinde hem ders alıp hem de etkinliğe katılan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının (ort. 3,04) diğer gruplara kıyasla daha olumlu olduğu belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi (CSWE), sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans bölümlerinin ırkçılık, ayrımcılık, çeşitlilik, insan hakları konularını kapsamalarını bir gereklilik olarak ele almıştır. Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin de bahsi geçen gerekliliklere uygun, sosyal ve kültürel farklılıkları anlayan ve bu farklılıklara saygı gösteren, farklı kültürlere sahip insanlarla çalışmayı kabul eden bireyler olarak yetişmeleri beklenmektedir (Zastrow, 2010). Bu çalışmada Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin göçmenlere yönelik tutumları ele alınmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının genel anlamda olumsuz olduğu belirlenmiş olup konuyla ilgili yapılmış bazı çalışmalar da (Çimen ve Quadir, 2018; Aldemir, 2019; Korkmaz ve Avcı, 2019; Şen ve Şimşek, 2019; Dilaver, 2020; Parsak ve Saraç, 2021; Akkaş ve Aksakal, 2021; Şengül, 2022) bu sonucu desteklemektedir. Ankara- lı vd. (2017)'nin yürüttüğü çalışmada öğrencilerin Suriyeli sığınmacılara yönelik bireysel tutumlarının okudukları bölüm ile çok fazla değişiklik göstermediği saptanmıştır. Ancak Baş ve Eti (2020)'nin çalışmasında diğer bölümlere kıyasla Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin sığınmacılara; Park vd.

(2011)'nin çalışmasında ise sosyal hizmet uzmanlarının göçmenlere yönelik olumlu tutum sergiledikleri görülmüş olup bu sonuç ile çalışmamızın sonuçları birbirinden farklıdır. Katılımcıların tutumlarını sadece okudukları yani eğitim aldıkları bölümler ile açıklamanın “tek başına” yeterli olmadığı düşünülmektedir. Öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının hali hazırda buldukları sınıf düzeyleri ile açıklamaya çalışıldığında sadece 1. ve 2. sınıf öğrencileri arasında bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Okunulan sınıf ilerledikçe öğrencilerin göç ya da göçmenlere yönelik ders alma, bir etkinliğe katılma ve mesleki olarak faaliyet alanlarına aşına olmak gibi durumlarından dolayı göçmelere yönelik olumlu tutum sergileme olasılıkları da yüksek olmaktadır. Tüm sınıf düzeyleri dâhil edildiğinde de göç ya da göçmenlere yönelik hem ders alan hem de bir etkinliğe katılan öğrencilerin herhangi bir etkinliğe katılmayan ve diğer seçeneğini işaretleyenlere göre tutumlarının daha olumlu olduğu görülmektedir. Bu beklenen bir durumdur ancak genel durum itibari ile öğrencilerin %6'sının hem ders alıp hem de herhangi bir etkinliğe katıldığı, %11,6'sının konuya ilişkin ders aldığı ve %8,2'sinin konuya ilişkin etkinliğe katıldığı sonucu elde edilmiştir. Göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir etkinliğe katılım, sırasıyla hem ders alıp hem de herhangi bir etkinliğe katıldım, ders aldım, etkinliğe katıldım, herhangi bir etkinliğe katılmadım ve diğer şeklinde ortalama puanlarda artış yaşanmakta ve bu durumda ilgili etkinliklere katılım azaldıkça tutumun olumsuz yönde seyrettiği görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan diğer çalışmalarda göç ile ilgili ders alma ve/veya herhangi bir etkinliğe katılma durumlarına göre göçmenlere yönelik tutumlar daha olumlu bulunmuştur (Kırılıoğlu ve Gencer, 2020; Kaygısız, 2021; Afyonoğlu ve Buz, 2021). Grigorieff vd. (2016)'nin gerçekleştirdiği araştırmada göçmenler hakkında bilgi verilmesinin göçmenlere yönelik tutum üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye’de günden güne giderek artan ve 2023 yılı itibariyle örgün eğitim veren 64 Sosyal Hizmet Bölümü bulunmaktadır. Sosyal Hizmet Bölümü ders müfredatlarında “Göç, Göçmenlik ve Sığınmacılık, Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet, Göç ve Kentleşme” gibi göç ya da göçmenlerle ilgili derslerin yer aldığı görülmektedir. Derslerin statüleri ile ilgili analiz yapıldığında ilgili dersler, bölümlerin yalnızca %21,2'sinde zorunlu, %4,5'inde zorunlu ve seçmeli, %68,2'sinde seçmeli ders olarak bulunmakta olup %6,1'inde göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir ders bulunmamaktadır. Müfredat kapsamında bulunan seçmeli derslerin dönem içerisinde açılma durumunun da programa bağlı olduğu düşünüldüğünde göç ya da göçmenlerle ilgili verilen derslerin yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Bu durum, artan göç hareketliliğiyle daha da önemli hale gelen göç olgusu hakkında yeterli bilgiye sahip olamayan ve göçmenlere yönelik olumsuz tutumları daha yüksek olan sosyal hizmet uzmanlarının meslek hayatında yer alması anlamına gelmektedir. Nihayetinde bu şekilde bir olumsuz tutuma sahip olmak mesleki faaliyetlere de yansiyabilir ve mesleki formasyonla örtüşmeyen bir durum oluşabilir.

Araştırmada göçmenlere yönelik tutumlarını etkileyen diğer değişkenler incelendiğinde yaş, cinsiyet, üniversite öncesi yaşanan bölge ve sosyoekonomik durum arasında öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının anlamlı düzeyde farklılaşmadığı görülmektedir. Literatürde çalışma sonuçlarını destekleyecek nitelikteki çalışmalardan (Bessudnov (2015), Çalışkan (2019), Baş ve Eti (2020), Parsak

ve Saraç (2021), Şengül (2022), Turus (2023) söz edilebilir. Benzer şekilde Çimen ve Quadir (2018), Kaygısız (2021) ile Akkaş ve Aksakal (2021)'in yapmış olduğu çalışmalarda katılımcıların sosyoekonomik düzeylerine göre farklılaşma saptanmıştır. Ailelerinde göç deneyimi ve çevrelerinde göçmen tanıdıkları olma durumuna göre öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Bu durumda göçe ve göçmene aşinalık geliştiren ve göçmenlerle birebir iletişim içerisinde olan katılımcıların göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ailelerinde göç deneyimi olması bakımından Durmaz (2019); çevrelerinde göçmen tanıdık olması bakımından ise Kaya (2019), Şen ve Şimşek (2019), Doğan (2019), Eser ve Uygur (2019), Dilaver (2020), Kaygısız (2021) ile Afyonoğlu ve Buz (2021) çalışmalarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Etnik köken bağlamında Arap ve Türk kökenli öğrenciler arasında da anlamlı bir farklılık bulunmuş olup Arap kökenlilerin Türk kökenlilere göre göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu saptanmıştır. Etnik köken içerisindeki gruplar arasında ortalama puanı en yüksek grubun Türk kökenliler olduğu belirlenmiştir. Paas ve Halapuu (2012)'nin çalışmasında etnik azınlıkların Avrupa'da yaşayan göçmenlere daha hoşgörülü yaklaştığı belirtilmiştir. Literatürde yer alan benzer çalışmalar etnik köken değişkeni açısından yukarıdaki araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir (Uygur ve Eser, 2021; Kaygısız, 2021).

Elde edilen bir diğer sonuç öğrencilerin yaşamlarının büyük bölümünün geçirildiği yer özelinde köy-kasaba ve metropol-büyükşehirde yaşayanlar arasında anlamlı bir farklılığın olmasıdır. Kır-kasabada yaşayan öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Bu durumun göçmenlerin yoğunluğunun sınır illerde ve büyükşehirlerde yaşaması, kır-kasabada yaşayan öğrencilerin metropol-büyükşehirde yaşayan öğrencilere göre göçmenlerle daha az etkileşim halinde olması şeklinde yorumlanmıştır. Bessudnov (2015)'un Rusya'da gerçekleştirdiği çalışmasında kırsal kesimde yaşayan halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumu en azken büyükşehirde yaşayan halkın göçmenlere yönelik olumsuz tutumu en çok bulunmuştur. Alandaki diğer çalışmalar incelendiğinde Kaya (2019), Özdoğru vd. (2021) ile Şengül (2022) tarafından yapılan araştırmalarda köyde yaşayan katılımcıların metropolde yaşayanlara kıyasla daha olumlu tutuma sahip olmaları elde edilen sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal hizmet uzmanları, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de göçmenlerle birebir olarak farklı mesleki yöntemlerle ve rollerle çalışan profesyonellerdir. Sosyal hizmet uzmanları göçmenlerle hem kamp-larda hem de toplumsal yaşamın her alanında aktif olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlerin eğitim, sağlık, konut, barınma, adli hizmetler gibi pek çok gereksinimlerini değerlendirip gerekli kaynak ve hizmetlerle bir araya getiren mesleki faaliyetlerden sorumludur. Ayrıca sosyal hizmet uzmanları sadece göç alanında hizmet veren kurum ve kuruluşlarda değil hastane, okul, belediye, adliye, sivil toplum kuruluşları gibi çeşitli kurum ve kuruluşlarda da göçmen müracaatçılarıyla farklı şekillerde karşılaşmaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları hak temelli, insan onuruna yaraşır biçimde

çeşitliliğe saygı ve ayrımcılığa karşı ilkeleri temelinde gerçekleştirilmelidir. Sosyal hizmet öğrencilerinin de etnik duyarlılığı özümsemiş, çeşitli kültür, etnik ve azınlık gruplarının yaşadıkları sorunları anlayabilen ve bu gruplara yönelik sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirebilecek yetkinliğe sahip aday meslek elemanları olarak yetişmeleri beklenmektedir (Devore ve Schlesinger, 1996). Ancak çalışmadan elde edilen bulgular ışığında öğrencilerin göçmenlere yönelik tutumlarının genel anlamda olumlu olmadığı belirlenmiştir. Alınan bilgi, beceri ve değer temelli mesleki eğitim, uygulamalarda ayrımcılığın ve hak ihlalinin karşısında olmayı amaçlamaktadır. Göç süreci yönetiminde rol alan sosyal hizmet uzmanı adaylarının göç olgusu hakkında yetkinliklerinin artırılması, tutumlarının daha olumlu hale getirilmesini temin edecek müfredat ve eğitim yaşamı içerisinde eğitim, konferans, seminer, uygulama vb. etkinliklerin sayısının çoğaltılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

Araştırma neticesinde verilebilecek öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Göç ya da göçmenlerle ilgili herhangi bir dersi olmayan bölümlerin ders müfredatlarına ilgili dersler eklenmeli ve ders içeriklerinin nasıl olması gerektiği, hangi başlıklar altında anlatılan konuların göçmenlere yönelik tutumu daha olumlu yönde etkileyeceğine dair araştırmalar yapılarak olumsuz tutumu azaltan eğitim modelleri geliştirilmelidir.

Lisans eğitimi sürecinde öğrencileri ders dışında göçmen gruplarla bir araya getirecek etkinlikler, rol-play uygulamaları, göçmen-öğrenciler kaynaşma toplantıları, uygulama dersleri için İl Göç İdaresi gibi göçmen grupların bulunduğu kurum ve kuruluşların da değerlendirilmesi, göç alanında çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından deneyimlerin aktarılması, vaka sunumları gibi çeşitli aktivitelerin bölümlerde yapılması göçmenlere yönelik olumsuz tutumun önüne geçilmesi noktasında yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplum tarafından benimsenen ve göçmenlere yönelik olumsuz tutumun temel sebeplerinden biri olan doğru bilinen yanlışların (Suriyeliler devletten maaş alıyorlar, üniversitelere sınavsız giriyorlar, vergi ödemiyorlar, oy kullanıyorlar, suça meyilliler, onlar geldi şiddet ve taciz arttı vb.) düzeltilmesine gereksinim olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle halkın en çok uğrak noktalarından birkaçı olan otobüs, metro, tramvay vb. duraklarına doğru bilinen yanlışları içeren pankartların asılması, yazılı ve sözlü medyanın bu konuda duyarlı olmasını sağlayacak iş birliğinin geliştirilmesine ayrıca sosyal medyada kamu spotu niteliğinde reklamlar yayınlatılarak daha çok kişiye ulaşılması hedeflenmelidir.

- Türkiye belirli dönemlerde farklı etnik kökenlerden, farklı ülkelerden ve farklı nedenlerden dolayı yoğun göç dalgasına maruz kalmaktadır. Bu çalışmanın yapıldığı dönemdeki güncel göçmen sorunu 2011 yılı itibari ile Türkiye'yi hedef alan göçmenlerdir. Bu sebeple göçmenlere yönelik olumsuz tutum değerlendirilirken ağırlıklı olarak Orta Doğu ülkelerinden göç eden göçmenler ele alınmıştır. Göç olgusunun sürekli ve değişken yapıda olması sebebiyle gelecek yıllarda benzer çalışmaların yapılması göçmenlere yönelik tutumun güncel olarak belirlenmesine, farklı göçmen gruplarına yönelik tutumların nasıl değişiklik gösterdiğinin tespit edilmesine ve bu alanda yapılacak iyileştirme çalışmalarına güncel referans olması bakımından fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

“Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Göçmenlere Yönelik Tutumları Üzerine Bir Araştırma” adlı çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için 25.11.2022 tarihinde araştırmanın kabulüne dair Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulundan 2022-962 karar sayılı izin alınmıştır.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Araştırmacılar, çalışmaya eşit oranda katkıda bulunmuştur.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Afyonoğlu, M.F. ve Buz, S. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü öğrencilerinin Suriyelilere yönelik tutumu: Türkiye'nin yedi bölgesinde yedi il örnekleme. *Journal of Society & Social Work*, 32(4).
- Akkaş, İ., ve Aksakal İ. (2021). Afgan göçmenlere yönelik tutum ve algıların sosyolojik analizi: Erzin-can örneği. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(3).
- Aldemir, E. (2019). Bursa Uludağ Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencilerinin Türkiye'de yaşayan Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2).
- Ankaralı, H., Pasin Ö., Karacam, B., Tokar. M., Künüroğlu, M., Çaça, M., Özislam, M.i Kahingöz, N. (2017). Üniversite öğrencilerinin Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılara bakış açısı. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7.
- Assembly, N. D. (2008). Code of ethics of the national association of social workers.
- Baş, H., ve Eti, S. (2020). Sosyal hizmet öğrencilerinin sığınmacılara ilişkin algı ve tutumları: Bir vakıf üniversitesi örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 80.
- Bessudnov, A. (2016). Ethnic hierarchy and public attitudes towards immigrants in Russia. *European Sociological Review*, 32(5).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği – BMMYK (2021). [https://www.unhcr.org/tr/\[15.01.2023\]](https://www.unhcr.org/tr/[15.01.2023]).
- Çalışkan, S. (2019). Ev sahibi halkın Suriyeli göçmenlere yönelik tutumu: İstanbul, Sultanbeyli – Kadıköy ilçeleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çimen, L., ve Quadir, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarının sivil katılımları bağlamında incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2).
- Devore, W., & Schlesinger, E. G. (1996). *Ethnic-sensitive social work practice*, 4th, Boston: Allyn and Bacon.
- Dilaver, F. (2020). Elazığ'da Suriyeli mülteciler: Elazığ halkının Suriyeli mültecilere bakış açısı üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Doğan, İ. (2018). *Göç ve kültür*. İstanbul: İ. B. Bilge Yayıncılık.
- Doğan, F. (2019). Yabancı ile bir arada yaşama ve ötekileştirme: Mardin halkının bakışından Suriyeli sığınmacılar. Yüksek Lisans Tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Davidov, E., & Semyonov, M. (2017). Attitudes toward immigrants in European societies. *International Journal of Comparative Sociology*, 58(5).
- Durmaz, A. (2019). Bitmeyen muhacirlik: Balıkesir'de göçmen konutlarında yaşayan 1989 Bulgaristan göçmenleri. Yüksek Lisans Tezi. Mimarşinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Duyan, V. (2016). *Sosyal hizmet: temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Ankara: Sosyal Çalışma Yayınları.

- Education, C. O. S. W. (2008). Educational policy and accreditation standards. *Council on Social Work Education: Washington, DC, USA*.
- Eser, H.B., ve Uygur, M.R. (2019). Suriyeli göçmenlere yönelik tutumların bütünleşik tehdit ve sosyal mesafe kuramları doğrultusunda incelenmesi: Süleyman Demirel Üniversitesi örneği. *Liberal Düşünce Dergisi*, 24(95).
- Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) (22.10.2014) 6458 sayılı
- Gönültaş, M.B., ve Öztürk, M. (2020). Sosyal hizmet öğrencilerinin suçlulara yönelik algılarının değerlendirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2).
- Grigorieff, A., Roth, C., & Ubfal, D. (2016). Does Information Change Attitudes Towards Immigrants? Representative Evidence from Survey Experiments, *IZA Discussion Papers*, 10419.
- Günay, G., Ersoy, A.F., Aydın Boylu, A., ve Kılıç, C. (2019). Göçmenlere yönelik olumsuz tutum ölçeğinin Türkçe geçerlilik güvenilirliği. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(4).
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı – GİB. *Düzensiz Göç Hakkında*: <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda> [10.01.2023].
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı – GİB. *Geçici Koruma*: <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> [15.01.2023].
- Just, A., & Anderson, C. J. (2015). Dual allegiances? Immigrants' attitudes toward immigration. *The Journal of Politics*, 77(1).
- Karasar, N. (2016). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, Ö. S. (2019). Çokkültürlülük algısı ve diğerkâmlık Suriyelilere yönelik tutumu etkiler mi? Öğretmen adayları gözünden bir çalışma. *SDU International Journal of Educational Studies*, 6(2).
- Kaygısız, S. (2021). Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutumları. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Kıriloğlu, M., ve Gencer, T.E. (2020). Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet dersinin sosyal hizmet öğrencilerinin Suriyelilere yönelik algısına etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(3).
- Korkmaz, M., ve Avcı, İ.A. (2019). Hemşirelik Öğrencilerinin Göç ve Göçmen Olgusuna Yönelik Algılarının Değerlendirilmesi, Ed. Çer, E. Kahraman, N ve Yılmaz, T. IV. Uluslararası Kültür Sempozyumları Uluslararası Sağlık Toplum ve Kültür Sempozyumu Tam Metin Kitabı içinde (228-234).
- Özdoğru, A. A., Dolu, F. N., Akan, A., ve Aldemir, S. (2021). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime ve mülteci öğrencilere yönelik tutumları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40.
- Paas, T., & Halapuu, V. (2012). Attitudes towards immigrants and the integration of ethnically diverse societies. *Eastern Journal of European Studies*, 3(2).
- Park, Y., Bhuyan, R., Richards, C., ve Rundle, A. (2011). U.S. Social work practitioners' attitudes towards immigrants and immigration: Results from an online survey. *Journal of Immigrants &*

Refugee Studies, 9(4).

- Parsak, B., ve Saraç, L. (2021). Beden eğitimi öğretmenlerinin göçmenlere yönelik tutumu. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1).
- Şen, G., ve Şimşek Keskin, H. (2019). Türkiye'deki kamu yönetimi öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılara ilişkin tutumları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2).
- Şengül, F. N. (2022). Türkiye'de yaşayan göçmenlere yönelik tutumlar: Üniversite öğrencileri örneği. *Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*. 5 (2).
- Taşpınar, M. (2017). *Sosyal bilimlerde SPSS uygulamalı nicel veri analizi*. Ankara: I. B. Pegem Akademi.
- Turus, A. (2023). Sosyal hizmet uzmanlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarının farklı değişkenlere göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çankırı.
- Türkiye İstatistik Kurumu – TÜİK. (2022). *Uluslararası Göç İstatistikleri*: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2022-49457#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=Yurt%20dışından%20Türkiye%27ye%20göç,ünü%20ise%20yabancı%20uyruklular%20oluşturdu.> [08.09.2023].
- Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (30.11.1994) 22127 sayılı
- Uluslararası Göç Örgütü – IOM Türkiye (2020). *Gerçekler ve Rakamlar (Küresel)*. <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar> [15.01.2023].
- Yaratan, H. (2017). *Sosyal bilimler için temel istatistik: SPSS uygulamalı*. Ankara: I. B. Anı Yayıncılık.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal hizmete giriş*. (Çev. Ed. D. B. Çiftçi). Ankara: Nika Yayınevi.

Morkoç, N. ve Erkoç, B. (2023). Engelliler, yaşlılar ve bilişim erişebilirliği. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 248-260.
doi 10.61861/spshcd.1368586

DERLEME | REVIEW

Başvuru: 09/11/2023

Kabul: 21/12/2023

ENGELLİLER, YAŞLILAR VE BİLİŞİM ERİŞEBİLİRLİĞİ

People With Disabilities, The Elderly and Information Accessibility

Neriman MORKOÇ¹

Beyza ERKOÇ²

¹ Öğr. Gör, Muş Alparslan Üniversitesi Bulanık MYO Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, ✉n.irec@alparslan.edu.tr, 0000-0001-7431-529X

² Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ✉beyzaerkoc@kmu.edu.tr 0000-0002-0035-6782

ÖZ

Toplumun her alanında bilişim teknolojileri ve bunun getirdiği imkanlar önemli olduğu gibi dezavantajlı gruplar olan yaşlılar ve engelliler için de önemlidir. Yaşlıların ve engellilerin sosyal hayata katılmaları ve ihtiyaçlarını karşılamak için bilişim erişebilirliğine ihtiyaçları vardır. İnternet kullanımı, dezavantajlı bireylerin hayatı üzerinde olumlu ve olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Bu noktada ailelere ve sorumlu kamu kuruluşlarına görevler düşmektedir. Engellilerin ve yaşlıların bilişim erişebilirliğine yönelik politikalar üreten devletler, kilit noktadadır. Özellikle dijital çağın her alanda genişlemesiyle bilişim erişebilirliğine duyulan ihtiyaç artmıştır. Bununla birlikte engelli bireylerin fiziksel olarak sosyal ortamlara katılmasının zorlaşmasıyla dijital platformlar aracılığıyla sosyalleşmeye yönelim artmaktadır. Bu çalışma yaşlıların ve engellilerin bilişim erişebilirliği noktasında hükümetlerin yaptığı politikaları, yaşlı ve engellilerin teknoloji hakkında bilinçlendirilmesinin önemini ve yaşlılarla engellilerin hayatında bilişim erişiminin etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca internet kullanımının engelli bireylerin hayatındaki sosyal katılıma katkısı araştırılmıştır. Bu nedenle çalışmamızda yaşlı ve engelli bireylerin internet kullanımının getirdiği sonuçlar ve bu yöndeki politikalar ile ilgili literatür çalışması yapılarak yaşlıların ve engelli bireylerin internet kullanımının önemi hakkında literatür derlemesi yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda engelli ve yaşlıların bilişim erişebilirliği noktasında gelişmeler olduğu fakat bunların yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Engelliler, yaşlılar, bilişim erişebilirliği, internet

ABSTRACT

Information technologies and the opportunities they bring are important in all areas of society, but they are also important for disadvantaged groups such as the elderly and the disabled. The elderly and people with disabilities need information accessibility to participate in social life and meet their needs. Internet use can have positive and negative consequences on the lives of disadvantaged individuals. At this point, families and responsible public institutions have duties. States that produce policies for the accessibility of information for the disabled and the elderly are at a key point. Especially with the expansion of the digital age in every field, the need for information accessibility has increased. However, as it becomes difficult for disabled individuals to physically participate in social environments, the tendency to socialize through digital platforms is increasing. The aim of this review is to examine the policies of governments in terms of IT accessibility for the elderly and the disabled, the importance of raising awareness of the elderly and the disabled about technology, and especially the impact of IT access in the lives of the elderly and the disabled. In addition, the contribution of internet use to social participation in the lives of people with disabilities was investigated. For this reason, in our study, a literature review was conducted on the positive and negative consequences of the use of the internet by the elderly and disabled people and the importance of the use of the internet by the elderly and disabled people by conducting research on policies in this direction. As a result of the study, necessary precautions were discussed and it was seen that there have been developments in the point of information accessibility of disabled and elderly people, but these are not at a sufficient level.

Keywords: Disabled, elderly, information accessibility, internet

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin toplumsal hayattaki yeri büyüktür. Birçok alanda olduğu gibi yaşlı ve engelli bireylerin sosyal ve beşerî hayatında internet büyük bir destek olabilmektedir. E devlet hizmeti, dijital sağlık uygulamaları ve sosyal ağlar, dezavantajlı grupta olan engelli ve yaşlıların hayatını kolaylaştırabilmektedir. Yaşlı bireylerin evinden çıkmadan ve yardım almadan internet hizmetlerini kullanabilmeleri, ihtiyaçlarına ulaşmalarında kolaylıklar sağladığı görülmektedir.

Yaşlılar ve engelli bireyler; ekonomi, sağlık ve sosyal yönden toplumda dezavantajlı konumdadır. Görme veya işitme engeli olan bireyler ile yaşlılar kendi ihtiyaçlarını konusunda yetersizlik yaşayabilmektedir. Onlar, sosyal katılımını geleneksel yöntemlerle karşılamaktadırlar. Ancak yaşlıların ve engelli bireylerin internet kullanımının artmasıyla toplumda sosyal katılımları da artmaktadır. Orantısız dijital teknoloji kullanımı nedeniyle internet ortamında sosyallik fazlalaşırsa bu durum dijital bağımlılığa dönüşebilmektedir.

Engellilere yönelik entegrasyon politika/planların son elli yılda artığı görülmektedir. Bu politikalar-daki asıl amaç engelli olma durumunu dikkatlerden uzaklaştırmak ve normalleştirmektir (Solvang ve Haualand, 2013:1). Türkiye’de engelli ve yaşlı bireylerin sosyal katılımını sağlayacak tedbirler yeteri kadar alınmadığı için hem engelliler hem de yaşlılar, bazı problemler ile karşılaşabilmektedirler. Örneğin; eğitim kurumlarında engellilere yönelik eğitim veren uzman yetersizliği, kırsal bölgelerde engellilere yönelik yetersiz farkındalık ve engelli bireylerin dikkate alınmadığı tasarımlar bunlardan

bazıdır. Bunun yanında iş alanında engellilerin ve yaşlıların yeteri kadar istihdam edilmemesi bir diğer husustur. Bu noktada engelli ve yaşlı bireylerin bilişim teknolojilerine erişebilirliği hem eğitim hem de iş alanında yeni fırsatlar sunacaktır. Maalesef engelliler yeteri kadar istihdam edilememekle birlikte iş hayatında olanlar da engellenme, dışlanma, marjinalleşme, reddedilme ve zorbalık ile karşılaşabilmektedirler. Bu dezavantajlı bireyler, bazı iş sahalarında engel durumlarından dolayı ucuz iş gücü olarak emekleri sömürülebilmektedirler (Çağlar, 2012).

Çalışma beş bölüm olarak; sosyal katılımın yaşlıların iyilik hallerine pozitif etkileri, yaşlıların internet kullanımının sosyal katılımlarına etkisi, engellilerin internet kullanımının sosyal katılımlarına etkisi, dijitalleşme için engelli ve yaşlı bireylere yönelik gerekli politikalar ve son olarak da yaşlı ve engelli bireylerin teknoloji hakkında bilinçlendirilmesi konuları ele alınmıştır.

1. Sosyal Katılımın Yaşlıların iyilik Hallerine Pozitif Etkileri

Yaşlılık, kişinin biyolojik ve psikolojik olarak değişim içine girmesi ve organizmanın çevre ile sağladığı dengenin azalmasıdır (Akan, 2017: 8). Yaşlı nüfus; sağlık, ekonomi ve sosyal yönden toplumun dezavantajlı grubunu oluşturmaktadır. Yaşlıların sosyal katılımını etkileyen çeşitli faktörler vardır. Bunlar; demografik, bireysel, çevresel ve sosyal ağlardır. Yaşlanmayla beraber gelen sağlığa karşı hassasiyet onların iyilik hallerinin artırılması için toplu ortamları zorunlu kılmaktadır. Çünkü erişilebilir ve nitelikli bir topluluk ortamı, yaşlıların fiziksel ve ruhsal sorunlarıyla daha rahat baş edebilme potansiyeli sağlar. Akraba olan ve akraba olmayan topluluk ve ağlar, onların zorluklarına destek sağlar. Bu nedenle yaşlıların uzun vadede hem sık hem de kaliteli sosyal katılımı sağlamaları önemlidir. Yaşlıların sosyal katılımını artırmak için yapılan bilinçli müdahaleler, kişinin bireysel ihtiyacını dikkate almalıdır (Townsend vd., 2021: 17).

Sosyal hayat içinde herhangi bir işte çalışan yaşlı bireyler, sosyal ve psikolojik sorunlarla daha kolay baş edebilirler. Yaşlıların ve engellilerin potansiyelleri kapsamında sosyal hayata aktif katılımları, yaşama bağlılıkları açısından önemlidir. Orta yaş döneminde emekli olan bireyler, hayatının en verimli dönemini yaşamaktadır. Bu bakımdan emekli olmuş bireylerin topluma aktif katılımı, kendisine ve topluma oldukça faydalı olacaktır (Meşhur, 2017: 1522).

Yaşlılar, yeni teknolojik değişimlerden ziyade geleneksel medya aracılığıyla sosyal katılımı tercih etmektedir. Herkesin evinde bulunan televizyon veya gazeteler aracılığıyla, yaşlılar siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmeleri takip edebilmektedir. Fakat yaşlıların sosyal katılımı için bu yeterli değildir. Çünkü yaşlıların yaşam koşulları, sağlık imkanları, kır ve kent arasındaki ekonomik eşitsizlikler yaşlıların sosyal yaşam düzeylerini ve kalitesini, etkilemektedir (He ve diğ., 2020: 9). Yaşlıların sosyal katılımına karşı engellerin sosyal hizmet kuruluşları aracılığıyla kaldırılması, yaşlıların dezavantajlı olmalarına engel olacaktır. Böylece onların toplum içinde hayatın her alanına aktif katılımı artacaktır.

2. Yaşlıların İnternet Kullanımının Sosyal Katılımlarına Etkisi

Yaşlılar üzerinde yapılan araştırmalarda internet kullanımının sosyal katılıma etkisi olduğu görülmüştür. İnternet kullanan yaşlıların, toplumda sosyal katılımları daha fazladır. Ancak internet kullanımı oranı çok fazla olursa yaşlıların gerçek hayatta sosyal katılımı azalmaktadır. Yaşlıların toplum içinde internet kullanımı ve dijital kaynaklara erişimi hükümetlerce sağlanırsa bu durumda toplumdaki yaşlıların geneline sosyal katılım imkânı sağlanmış olur. Sosyal hizmet uzmanlarının, aile üyelerinin ve yerel topluluklarının, yaşlıları interneti makul şekilde kullanmaya yönlendirmeleri gerekir (Sun ve Zhou, 2021: 10). Yaşlılarda olduğu gibi tüm yaş aralığında fazla internet kullanımı beraberinde dijital uçurumları getirebilir. Fakat interneti kullanım amacına bağlı olarak yeterli düzeyde kullanılması yaşlıların hayatında kolaylıklar sağlayabilir. Mesela onlar, sosyal medya aracılığıyla arkadaşları ile iletişime geçebilir, sağlık imkânları açısından internette gerekli araştırma ve bilgiye sahip olabilir. Dijital bankacılık işlemlerini, yemek ve temizlik gibi hizmetlerini online bir şekilde karşılayabilir.

Dijital teknolojilerin sağladığı imkânlar, yaşlı ve hasta insanların sosyal katılımına yönelik yeteri kadar olumlu sonuç vermemektedir. Yaşlıların ve hastaların öz yönetimini ve sosyal katılımını geliştirmeyi amaçlayan geniş bir alan olmalıdır. Son dönemde küresel salgın olan COVID-19 ve geleneksel sağlık ve sosyal bakımın insanların ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizliği göz önüne alındığında bu alanda gelişme ihtiyacı görülmektedir (Neal vd., 2021: 19). Birçok ülke internet erişiminin ve dijital teknolojinin yaşlılar gibi dezavantajlı gruplar için öneminin farkında olsa da dünyada birçok ülke bu durumu politikalar ya da programlara dönüştürmemiştir. Gelir seviyesi yüksek olan ülkelerde dijital erişim imkânları artarken gelir seviyesi düşük olan ülkelerde azalmaktadır. Afrika gibi ülkelerde; azınlık dillerde ekran okuyucu, işaret dili, görme engelliler ve yaşlılar için videolar, sesli açıklamalar ve telefon kullanımını kolaylaştıran programlar geliştirilmemiş alanlardır. Hükümetlerin dezavantajlı grupların sosyal katılımı için mevzuatını güncellemesi gerekir (Gould vd., 2014: 4).

3. Engellilerin İnternet Kullanımının Sosyal Katılımlarına Etkisi

Engelli birey, fiziksel ve zihinsel olarak doğuştan ve sonradan kazanılan hastalıklar ve sakatlıklar gibi nedenlerden dolayı bireysel ve toplumsal hayatta kısıtlanan kişilerdir (Aruk, 2008: 33). Günümüzde hayatın her alanında bilgisayarın kullanımı mevcuttur. Bununla beraber engelli olan bireylerin bilgisayar ve interneti hayatın her alanında kolay ve aktif bir şekilde kullandığı söylenemez. Engellilerle görüşülerek yapılan bir çalışmada engelliler sosyal hayata katılmanın internet aracılığıyla kolaylaştığını dile getirmektedir. Engelli bireylerin akranları ile boş vakit geçirmek için toplu taşımada veya alışveriş merkezlerine tekerlekli sandalye ile tek başlarına gitmeleri oldukça zorlayıcı olmaktadır. Kendi akranlarının özgürce yürüdüğü ortamlarda engelli bireylerin zorlukla bir yere ulaşmaya çalışması oldukça yorucudur. Fakat evden internet aracılığıyla sosyal katılım sağlayan engelli bireyler, fiziksel olarak daha az yorulmaktadırlar (Schreuer vd., 2014: 87).

Engelli bireylerin sosyal katılımının internet aracılığıyla sağlanabilmesi için devletin geliştirici ham-

lelerde bulunması gerekir. Bunlardan biri, devletin topluma sunduğu bilişim hizmetlerini ifade eden elektronik devlet kavramıdır. Bu kavram ile bütün vatandaşların pasif olmadığı, kamu politikalarına daha aktif katılım sağlayabildiği dijital dönüşüm demektir. Bu kapsamda vatandaşların dijital katılımının sadece internet aracılığıyla olması, Dijital TV gibi platformlarda gerçekleşebilmektedir. Devletlerin ve hükümetlerin bilişim konusunda kendini geliştirmesi için Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü'nün yayını önemli maddeler içerir. Bunlar;

1) Kamu özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına politika oluşturma ve kamu hizmetine katılımlarını teşvik etmek

2) Kamu sektöründe veri odaklı bir kültür oluşturmak

3) Dijital güvenlik ve mahremiyet konularını ele almak için bir risk yönetimi yaklaşımı yansıtmak ve devlet hizmetlerine olan güveni artırmak için etkili ve uygun güvenlik önlemlerinin benimsenmesini sağlamak (Luciano vd.; Krutzinna vd., 2018). Engelli vatandaşların daha çok hizmete erişebilmesi için memurların ve kamu görevlilerin organizasyon kurması gerekir. Böylece engelli vatandaşlar; siyasi, sosyal ve ekonomik alanda aktif bir sosyal katılım sağlayabileceklerdir.

Engelli bireylerin kapsayıcı eşitlik esasına göre sosyal katılımının sağlanması gerekir;

- Sosyal katılım sağlanırken sosyoekonomik dezavantajların ele alınması
- Damgalanma, önyargı ve şiddetle mücadele etmek ve bireyin onurunun korunması
- Engelli bireylerin sosyal gruplara dâhil ederek topluma dâhil olmalarını sağlamak
- İnsan onurunun bir gereği olarak engelli bireyler için farklılığa yer açmak

Bu maddeler sosyal katılım için engelli bireylere yönelik göz önünde bulundurulması gereken unsurlardır. Engelli bireylerin toplumda en sık karşılaştığı engeller, fiziksel ve davranışsal engellerdir. Engelli bireylerin, internet imkânları da sağlanarak tam ve etkili sosyal katılımları için engelsiz bir toplum gerekmektedir. Erişilebilirlik, engelli bireylerin ortamlara, tesislere, bilgilere, mallara ve hizmetlere diğerleriyle eşit bir şekilde erişmesini sağlamaya çalışır. Devletler, sınırlı pozitif yükümlülük getirerek engelli bireylerin ayrımcılığını azaltabilir. Sosyal katılımın eşitlik standartlarıyla bağlantılı olması gerekir. Ancak erişilebilirlik standartlarının uygulanması, tüm engelli kişilerin haklara erişimini sağlamaya hizmet etmez. Engelli her kişinin bireysel ihtiyaçları ve özel gereksinimleri kaçınılmaz olarak farklılık göstermektedir (Broderick, 2019:7).

4. Dijitalleşme İçin Engelli ve Yaşlı Bireylere Yönelik Gerekli Politikalar

1960'lı yıllardan bu yana engellilik alanında entegrasyon politikaları önem kazanmıştır. Bu politikaların amacı engelli bireyleri normal bireylerle ve diğer tüm kurumlarda birlikte yer vererek engelli olmayı sıradan ve dikkat çekmeyen hale getirmektir. Sakatlık politikasının amacı, sakatlığı ilgisiz kılmaktır (Solvang ve Haualand, 2013: 1). Bu politikaların kapsamından biri de dijital teknolojiyi hem engelli bireylerin hem de engelli olmayan bireylerin eşit bir şekilde kullanımını sağlamaktır. Web sitelerinin

geliştirilmesi farklı engellere sahip bireylerin dijital fırsatları kullanmalarını sağlamaktadır. Erişilebilirlik, kalite gereksinimi olarak web sitelerinin engellilere ulaşmasını amaçlamaktadır. Geliştiriciler ve tasarımcılar, web sistemlerinin geliştirilmesinde önemli rol oynarlar. Sistemlerin daha ulaşılabilir hale gelmesinde sorumlu kişilerdir. Engellilere yönelik yazılımlar geliştirilirken sadece tasarımcılar değil içerik oluşturucular, testçiler, koordinatörler ve yöneticiler de sorumludur (Freire vd., 2008: 151).

1980'lerin başında özellikle Apple gibi şirketlerin çalışmaları kişisel bilgisayarların gelişimini hızlandırmıştır. 1980'lerin sonunda engelli bireyler için Teknolojiyle İlgili Yardım Masası ve Engelli Amerikalılar Yasası çıkmıştır. Bu yasada sosyal teknoloji, yasalar, yönetmelikler, yardımcı teknolojiler ve kuruluşların önemi vurgulanmaktadır (Holt, 2017: 145). Bunun yanında dijital teknolojiye engelli bireylerin ulaşımı zorluk olarak görülebilir fakat bu dinamik bir süreçtir sürekli gelişme ve yenilik gerektirmektedir. Politikaların engelli bireylerin hayatını kolaylaştırmaya yönelik uygulanması, engelli bireyler için faydalı olacaktır. Bir tekerlekli sandalye kullanan bireyin işe gidip gelirken yolların ulaşım kolaylığı, görme engelli bir bireyin web sayfasındaki duyuruları okuyabilmesi ve akıllı telefonların işitme engelli bireyler için görsel iletiler sağlaması, bu politikaların kapsama alanına girmesi gereken konulara örnek verilebilir. Kaldırımların, engelli bireylerin kolay bir şekilde kullanabileceği hale getirilmesi gibi erişilebilirlik, patent ve telif hakkı yasasında yapılacak değişiklikler dezavantajlı bireylerin yararına olabilir. Bu yönde toplum ve kamu içinde farkındalık oluşturulması gerekir. Çünkü yeteri kadar bilgi ve dikkat olmasa engelli bireylerin ihtiyaçları gözden kaçabilir (Fernando, 2021: 532).

İşaret diliyle iletişim kuran ya da azınlıkta kalan dilleri konuşan engelli bireyler teknik bilgilere ulaşmakta zorlanabilir. Yeterince temsil edilemeyen diller, konuşma sentezi olan teknolojiye erişim olmadığı zaman görme engelli olan bireyleri dezavantajlı duruma sokmaktadır. Bu durum, genel olarak dijital bilgilere erişim ve akıllı telefonlarda, tabletlerde ve bilgisayarlarda kullanım için kitapların ve diğer metinlerin verimli şekilde dijitalleştirilmesinin önündeki önemli engellerdir (Fernando, 2021: 532).

Engellilerin sosyal katılımını artıracak politikalarından biri de fiziksel ara yüzlerin geliştirilmesidir. Düğmeler ve dokunmatik ekranlar; yaşlılar, görme engelliler ve motor becerilerini kaybetmiş insanlar için yetersiz kalabilmektedir. İşitme cihazı yetersiz kalan yaşlılar, dokunmatik ekranlara ihtiyaç duyabilmektedir. Bunun yanında web sitelerinde tasarım ve uygulamalar yeterli olmamaktadır. Bu engeller; eğitim, resmi işler ve internet sitelerinde dezavantajlı bireylerin işlerini zorlaştırmaktadır. Bilgi endüstrisinde toplum sürekli gelişim ve değişim halindedir. Fakat tüm teknolojilerin ve hizmetlerin fiilen toplumdaki tüm bireyler tarafından aktif kullanılabilir olması gerekir. Böylece engelli bireyler yıllarca beklemeden diğer vatandaşlara sunulan hizmetlerden yararlanabilir. Devlet eliyle geliştirilen reformlar, piyasadaki özel firmaların rekabetini artırır ve daha çok ürün hizmete açılmış olur (Fernando, 2021: 531).

Türkiye'de engelli bireylerin bilgi ve iletişim noktasına sosyal katılıma yönelik yaşadığı sorunlar şu şekilde sıralanabilir:

- Yeni ürünler tasarlanırken engelli bireyler dikkate alınarak yapılması gerekmektedir ayrıca bu tasarımların engelli bireylere yönelik yapılması teşvik edilmelidir
- Engelli haklarını yasal güvence altına alan kanuni düzenlemeler yapılmalıdır
- Engellilere yönelik toplumun farkındalık düzeyi arttırılmalıdır
- Engelli insanların diğer insanlardan farklı olduğunu hissettirecek tasarımlar yapılmamalıdır
- Yapılan tasarımlar tüm bireyleri kapsamalıdır
- Eğitim veren kurumlarda engellilere yönelik teknolojinin kullanımı için uzmanlar yetiştirilmelidir
- Kurumlar arasında iş birliği yapılmalı ve engellilerin sosyal katılımını geliştirecek belli standartlar ayarlanması gerekmektedir
- Kırsal bölgelerde engellilere yönelik farkındalık ve eğitim artırılmalıdır
- Pilot projeler yapılarak ülke çapında bunlar yaygınlaştırılmalıdır (Meşhur, 2017: 1522).

Engelli ve yaşlı bireylerin istihdamının artırılmasına yönelik politikaların, topluma kazandırılması faydalı olacaktır. İstihdam politikaları yenilenerek bu alanda genişletilmelidir. Engelli bireylerin bilişim teknolojilerine erişilebilirliği, engelli bireylere çalışma ve eğitim hayatlarında yeni fırsatlar sunacaktır. Tele-tıp uygulamaları kırsal kesimde yaşayan engelli ve yaşlıların sağlık sorunlarından dolayı hastaneye gidemeyen yatağa bağımlı bireyler için kolaylıklar sağlayacaktır. Engelli ve yaşlıların sosyal katılımını arttıracak kanun, yönetmelik ve kurumlar aktif hale getirilmelidir. Engelli ve yaşlıların kentsel yaşam kalitesi için kentsel mekânların düzenlenmesi gerekir (Meşhur, 2017: 1522).

Genellikle engelli kişiler iş hayatında gelişmiş politikalarla karşılaşmamaktadırlar. Engellenme, dışlanma, marjinalleşme, zorbalık ve reddedilme yaygın olarak görülmektedir. İşyerlerinde önyargı ve ayrımcılık ile karşılaşmaktadırlar. Engel durumlarından dolayı ucuz iş gücü olarak sömürülmektedirler. Bilişim dünyasında engelli insanlar da diğer insanlar gibi uzun saatler çalışma, taciz ve düşmanlık gibi dijital emeğe yönelik sorunlar yaşamaktadırlar. Teknik alt yapı engellilere yönelik düzenlenmediği için bu teknik yapıya uyum sağlamları gerekmektedir. Piyasadaki yapısal eşitsizliğin çözülmesi için engellilere yönelik politikalar üretilmesi gerekmektedir. Böylece engelli bireylerin iş ve sosyal alanlarda zayıflatıcı ve sömürücü durumuna engel konulabilir. Engelliler dijital platformlar aracılığıyla çalışmanın hayatlarını kolaylaştıracağını düşünüyorlar. Çünkü dijital platformlar aracılığıyla engelli kişiler birbirine yardım etme ve yaratıcı olma fırsatı buluyorlar. Dijital platformları, emeklerini sömüren işyerleri olarak değil kendilerine katkı sağlayan bilişim imkânları olarak görüyorlar. Engelli bireylerin dijital sosyal katılımında benlik, girişimci öznellik ve aktif vatandaşlık bir arada işlev yürütmektedir Küresel ölçekte hükümetler ve sivil toplum kuruluşları bilişim teknolojilerinin ve dijital platformların engelli bireylerin başta sağlık alanı olmak üzere yaşam kalitelerini artırdığını düşünmektedirler. Teknolojilere erişim, eğitim ve becerilerin engelli kullanıcılar için uygun yollarla edinilmesi önündeki engellerin kaldırılması hükümetlerin politikalarına uygulamalı olarak dâhil edilmesi gerekir. Engelli bireylerin teknolojiye kolay bir şekilde ulaşmaları, çevrimiçi bir şekilde sosyalliğini sürdürmesi ve emeğine değer veren engelli paradigmalarına ve normlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Yu vd., 2019: 468-469).

Politikalar oluşturulurken engelli bireylerin sosyal katılıma dâhil olmasına teşvik edecek alternatiflerin önerilmesi önemlidir. Örneğin engelliler arasında bireylerin sorun olarak algıladıkları şeyleri dile getirmelerini teşvik etmek, engelli bireyler arasında güven oluşturmak, toplumdaki girişimleri desteklemek ve yerel sakinleri çözüm üretmeye dâhil etmek. Engelli bireylerin hayatına dokunacak kararlarda alınan kararlar ile devletin liderlik etmesi önemlidir. Şehirlerde bulunan yetkililerin engellilere yeni fırsatlar oluşturabilir. Körler için daha fazla geçişin yanı sıra konuşan otobüsler veya konuşan otobüs durakları uygulanabilir ayrıca diğer metropol şehirlerdeki engellilere yönelik yapılan çözümleri takip edebilirler (Casas, 2007: 475).

5. Yaşlı ve Engelli bireylerin Teknoloji Hakkında Bilinçlendirilmesi

Dezavantajlı bireylerden olan yaşlılara, engellilere ve onların ailelerine daha fazla bilgi verilmelidir. Tüketici olan yaşlıların ve engellilerin kullanabileceği cihazlar hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Onların kullanabileceği cihazların seçenekleri sunulması gerekir. Her geçen gün gelişen teknoloji, engelli ve yaşlılara yeni yaşam kolaylığı fırsatları sunar. Ancak onlara yönelik destek hizmetleri sunulması gerekir. Birçok teknoloji ürünü yaşlılar ve engelli bireyler tarafından kullanılmamaktadır. Yaşam kalitesinin teknoloji ile değişen sonuçları takip edilmelidir. Kullanılan cihazların istenilen sonuçlara ulaşım ulaşmadığı takip edilip belgelenmelidir. Belgelendirilme yapıldığı zaman dezavantajlı bireyler için gerekli cihazlara fon sağlanması gerektiğini gösterir. Örneğin işitme cihazları, işitme kaybı yaşayan kişilerin en çok kullandığı cihazlardır. Mesela sınıf ortamında işitme engelli çocuklar için işitme cihazlarının yanına eklenen teknolojik cihazlarla daha iyi sonuç alındığı görülmüştür (Scherer, 1996: 444).

Engelli bireyler öğrenci olduğu zaman eğitim hayatında daha çok teknolojik bilgiye sahip olması gerekebilir. Derslerin çevrimiçi olarak erişim sağlanabilmesi, engelli öğrencilerin çeşitli eğitim ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri bir yöntemdir. Teknolojik bilginin önemli bir özelliği, engelli öğrencilerin ihtiyaçlarının tahmin edilmesi gerektiği ve bu nedenle bir eğitim kurumunun tek başına yeterli olamayacağına anlaşılmasıdır. Geçmişte bu durum göz önünde bulundurulmadığı için, engelli öğrencilerin ihtiyaçları yetersiz karşılanmıştır. Engelli bireylerin eğitim hayatını kolaylaştıracak teknolojik gelişmelerden yararlanılmalıdır. Engelli öğrenciler için kâğıt, web ya da bilgisayar tabanlı materyaller, video, ses vb. herhangi bir öğrenme alternatifi sağlanmalıdır. Teknolojik gelişmelerden bilgilendirme yapılarak engelli bireylere eğitim kolaylığı sağlanabilir. Teknolojik bilinçlendirmenin sağlayacağı faydalar şöyle sıralanabilir;

- Akademik ve diğer standartları sürdürme ihtiyacının anlaşılması
- Sorumlu yönetim organlarının mali kaynaklar ayırması
- Sadece engelli olan öğrencilere yönelik krediler ve ödenekler sağlanarak teknolojik cihazlara erişimleri kolaylaştırılabilir
- Sağlık ve güvenlik konusunda teknolojik bilinçlendirme sağlanabilir

- Engelli öğrencilere teknoloji kullanılarak yardım ve hizmet artırılabilir
- Genel olarak tüm öğrencilerin ilgi alanları tespit edilerek o yönde yenilikler yapılabilir (Cooper, 2006: 105).

Açık Üniversiteler her yaşta engelli bireyin üniversite eğitimine teknoloji aracılığıyla kolay bir şekilde erişimini sağlar. Üniversiteler erişilebilirlik konusunda uygun olarak hazırlanırsa engellilerin hayat kalitesini artıran hedefleri yerine getirebilirler;

- Üniversitelerin engelli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için teknolojinin potansiyelinden faydalanması gerekir
- Engelli öğrencilere ek engeller getirmemesi için teknolojiyi doğru kullanmak gerekir
- Öğrencilerin eğitiminin önündeki engelleri aşmalarına yardımcı olacak yükseköğretime erişimin genişletilmesi
- Herkese açık olacak erişim sağlamak
- Eğitimcilerle engelli bireylerin kullanabileceği teknolojiler hakkında bilgi verilmelidir. Engelli bireylerin bilgisayarı nasıl kullandığı ve hangi yardımcı teknolojiyi seçebilecekleri bilgilendirilmelidir.
- Eğitimcilerin bilmesi gereken yardımcı teknolojiler için iki-üç saatlik bir oturumlar yapılabilir
- Bir eğitim kurumunun göz önünde bulundurması gereken önemli unsurlardan biri öğrencilerin kullanacağı en iyi yardımcı teknolojiyi seçmektir.
- Engelli kişilerin bilgisayarı verimli kullanabilmeleri için kişisel yetenekleri göz önüne alınması gerekir (Cooper, 2016: 112).

Günümüzde web teknolojileri birçok kurumun işlevlerinin görünür olmasını sağlamaktadır. Web sayfalarının ve arama motorlarının bilgiye ulaşmada önemi büyüktür. Teknolojinin sağladığı imkânların her kesimden öğrenciye ulaşabilmesi, öğretim verimliliğini artıracaktır. Ancak üniversitelerin web sayfalarının görme engelli bireyler için yetersiz olduğu, yapılan çalışmalar sonucunda anlaşılmıştır. Bu yetersizliklerden bazıları şunlardır:

- Metin büyüklüğün görmesi zayıf olan insanlar için yetersiz olması
- Renk körlüğü olan kişiler için zıt renklerin kullanılması
- Görsellere ait metinlerin hem yazılı hem de sesli olarak okunabiliyor olması
- En fazla üç tıklanma ile öğrencilerin kütüphane, öğrenci işleri, kampüste yaşam, etkinlikler ve bölümlere ulaşabiliyor olması
- Web sayfalarının yoğun şekilde görsel veriler sunması, görme engelli bireylerin bilgiye erişimini engellemektedir (Dolunay ve Akkan, 2019: 501).

Görme engelli öğrencilerin eğitimlerine yönelik kolaylık sağlayan bilgisayarlar sayesinde öğrenciler başka kimsenin yardımına ihtiyaç duymadan bilgiye ulaşabilmektedir. Engelli bireylerin teknolojiyi kullanarak bilgiye ulaşmasını sağlayan yasal ve teknik düzenlemeler, Amerika ve İngiltere gibi ülkelerde gelişmiştir. Bu ülkelerde donanım, yazılım ve web sayfaları engellilerin ulaşabileceği hale getirilmiştir. Bilgi toplumunda engellilerin yaşamını kolaylaştıran tedbirler alınmalıdır (Meşhur, 2017: 1520).

Engelli üniversite öğrencileri, eğitim süresince ihtiyaç duyabilecekleri bilgiler tüm engelli öğrencilerin ulaşabileceği şekilde hazırlanması gerekiyor. Yükseköğretim Kurumları Engelliler Danışma ve Koordinasyon Yönetmeliği'nde her üniversitede "Engelli Öğrenci Birimi" kurulması yer alsa da üniversitelerin engelli birimlerinin web siteleri yeterli değildir. Birimlerin engellilerin ihtiyaçlarına yönelik alt birimleri kurulması gerekmektedir. Hangi sitelerin erişilebilir olduğu kayıt altına alınmamaktadır. Birimlerin sayfaları birbirinden farklı olmaktadır. Asgari düzeyde yapılması gereken ise alt birimlerin standartlarının belirlenmesi gerekmektedir (Arslan, 2021: 3-16).

TARTIŞMA

Yaşlıların teknoloji ve interneti aktif kullanabilmeleri onların özgüvenini artırırken aynı zamanda hayat şartlarını iyileştirmektedir. Böylece onların yaşadıkları çevre ve toplum ile uyumları kolaylaşmaktadır ve psikolojik olarak da kendilerini daha olumlu bir ruh halinde hissetmektedirler (Akyazı, 2018: 607). Aynı şekilde hayatları boyunca bedensel ve sosyal problemlerle uğraşan engelli bireylerin teknolojiyi kullanmaları önemlidir. Teknolojik imkânlarla ulaşmak, engeli bireyler için zor olmakla beraber gereklidir. Mevcut teknolojik imkânlar, engellilerin ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılamayabilir. Mevcut teknolojik imkânlar maliyet gerektirdiğinden, çoğunluğu işsiz olan engellilerin bunlara ulaşımı zor olabilir. Bunun yanında engelli bireylerin internet ve teknoloji kullanımı konusunda eğitimi eksik olabilmektedir. Bu eğitim eksikliklerinin başında da bilgisayar kullanımı gelmektedir. Bilgisayar kullanımı konusunda çeşitli kurslar verilmektedir fakat bunlar engellilere yönelik olmamaktadır (Subaşıoğlu, 2002: 210-211).

Yaşlıların sanal sosyalleşme ve sanal paylaşımının artması, onların yaşam doyumunda bir artışa neden olmaktadır. İnternet bağımlılığı artıkça sanal paylaşım da artmaktadır. Yaşlıların bağımlılık olmadan sanal olarak sosyalleşme amacıyla interneti kullanmaları hem yaşam olarak doyumunu artırmakta hem de yalnızlıklarını azaltmaktadır (Ay ve Başbüyük, 2020: 33-34). İnterneti; oyun oynamak, bilgi edinmek, haberleri takip etmek, görüntülü sohbet etmek, film seyretmek, e sağlık ve e devlet hizmetinden yararlanmak için kullanılmaktadırlar (Şahin ve Yıldırım, 2019: 101). Yaşlı bireyler interneti bağımlılık olmadığı sürece hayat kalitelerini artırmak için faydalanabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada engelli bireylerin ve yaşlıların bilişim erişebilirliği konusu analiz edilmiştir. Araştırma sonucuna göre engelliler ve yaşlılar toplumda geleneksel yöntemlerle sosyal katılım sağlamaktadırlar. Yaşlılar ve engelliler interneti kullanmakta olup bu yönde yapılan politikalar, bilgilendirmeler ve tasarımlar yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Var olan politikaların ve tasarımların günümüzdeki engelli ve yaşlıların ihtiyaçlarına göre revizyon yapılması ayrıca mevcut web sitelerinin engelliler için geliştirilmesi faydalı olacaktır. Bu konuda doğru adımların atılabilmesi için mevcut dünyadaki gelişmelerin daha fazla araştırılması ve bu araştırmaların politikalara yön vermesi gerekmektedir.

Engellilerin sosyal katılımını artıracak çeşitli politikalar geliştirilebilir. Örneğin dokunmatik ekranlar ve düğmeler gibi fiziksel ara yüzlerin geliştirilmesi yaşlıların, engellilerin sosyal hayatta işlerini kolaylaştırabilmektedir.

Bunun yanında geleneksel olarak sosyal hayatta işlerini yürütmeye alışan yaşlıların ve engellilerin, teknoloji hakkında bilgilendirilmesi gerekmektedir. Teknolojinin onlara sağladığı yeni fırsatları değerlendirmelerini sağlayacak eğitimler vermek, yaşam kalitelerini artıracaktır. Örneğin engelli öğrencilerin web tabanlı materyalleri ve açık üniversitelerden faydalanmayı öğrenmeleri, eğitimlerini devam ettirebilmeleri için büyük kolaylık sağlayacaktır.

Araştırma sonuçlarına göre işaret diliyle konuşan engelli bireyler veya azınlık dillerinde konuşan engelli bireyler, teknolojiye yeteri kadar erişim sağlayamamaktadır. Engelli bireyler için iş hayatında da gelişmiş politikalar bulunmamaktadır. Teknolojik fırsatlar geliştirilerek yeni fırsatlar sunulması gerekir. Engelli öğrencilerin eğitim alanını kolaylaştıracak web sitelerin geliştirilmesi ve açık üniversitelerin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

“Engelliler, Yaşlılar ve Bilişim Erişebilirliği” isimli çalışma, sistematik bir derleme çalışması olduğu için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akan, E. (2017). *Yaşlılık Kurumlarında Yaşlı Mekânsal Davranış ve Bilişiminin Mekânsal Dizim Bağlamında İrdelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Akyazı, A. (2018). Dijitalleşen Ticaret: Yaşlı Dostu E-Ticaret Siteleri Üzerine Bir Araştırma. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 8 (4), 62-614.
- Arslan, T., Ünal, B., Taşgın, E. (2021). *Web Erişilebilirliğinin İzlenmesi Raporu*. İstanbul: Toplumsal Haklar ve Araştırma Derneği.
- Aruk, İ. (2008). *Bilişim Teknolojilerinin Zihinsel Engellilerin E-Eğitiminde Kullanılması ve Örnek Bir Uygulama Geliştirilmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi.
- Ay, F., Başbüyük G. (2020). Yaşlı Bireylerde Sanal Ortam Yalnızlığı, İnternet Bağımlılığı ve Yaşam Doyumu. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 13 (1), 27-35.
- Casas, I. (2007). Social Exclusion and the Disabled: An Accessibility Approach. *The Professional Geographer*, 59 (4), 463–477.
- Cooper, M. (2006). Making online learning accessible to disabled students: an institutional case study. *Research in Learning Technology*, 14(1).
- Çağlar, S. (2012). “Engellilerin Erişebilirlik Hakkı ve Türkiye’de Erişebilirlikleri”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61 (2), 541-598.
- Dolunay A., Akkan E. (2019). Devlet Üniversitelerinin Web Sayfalarının Görme Engelliler Açısından Erişilebilirlik Analizi. VI. *Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi kitabı içinde* (s. 498-502), 12-13 Aralık.
- Fernando, H. F. B. (2021). Accessibility to digital technology: Virtual barriers, real opportunities. *Assistive Technology*, 33 (sup1), 527–534.
- Freire, A. P., Russo, C. M., & Fortes, R. P. M. (2008). The perception of accessibility in Web development by academy, industry and government: a survey of the Brazilian scenario. *New Review of Hypermedia and Multimedia*, 14(2), 149–175.
- Gould, M., Leblais, A., Cesa Bianchi, F., & Montenegro, V. (2014). Convention on the rights of persons with disabilities, assistive technology and information and communication technology requirements: where do we stand on implementation? *Disability and Rehabilitation: Assistive Technology*, 10(4), 295–300.
- He, T., Huang, C., Li, M., Zhou, Y., & Li, S. (2020). Social participation of the elderly in China: The roles of conventional media, digital access and social media engagement. *Telematics and Informatics*, 48, 101347.
- Holt, R. (2017). Making computers accessible: disability rights and digital technology. *Disability & Society*, 33 (1), 145–146.
- Krutzinna, J. I., & Floridi, L. (2018). Atypical employment and disability in the digital economy: accountability gap leaves disabled app developers’ rights unprotected. *Law, Innovation and Technology*, 10 (2), 185–196.
- Luciano, E. M., Wiedenhöft, G. C., & Santos, F. P. d. (2018). Promoting social participation through

digital governance. In dg.o '18: 19th Annual International Conference on Digital Government Research. ACM.

- Meşhur, F. (2017). "Engelli Bireylerin Kentsel ve Sosyal Yaşama Katılımında Bilişim Teknolojilerinin Önemi". *Journal Of Social and Humanities Sciens Research*, 4 (13), 1518-1524.
- Neal, D., van den Berg, F., Planting, C., Ettema, T., Dijkstra, K., Finnema, E., & Dröes, R.-M. (2021). Can Use of Digital Technologies by People with Dementia Improve Self-Management and Social Participation? A Systematic Review of Effect Studies. *Journal of Clinical Medicine*, 10 (4), 604.
- Sun, K., & Zhou, J. (2021). Understanding the impacts of Internet use on senior Citizens' social participation in China: Evidence from longitudinal panel data. *Telematics and Informatics*, 59, 101566.
- Schreuer, N., Keter, A., & Sachs, D. (2014). Accessibility to Information and Communications Technology for the Social Participation of Youths with Disabilities: A Two-way Street. *Behavioral Sciences & the Law*, 32 (1), 76–93.
- Scherer, M. J. (1996). Outcomes of assistive technology use on quality of life. *Disability and Rehabilitation*, 18 (9), 439–448.
- Solvang, P. K., & Haualand, H. (2013). Accessibility and diversity: Deaf space in action. *Scandinavian Journal of Disability Research*, 16 (1), 1–13.
- Subaşıoğlu, F. (2000). Engellilerin İnternet'e Erişimi Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 40 (3-4), 203-216.
- Townsend, B. G., Chen, J. T.-H., & Wuthrich, V. M. (2021). Barriers and Facilitators to Social Participation in Older Adults: A Systematic Literature Review. *Clinical Gerontologist*, 1–23.
- Yu, H., Goggin, G., Fisher, K., & Li, B. (2019). Introduction: disability participation in the digital economy. *Information, Communication & Society*, 22 (4), 467–473.

Dal, S. (2023). Sosyal politika açısından uganda ile gana'nın karşılaştırılması. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), 261-277. doi:10.61861/spshcd.1338635

DERLEME | REVIEW

Başvuru: 06/08/2023

Kabul: 22/12/2023

SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN UGANDA İLE GANA'NIN KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison of Uganda and Ghana in terms of Social Policy

Süleyman DAL¹

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ✉ slymndal@gmail.com, 0000-0001-6918-0706

Öz

Toplumun tüm kesimlerini kapsayan sosyal politika özellikle yaşlı, engelli, kadın ve çocuk gibi kırılgan ve dışlanmış dezavantajlı grupları desteklemeyi ve güçlendirmeyi hedeflemektedir. Sosyal fayda sağlayarak muhatabını kamusal hayata dahil eden sosyal politika uygulamaları, ekonomik ve psikolojik açıdan da önem arz etmektedir. Uganda ile Gana'nın sosyal politika açısından karşılaştırılmasına odaklanan bu çalışma, sosyal politikanın önemli bir aktörü olarak ilgili bakanlıkları incelemektedir. Çalışmanın araştırma sorusu, ilgili ülkelerdeki sosyal harcamaların ve sosyal politika uygulamalarının hangi düzeyde olduğunu anlamaya çalışmaktır. Amaç, iki ülkenin sosyal politika kapsamında mukayese edilmesidir. Uganda Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı ile Gana Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı'nın ülkelerin yıllık toplam bütçedeki miktar ve oranları irdelenmektedir. Çalışmada, güçlü bir sosyal politika aktörü olarak devletin ilgili bakanlıklarının yaptığı sosyal harcama ve proje/programların kayda değer olduğu savunulmaktadır. Derleme olan bu çalışmada betimsel analiz yöntemi kullanılarak veriler ele alınmıştır. Bu minvalde; ülkelerin yıllık toplam bütçesi ne kadardır, ilgili bakanlıkların toplam bütçedeki miktarı ve payı ne orandadır, yüksek bütçeli diğer bakanlıkların işaret ettiği olgu nedir sorularına cevap aranmaktadır. Bu amaçla; yapılan araştırma neticesinde ülkelerin yıllık bütçeleri ve sözü edilen bakanlıkların aldıkları pay ortaya konmuş, sosyal politika bağlamında hayata geçirilen bazı kanun ile programlar analiz edilmiştir. Sonuçlar; birkaç göstergeye bağlı kalınarak net bir neticeye ulaşılması güç olsa da, Uganda ve Gana'daki ilgili bakanlıkların yıllık toplam bütçeden aldıkları yüzdelik dilimin birbirine çok yakın olduğunu, fakat Gana'da sosyal harcamalara ayrılan miktarın daha yüksek olduğunu, ayrıca sosyal sektörün ve kalkınmanın Uganda'ya nazaran Gana'da daha çok önemsendiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın, Afrika çerçevesinde literatüre katkı sağlaması, Uganda ve Gana özelinde çalışma yapacak araştırmacılara fayda sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal politika, Uganda, Gana, bakanlık, sosyal harcama

ABSTRACT

Social policy aims to support and empower vulnerable and excluded disadvantaged groups, including the elderly, disabled, women, and children, encompassing all segments of society. Social policy practices that provide social benefits and integrate the recipients into public life are economically and psychologically significant. This study, focusing on comparing social policies between Uganda and Ghana, examines the relevant ministries as significant actors in social policy. The research question of the study is to understand the level of social spending and social policy practices in the respective countries. The objective is to compare the social policies of the two countries. The study analyzes the annual total budgets and the percentages allocated to the Gender, Labour, and Social Development Ministry in Uganda and the Gender, Children, and Social Protection Ministry in Ghana. The study argues that the social spending and projects/programs undertaken by the relevant ministries of a solid social policy actor state are substantial. In this review study, data has been addressed using the descriptive analysis method. In this regard, questions such as the total annual budget of the countries, the amount and share of the relevant ministries in the total budget, and the factors indicated by high-budget ministries are explored. To achieve this goal, the study presents the countries' annual budgets and the mentioned ministries' shares. It analyzes the some laws and programs implemented in the context of social policy. The results, although achieving a clear conclusion based on several indicators is challenging, reveal that the percentage of the total annual budget allocated to the relevant ministries in Uganda and Ghana is very close to each other. Still, Ghana allocates a higher amount to social expenditures, indicating that the social sector and development are more emphasized in Ghana compared to Uganda. This study is expected to contribute to the literature within the framework of Africa and provide benefits to researchers conducting studies on Uganda and Ghana specifically.

Keywords: Social policy, Uganda, Ghana, ministry, social expenditure

GİRİŞ

Bir toplumun ve/veya devletin, insanların hayat kalitesi ile refahını artırmayı gaye edinen uygulama ve programların bütünü demek olan sosyal politikalar; toplumdaki eşitsizlikleri azaltmayı, sosyal adaleti sağlamayı, dezavantajlı gruplara destek olmayı, sosyal hizmetleri düzenlemeyi, sosyal güvenlik ve korumayı gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Sosyal politika; sosyal dayanışmayı güçlendirmeyi, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılamayı amaç edinmektedir. Siyasi, sosyal ve ekonomik faktörlerin bir araya gelerek toplumun refahını ilgilendiren pek çok hususta etkili olan sosyal politika günümüzde, sosyal dönüşüm ve değişimlerle birlikte önemli bir rol oynamaktadır. Teknolojik ilerlemeler ve ekonomik dalgalanmalar, küreselleşme, demografik değişimler farklı sosyal kesimlerde yeni eşitsizlikler ve zorluklar meydana getirmektedir. Bu süreçte sosyal politika bireyler ve de toplumlar için daha da önem kazanmaktadır (Dal, 2018).

Sosyal politikanın en esaslı farkı, ekonomik büyüme ile sosyal kalkınma arasında dengeli bir yaklaşımı benimsemesinden kaynaklanmaktadır. Sosyal politikaların finansmanını sağlayarak topluma daha fazla kaynak sağlamak için ekonomik büyüme önemli bir rol üstlenirken; sosyal adaleti, korumayı ve güvenliği büyüme ile birleştirerek dengeyi gözetmeyi sosyal politika salık vermektedir. Kadınların güçlenmesi, kırılgan grupların korunması, engellilerin desteklenmesi benzeri özel sahalara odaklanan sosyal politika; gelecekteki belirsizliklerin üstesinden gelmek, toplumun değişen ihtiyaçlarına uyum

sağlamak için sürekli revize edilmektedir. Dezavantajlı grupların topluma entegrasyonunu merkeze alan sosyal politikanın ehemmiyeti Afrika için tam da burada ortaya çıkmaktadır.

Afrika ülkelerindeki sosyal politika çalışmalarına ilişkin literatüre bakıldığında ilk öne çıkan, zaten ekonomik problemlerle boğuşan kıtada refah devleti ilkesinin neredeyse geçerliliğini yitirmesidir. Bölge ülkelerinde sosyal güvenlik sistemleri hayli zayıf ve kayıt dışı istihdam oldukça yüksektir. Bilhassa pandemi sonrası alınan yetersiz tedbirler sebebiyle toplumların gıda güvenliği tehlike altındadır, iş kayıpları gündün güne artmaktadır. Yoksulluk toplumsal eşitsizlikleri derinleştirmektedir (Özkan, 2021, 47-48). Toplumların genel refahını artırmayı amaçlayan sosyal politika, çalışmalar bağlamında Afrika özelinde sağlık hizmetlerine erişim ve eğitim imkanlarına katılım gibi temel hizmet alanlarına odaklanmaktadır.

Afrika kıtasının farklı ülkeleri sosyal politika alanında değişik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Eğitim imkanları, işsizlik, sağlık hizmetlerine erişim ve bilhassa yoksulluk Afrika'da sosyal politika gündeminin önemli unsurlarını teşkil etmektedir. Afrika'nın sosyal politika amaçlarını; kırılgan gruplara yönelik özel desteklerin sağlanması, toplumsal kapsayıcılığın güçlendirilmesi oluşturmaktadır. Afrika ülkeleri sosyal koruma programları ve sosyal güvenlik sistemleri, kamu politikaları, sosyal hizmetler ile sosyal politika hedeflerine ulaşmaya çalışmaktadır. Tüm bu hedeflerin gerçekleşmesi için en mühim faktör, iyi yönetim ve sürdürülebilir sosyal politika stratejileridir (Mukisa, 2023).

Çalışmaya konu olan iki ülkenin seçilme nedeni, bölgelerinde etkin ve çevre ülkeleri etkileme potansiyeli yüksek ülke olmalarıdır. Afrika'nın doğusunda yer alan Uganda ile batısında yer alan Gana; benzer zorluklara sahipse de öncelikleri, farklı sosyo-ekonomik yapıları nedeniyle değişiklik göstermektedir. Uganda'da yoksulluk seviyesi yüksek olduğundan sosyal ağların güçlendirilmesi gerekmekte, temel sağlık hizmetlerine erişimin artırılmasına ihtiyaç duyulmakta, çocuk haklarının geliştirilerek onların tehlikeli çalışma koşullarından uzak tutulmasına gayret gösterilmekte ve eğitim imkanlarının genişletilmesine çalışılmaktadır. Gana'da ise cinsiyet eşitsizliğiyle mücadele edilerek kadınların güçlendirilmesi hedeflenmekte, sosyal koruma programlarına ağırlık verilerek dezavantajlı gruplar desteklenmekte, gençlerin istihdamı öncelenerek onların ekonomiye entegrasyonu önemsenmektedir. Politika üretme, uygulama ve yeni araçlar geliştirme hususunda da kamu/devlet kurumları olarak bakanlıklar ve ilgili ajansları daha da önemli hale gelmektedir. Çalışma, görece az akademik ürünün ortaya konduğu Afrika'ya odaklanması bakımından önemlidir ve özgün değer, iki ülkedeki sosyal politika uygulamalarının anlaşılmasına imkan sağlamasıdır.

Günümüzde En Önemli İhtiyaç: Sosyal Politikalar

Ekonomik, sosyal, politik ve hukuki gelişmelerin bütününden oluşan sosyal politika; toplumsal eşitsizlikleri minimuma indirmeyi gaye edinen uygulama ve düşüncelerin tamamıdır (Sunal, 2011, 284-285). Ülkelerin sosyal ve siyasal yapılarındaki farklılıklara göre değişen sosyal politikanın önemi ve anlamı -dinamik bir görünüm arz ettiğinden ötürü- Dünyada meydana gelen dönüşümlere bağlı ola-

rak değişmektedir (Koray, 2007; Pinhas, 2007). Bireylerin ekonomik ve sosyal durumlarını iyileştirmeyi hedefleyen sosyal politika, sosyal adalet ile refah üzerine inşa edilmiş bir disiplindir (Dedeoğlu ve Elveren, 2012; Doğan, 2006; Topkaya, 2016; Zaim, 1997). Toplumdaki farklı sosyal grupların anlaşılmasına katkıda bulunan, sosyal eşitsizlikleri iyileştirici etkiye sahip, istihdam artırıcı, emek gücünün çalışma ve yaşam şartlarını yükseltecek girişimleri içeren, sosyal uygulamaların her çeşit formunu bünyesinde barındıran sosyal politika; sosyal yardım programları, kimlik, farklılık, vatandaşlık, sosyal hizmet sunumları, yoksullukla mücadele, eşitlik, ücretler, istihdam, gelir transferleri ve sosyal güvenlik çalışmalarını ihtiva etmektedir (Kennett, 2004; Blau, 2003; Ekin, 1989; Görmüş, 2016, Gough, 2006; Şenkal ve Sarıipek, 2007, 147-148).

Sosyal politikanın ortaya çıkışı, modern manada, 18. yüzyıl ve sonrasındaki dönemlerde olsa dahi, emek faktörünü ön planda tutan, refah sağlayıcı sosyal programların geçmişi insanlık tarihi kadar eskidir (Oral ve Şişman, 30-32; Haggard ve Kaufman, 2008). Hayırseverlik ilkesi çerçevesinde, devletin sosyal vazifeler icra etmediği dönemlerde, tarih boyunca dini kuruluşlar, mahalle-köy-cemaat dayanışmaları, tarikat-zaviye, STK'lar ve aile, gönüllülük ve yardım esasını benimseyerek; hasta, özürlü, yoksul ve ihtiyaç sahipleri için giyim, beslenme, barınma vb. sosyal politika uygulamalarını hayata geçirmekteydi (Özdemir vd., 2009, 164-166; Moreno, 2006).

İngiltere'den başlayarak 19. yüzyılın ortalarından itibaren tüm Avrupa'ya yayılan, iktisadi ve sosyal ilişkileri derinden etkileyip değiştiren Sanayi Devrimi (Zırhlı, 2009) ile beraber çalışma hayatında şöyle menfi bir manzara ortaya çıkmıştır: Ticari kapitalizmin gelişmesiyle kadınların, çocukların aşırı şekilde çalıştırılması, istismarlar, ailede dağılmalar, demografik yapıdaki hızlı değişim, toplumda ciddi sorunların nüksetmesi, ucuz emek, ücretlerin düşüklüğü, sefalet, çalışanların hukuki ve sosyal açıdan güvencesizliği, yoksulluk (Erdut, 2002; Murat, 2008, 42; Uslu, 2008, 24; Çimen, 2013; Koray, 2005; Rifkin, 2014; Çaha, 2007; Talas, 1949, 243). Sanayi Devrimi sürecinde/sonrasında ortaya çıkan bu meselelere eğilip işçi sınıfını korumaya yönelik sosyal politika, emek-sermaye arasındaki olumsuzluklara çözüm üretmeyi gaye edinmiştir (Sakar, 2009; vom Hau, 2015).

Ortaya çıkışı; siyasal-felsefi alanda Fransız Devrimi, iktisadi-toplumsal alanda Sanayi Devrimi'nin meydana getirdiği sosyal şartlara bağlanan sosyal politika (Çubuk, 1979, 34) iki farklı şekilde ele alınmaktadır: Dar ve geniş anlam. Dar anlamda sosyal politika; çalışma hayatını merkeze alarak sosyal entegrasyon, refah, denge ile adaleti hedeflemekte, Sanayi Devrimi sonrası sanayileşmenin getirdiği işçi sınıfının üzerindeki sıkıntıları gidermeye odaklanmakta, toplu pazarlık, çalışma şartları, ücretler ile sendikacılık vb. hususları kapsamı alanına almaktadır (Güner, 2010). Refah devletinin 'Altın Çağ'ı olarak addedilen 1945-1975 dönemiyle (Çelik, 2008) beraber sosyal politika geniş anlam kazanmaya başlamıştır. Geniş anlamda sosyal politika; sosyal vatandaşlık, eşitlik vurgusundan hareket etmekte, insan hakları ile demokrasinin gelişimine odaklanmakta, toplumun refah seviyesi arasındaki makasın daraltılmasını, kırılgan grupların sosyo-ekonomik bakımdan iyileştirilmesini hedeflemekte, ekonomik faaliyetlerin farklı sosyal tabakalarda yol açtığı birçok tahribatı gidermeyi amaç edinmekte, global

ölçekte; kentleşme, eğitim, tarım, sağlık, terör, vergi politikaları, esnafın korunması gibi toplumun tüm kesimlerini -yaşlı, genç, göçmen, engelli- (Akbaş, 2009; Erdal, 2012; Cennet, 2010; Aydın, 2008) ilgilendiren hemen her konuyu kapsamaktadır.

'Altın Çağı'nı yaşadıkdan sonra sosyal politika, 1980'lerde ortaya çıkan kaynak yetersizliği, ekonomik düzensizlikler, enflasyon, uluslararası sistemdeki aksaklıklar, yüksek oranlı işsizlik, borç krizleri sebebiyle duraklama dönemine girmiştir. Neo-liberal model ve küreselleşme süreciyle birlikte piyasa, güçlü ekonomi vurgusu öne çıkmış, devletin sosyal rolü gözden düşürülmüş, sosyal harcamalar gereksiz görülmüştür (Şenkal, 2005; Göze, 1976). Küreselleşmenin gücünü artırmasıyla, 20. yüzyılın sonlarına doğru iş piyasaları, sosyal koruma sistemleri, vergileme ile sosyal harcamalara dönük baskılar çoğaldığından sosyal politika konuşulamaz hale gelmiştir (Myles ve Quadagno, 2002). Sosyal politika perspektifinden 2000'lere doğru bakıldığında karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: yoksulluk, iş piyasaları ile ücretlerde düzensizleşme, zayıflamış sosyal sigorta (Özdemir, 2007; Townsend, 2002).

Tüm dünyayı tesiri altına alsa da; 2020 sonrası ortaya çıkan Covid-19 pandemisi, günümüzde yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı, gıda ve enerji temininde yaşanan büyük sorunlar, ekonomik krizler, küresel ısınma ve iklim değişikliği, terör saldırıları, siyasal istikrarsızlıklar ve darbeler Afrika'yı, özelde Uganda ve Gana'yı daha da olumsuz etkilemektedir. Çünkü bu iki ülkede işsizlik çok istihdam alanları daha dardır, yoksulluk oranları görece yüksektir, sosyal güvenlik ağları zayıftır, eğitim ve sağlığa erişim noksan, ilgili kurumları yetersizdir, dezavantajlı gruplar sosyal korumadan yoksundur, sosyal harcamalar düşüktür. Dolayısıyla günümüzde sosyal politika ve uygulamaları, dünden çok daha elzemdir. Ekonomik büyüme ile sosyal kalkınma birlikte, dengeli biçimde düşünülmeli, küresel boyutta toplumsal düzenleme ve küresel sosyal haklar meselesi ilk gündem maddesi olmalıdır (Kaasch, 2015). Rusya-Ukrayna savaşı ile bilhassa pandemi sonrası ülke sınırlarının kapanması ve ticaretin durma noktasına gelmesi, zaten enerji ve gıda temininde sorunlar yaşayan Uganda ve Gana'yı dolaylı olarak daha da derinlemesine, olumsuz etkilemiştir.

Uganda ve Gana'nın Siyasi, Ekonomik, Sosyal Yapısı

Uganda tarihinin, sınırları belirgin şekilde çizilmiş bir varlık olarak tanımlanması zorlu bir süreçtir, çünkü İngiliz Hımaye döneminin sınırları, 1926 yılına kadar kesin olarak çözülememiştir. 1926'da Rudolf eyaleti Kenya'ya devredilmiş ve Uganda sınır problemi çözülmüştür. (Reid, 2017, 1-2). Karmaşık bir siyasi ve sosyal çevreye sahip olan Uganda'da büyük ve artan oranlı eşitsizlikler mevcuttur. Tarım, enerji, turizm ile madencilik sektörleri arasında çatışmalar yaşanmaktadır (Sandbrook et al, 2018). Uganda, uluslararası/bölgesel göçlerden etkilenen ve sağlık sorunlarıyla boğuşan ülkelerin başında gelmektedir (Tutu and Busingye, 2020).

Tablo 1. Ülkelerin Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Yapısı

Açıklama	Uganda	Gana
Sınır komşuları	Ruanda, Güney Sudan, Tanzanya	Burkina Faso, Fildişi Sahili, Togo
Yüzölçümü	241 bin kilometrekare	239 bin kilometrekare
Doğal zenginlikler	Bakır ve kobalt	Altın, gümüş ve petrol
Bağımsızlık yılı	1962	1957
Devlet başkanı	Yoweri Museveni	Nana Akufo-Addo
Nüfus	48 milyon	34 milyon
GSYİH büyümesi	2023: %5.7	2022: %3.2
Yıllık enflasyon	%7.8	-
Yoksulluk oranı	%41.4	%20.5
Etnik gruplar	Baganda, Banyankole ve Basoga	Akan ve Dagbani

Kaynak: CIA ve World Bank Uganda ile Gana sayfaları, <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/>; <https://www.worldbank.org/en/country/> Erişim Tarihleri: 03.08.2023.

Tablo 1’de görüldüğü üzere; sınır komşuları Ruanda, Güney Sudan, Tanzanya, Kenya ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti olan Uganda Doğu Afrika’da yer almaktadır. 241 bin kilometre karelik yüz ölçüme sahip Uganda’da bakır ve kobalt benzeri doğal yer altı kaynakları mevcuttur. 1962’de bağımsızlığını Britanya’dan ayrılarak kazanmıştır. 1986’dan beri devlet başkanı Yoweri Museveni tarafından yönetilen ülkenin nüfusu 48 milyona yaklaşmaktadır. 10’dan fazla etnik grubun olduğu Uganda’da en güçlü etnisite Baganda, Banyankole ve Basoga’dır. Resmi dili İngilizce olan ülkede Luganda ile Swahili yerel dilleri de konuşulmaktadır. Protestanlar en büyük dini grubu oluştururken Müslümanların oranı %14’tür. Ülkede doğurganlık hızı çok yüksek olduğundan Uganda, dünyadaki en genç ve en hızlı büyüyen nüfuslardan birine sahiptir. Bilhassa kadınların eğitim seviyesi düşük ve istihdama katılımları azdır (CIA The World Factbook Uganda, 2023).

Uganda’da sektörel bazda, ekonomik bağlamda Covid 19 sonrası hizmet ve sanayide toparlanma görülürken, hava şartlarından ötürü tarımda düşüşler devam etmektedir. 2023’te GSYİH büyümesi %5.7 seviyesinde beklenmektedir. Yıllık enflasyon %7.8 görünümündedir. Ülkenin ekonomik büyümesi orta vadeli dönemde yılda %6’nın üzerine çıkması beklenmektedir. %41.4 olan yoksulluk oranının 2025’te %39’a düşme olasılığı bulunmaktadır (The World Bank Uganda, 2023).

Altın Sahil olarak bilinen Gana Cumhuriyeti (Kea, 2012) bağımsızlığını 1957’de elde etmiş ve ilk lideri Pan-Afrikanist Kwame Nkrumah (Prempeh, 2022, 3-15) olmuştur. Sömürge ve sömürge sonrası dönemde Gana, bazı zorluklarla karşılaşsa da sosyal istikrarını koruma noktasında dikkat çekmiştir (Talton, 2010).

Tablo 1’de işaret edildiği üzere; Batı Afrika ülkesi olan Gana’nın sınır komşuları Burkina Faso, Fildişi Sahili, Togo’dur. Yüz ölçümü 239 bin kilometre karedir. Altın, gümüş ve petrol doğal yer altı kaynaklarından bazısıdır. Devlet başkanlığını 2020’den bu yana Akufo-Addo yapmaktadır. 34 milyonluk nüfusu

olan Gana'da 9'u aşkın etnik grup bulunmakta, büyük çoğunluğunu Akan ile Dagbani etnisiteleri oluşturmaktadır. Resmi dili İngilizce olup Asante ve Ewe yerel dilleri de konuşulmaktadır. %20 Müslüman nüfusun olduğu ülkede büyük çoğunluk Hıristiyandır. Genç nüfus yapısına sahip Gana'nın kentsel nüfusu % 60'tır. Eğitime ve sağlığa GSYİH'den ayrılan pay yıllık olarak %4'tür. Genç işsizlik oranı %10'dur. Yönetimsel olarak ülke 16'ya ayrılmıştır (CIA The World Factbook Gana, 2023).

2022 itibarıyla Gana'nın GSYİH büyümesi %3,2 olarak tahmin edilmektedir. Tarım ve hizmetler sektöründe bir önceki yıla göre yavaşlama görülmüştür. 2022'de ortalama TÜFE enflasyonu yılın son ayında %54'e ulaşmıştır. Uluslararası yoksulluk oranı 2022'de %20,5 olarak tahmin edilmektedir. 2023 yılı ekonomik büyüme Gana için % 1,6 olarak tahmin edilmektedir. Madencilik sektöründeki büyüme diğerlerine nazaran yüksektir. Özellikle gıda enflasyonundaki yükselmeye yoksulluğun bir miktar artması beklenmektedir (The World Bank Gana, 2023).

Nüfus olarak Gana'dan daha kalabalık olan Uganda'da yoksulluk oranı yaklaşık Gana'nın iki katıdır. Bir üstteki tabloya göre -yıllar farklı olsa da- GSYİH büyüme Uganda'da daha yüksektir. Uganda'nın sosyal politika uygulamalarına, (ekonomik) büyümeden ayıracağı payın daha çok olması beklenmektedir.

Sosyal Politika Bağlamında Uganda ile Gana'nın Karşılaştırılması

Aile, özel sektör ve STK'ların yanı sıra devlet en önemli ve güçlü sosyal politika aktörüdür. Kamu ajansları, kurumlarının yanı sıra devlet özellikle bakanlıkları aracılığıyla birçok uygulama ve hizmete imza atmaktadır. Uganda'da toplamda 19 bakanlık bulunmakta ayrıca sosyal güvenlik işlerini yürüten Ulusal Sosyal Güvenlik Fonu yer almaktadır (Uganda hükümeti, 2023). Gana'da toplamda 26 bakanlık bulunmakta ayrıca sosyal güvenlik ve koruma işlerini yürüten Sosyal Güvenlik ve Ulusal Sigorta Kurumu yer almaktadır. Gana'da İstihdam ve Çalışma İlişkileri Bakanlığı da mevcuttur. (Gana hükümeti, 2023). Hem 'sosyal' kelimesini içerdiğinden hem de doğrudan sosyal politika uygulama ve hizmetlerini yürüttüğünden iki ülkenin sosyal politika bağlamında karşılaştırılması; Uganda'da Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı (CÇSKB), Gana'da Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı (CÇSKB) üzerinden gerçekleşmiştir. Çalışmaya konu olan iki ülkenin seçilme nedeni, bölgelerinde etkin ve çevre ülkeleri etkileme potansiyeli yüksek ülke olmalarıdır.

Çeşitli alanlarda toplumu güçlendirmekle sorumlu Uganda Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı (CÇSKB); beceri gelişimini, işgücü verimliliğini, kültürel büyümeyi teşvik ederken sosyal korumayı ve toplumların dönüşümünü, işgücü yönetimini ve cinsiyet eşitliğini de desteklemektedir. Bakanlığın ortaya çıkışı 1995 Anayasası'nın 4. ve 5. maddelerine dayanmaktadır: «Toplulukların potansiyelini; beceri gelişimi, işgücü verimliliği ve kültürel büyüme yoluyla güçlendirmek». Anayasa, kültürel veya geleneksel liderlerin kurumlarını, kırılğan ve yoksul grupların temel haklarını koruma ve teşvik etmeyi savunmaktadır. Bakanlık, bilhassa dezavantajlı grupların daha iyi hayat standartlarını yakalaması/ulaşması için büyük görevlerden birine sahiptir. Sosyal kalkınmayı önceleyen bakanlık; yaşlılar, yerinden edilmiş kişiler, kadınlar, işsiz gençler, çocuklar, engelliler gibi farklı gruplar için

sosyal koruma, uygun çalışma koşulları, insan hakları, adalet konularını teşvik etmekte ve bu sayılan grupların güçlenmelerine yardımcı olmaktadır (Uganda hükümeti, 2023).

Uganda Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanının ismi Betty Amongi Akena'dır. Vizyonu; "daha iyi bir hayat standardı, eşitlik ve sosyal uyum" olan, misyon olarak "cinsiyet eşitliğini teşvik etmek, sosyal koruma ve toplumların dönüşümü"nü benimseyen bakanlığın hedefi; olumlu kültürel değerleri, kırılgan grupların haklarını desteklemek ve istihdamı, verimliliği teşvik etmektir (Uganda Sosyal Kalkınma Bakanlığı -CÇSKB-, 2023). Bakanlığın amaçları; i] Dengesizlikleri düzeltmek ve herkese eşit fırsatlar sunmak ii] Sosyal Kalkınma Sektörü kurumlarının performansını güçlendirmek iii] Nitelikli istihdam fırsatlarını ve işgücü verimliliğini teşvik etmek iv] Toplulukların gelişme sürecine etkin katılımını artırmak v] Gelişme sürecinde hakları, cinsiyet eşitliği ve adaleti teşvik etmek ve kadınların güçlenmesini desteklemek vi] Gençleri, potansiyellerini keşfetmeye ve kendi işlerini kurmaya, verimliliklerini ve rekabet güçlerini artırmaya teşvik etmek vii] Kırılgan kişilerin dayanıklılığını ve üretken kapasitesini kapsayıcı büyüme için artırmaktır (Uganda CÇSKB, 2023).

Tablo 2. Uganda'da Sosyal Politika ile ilgili Yürürlükte Olan Bazı Kanun Örnekleri

No	Kanun Adı	Onay Tarihi	Odak Noktası
1	Engelliler için Ulusal Konsey Kurulması	2003	Engelliler için fırsat eşitliğini desteklemek Engelliler için uygulanan programların gözlemlenmesi İlgili kamu çalışanları ile engelliler arasındaki iş birliğini güçlendirmek
2	Geleneksel veya Kültürel Liderler Enstitüsü'nün Kurulması	2011	Geleneksel veya kültürel liderliğin kurulumu Toplumda kültürel liderlerin rolü Geleneksel liderlerin ayrıcalıkları, toplumun sorumluluğu
3	Çocuk Kanunu (Değişiklik)	2016	Çocuklar için tehlikeli istihdamı önlemek Çocukların refahı Çocuk hakları

Kaynak: Uganda Sosyal Kalkınma Bakanlığı (CÇSKB), <https://mglsd.go.ug/laws/>, Erişim Tarihi: 02.08.2023.

Gençlik ve Çocuk İşleri, Cinsiyet ve Kültür, Engellilik, Yaşlılık, Çalışma, İstihdam & Endüstri İlişkileri devlet bakanlıkları ile koordineli çalışan Uganda Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı; sosyal koruma, meslek, güvenlik ve sağlık, toplum ile kalkınma müdürlüklerine sahiptir ve uhdesinde Kadın, Aile ve kültür işleri, Eşitlik ve haklar ile İstihdam hizmetleri departmanları bulunmaktadır. Rehabilitasyon, gençlik yetenek, ulusal kültür merkezleri, alternatif bakım tesisleri, ulusal kütüphane, ulusal kadın, yaşlı, çocuk konseyleri, iş mahkemesi kurum ve enstitüleri bakanlık bünyesinde yer almaktadır. Bakanlık, destek ve güçlendirme bağlamında; Kadın girişimcilik, gençlik meslek edindirme, yeşil meslekler, mezun gönüllülük benzeri programlar uygulamaktadır (Uganda CÇSKB, 2023).

Tablo 2’de görüldüğü gibi, sosyal politikayı merkeze alarak hayata geçen kanunların birincil hedefi dezavantajlı gruplardır. Bu grupları destekleyen, onların istihdamını kolaylaştıran, onları güçlendirmek için çıkan başka kanunlar da mevcuttur. Tablodaki liderlik müessesesinin inşa edilmesindeki gaye ise, Uganda’ya özgü geleneksel değer ve normların korunması ve toplum içinde yaşatılmasıdır. Bu ve benzeri kanunların uygulama ve takibinin pek çoğundan Uganda CÇSKB sorumludur. Esasında burada mevzu edilen kanunların bir diğer amacı, sosyal politikanın diğer aktörlerini; aile, STK’lar ve özel sektörü harekete geçirmektir.

Tablo 3. Uganda Hesap Planındaki 2023 Yıllık Bütçe Harcama Sınıflandırmasında Sosyal Vurgular

Sosyal Faydalar	
Aynı ve nakdi sosyal güvenlik yardımları	Genel halka tıbbi harcamalar
Aynı ve nakdi sosyal yardımlar	İş göremezlik, ölüm yardımı ve cenaze masrafları
İstihdamla ilgili nakdi sosyal yardımlar	Kıdem tazminatı maliyetleri
İstihdama bağlı aynı sosyal yardımlar	Emeklilik
Hediye ve harcırahlar	Eski başkan ve yardımcılara ödenen maaşlar
Diğer emekli devlet memurları için primler	

Kaynak: The Republic of Uganda, Approved Estimates of Revenue and Expenditure (Recurrent and Development), *Volume I: Central Government Votes*, Fy 2023/24.

Tablo 3’te görüleceği üzere, onaylanan bütçede sosyal politikayı işaret eden, sosyal politika çerçevesinde öne çıkan kavramlar ‘sosyal faydalar’ başlığı altında ele alınmıştır: sosyal güvenlik bağlamında yapılan yardımlar, sağlık harcamaları, iş göremezlik masrafları, istihdama bağlı aynı ve nakdi yardımlar. Emeklilik, kıdem tazminatı maliyetleri, sosyal yardımlar, prim, hediye ve harcırahlar da öne çıkan sosyal ölçekli vurgular. Bu başlıklar da sosyal politika uygulamaları bağlamında öne çıkmaktadır.

2013’te ihdas edilen, temel amacı, ulusal kalkınma ajandası bağlamında politika oluşturma, koordinasyon, izleme ve değerlendirme olan; kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesinin, adaletin, çocukların gelişmesinin teşvik edilerek haklarının sağlanmasını hedefleyen Gana Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı (CÇSKB) cinsiyet eşitliğini savunmakta, engelli, dışlanmış ve kırılğan kişilere daha iyi sosyal koruma müdahalelerinin sağlanması için gayret etmektedir. Görevi, kırılğan grupların kamusal hayata tam katılımını gerçekleştirmek olan bakanlığın hedefleri: Sosyal koruma programları aracılığıyla kırılğan, dışlanmış ve engelli kişilerin haklarını ulusal kalkınmaya entegre etmek ve koordine etmek, dışlanmış kesimlerin sosyo-ekonomik durumunu iyileştirmek, cinsiyet, çocuklar ve sosyal koruma politikalarının gözden geçirilmesi ve planlaması için veri sağlamak, kırılğan kişilerin güçlendirilmesi konusunda kanıta dayalı karar almayı artırmak, ulusal ve uluslararası politika çerçevelerinin ve kanunlarının etkin uygulaması ile dezavantajlı grupların gelişimini teşvik etmektir (Gana Sosyal Koruma Bakanlığı -CÇSKB-, 2023).

Cinsiyet, sosyal refah ve çocuk departmanı oluşturan CÇSKB’de sosyal koruma müdürlüğü mevcuttur.

Gana Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanı Lariba Zuweira Abudu'dur. Vizyonu sosyal adaleti gerçekleştirmek, misyonu sosyal entegrasyonu sağlamak olan bakanlığın en mühim vazifeleri kadını güçlendirmek ve şiddeti önlemektir. Birimleri aracılığıyla bakanlık şu fonksiyonları yerine getirmektedir: i] Sektörün ihtiyaçlarına uygun olarak insan kaynakları yönetimi politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasını koordine etmek ii] Cinsiyet, çocuklar, kırılğan, dışlanmış ve engelli kişilerle ilgili projeleri takip etmek iii] Sosyal koruma konularında araştırma yapmak iv] (Çocuklar, cinsiyet ve sosyal koruma ile ilgili uluslararası protokollere uyumu sağlamak v] Tüm kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları iş birliğiyle etkin sosyal koruma için stratejiler geliştirmek. (Gana CÇSKB, 2023).

İnsan ticareti, aile içi şiddet, ulusal hane halkı kaydı, yoksulluğa karşı geçim kaynaklarının güçlendirilmesi, Gana okul beslenme programı, engelliler için ulusal konsey ve benzeri ajans ile sekreterlikleri bünyesinde barındıran bakanlığın hayata geçirdiği şu türde programları bulunmaktadır; Sosyal refah bilgi yönetim sistemi, entegre edilmiş sosyal hizmetler inisiyatifi, tek pencere vatandaş katılım hizmeti. Bu proje ve programlarda şeffaflık, hesap verebilirlik, katılım ve vatandaş için hizmete ulaşımı kolaylaştırmak hedeflenmektedir (Gana CÇSKB, 2023).

Tablo 4'te görüldüğü gibi, sosyal politikayı merkeze alarak hayata geçen kanunların birincil hedefi ulusal ve sosyal kalkınma için barışçıl ve huzurlu bir ortamı tesis etmektir. Engelli ve diğer dışlanmış kesimleri kamusal hayatın içine dahil etmek Gana devletinin en büyük vazifesidir. İnsan ticaretine karşı toplumu uyarmak, bu işe karışanları cezalandırmak, bilhassa aile içi şiddeti her yönüyle önlemek bu kanunların ortaya çıkış sebebidir. Bu ve benzeri kanunların uygulama ve takibinin pek çoğundan Gana CÇSKB sorumludur. Sosyal adaleti tesis etmek, fırsat eşitliğini herkes için oluşturmak sosyal politika uygulamalarının Gana'da öne çıkan hedefleridir.

Tablo 4. Gana'da Sosyal Politika ile ilgili Yürürlükte Olan Bazı Kanun Örnekleri

No	Kanun Adı	Onay Tarihi	Odak Noktası
1	İnsan Ticareti Kanunu	2005	İnsan ticaretini önlemek ve bununla mücadele etmek Toplumun insan ticaretine karşı duyarlı hale getirmek İnsan ticaretine maruz kalmış kişileri rehabilite etmek
2	Ulusal Engelliler Kanunu	2006	Kalkınma sürecinde engellileri sürece dahil etmek Engelli bireyler için politikalar geliştirmek Diğer paydaşların dahilyle engelliler için eşit fırsatlar oluşturmak

3	Aile İçi Şiddet Kanunu	2007	Aile içi şiddeti ortadan kaldırmak Kalkınma için barışçıl bir ortam sağlamak Çocuk ve kadınları şiddete karşı korumak
---	------------------------	------	---

Kaynak: Gana Sosyal Koruma Bakanlığı (CÇSKB), <https://www.mogcsp.gov.gh/about/agencies-secretariats/>, Erişim Tarihi: 02.08.2023.

Tablo 5'te görüleceği üzere, onaylanan bütçede sosyal politikayı işaret eden, sosyal politika çerçevesinde öne çıkan kavramlar 'sosyal faydalar ve diğer başlıklandırmalar' başlığı altında ele alınmıştır: sosyal koruma için transferler, gençlerin istidama dahil edilmesi ve sosyal güvenlik. Ayrıca Gana, bütçe harcamalarında kategorik olarak dağılımı paylara ayırmıştır. Bu kategoriler temelde; a) Yönetim b) Ekonomi c) Altyapı d) Sosyal e) Kamu/Halk Güvenliği olmak üzere 5 adettir. 'Diğer' kategorisinde ise Çoklu sektör ile Diğer hükümet yükümlülükleri bulunmaktadır. Tüm kategorilerde ön plana çoğunlukla bakanlıklar çıkmakta, çok azında diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ajanslar yer almaktadır. 'Sosyal' kategorinin altında şu bakanlıklar bulunmaktadır; Gana Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı, Eğitim, Sağlık, İstihdam ve Çalışma İlişkileri, Gençlik ve Spor bakanlıkları. Tüm kategoriler için toplam bütçenin içinde ayrılan pay 933,1 milyon dolardır. 615 milyon dolar ile aslan payı 'sosyal' kategorideki harcamalar uhdesinde iken, en düşük pay 21,5 milyon dolar ile 'diğer hükümet yükümlülükleri' harcamaları için ayrılmıştır (Republic of Ghana, The One Thousand and Ninetieth Act of the Parliament: Appropriation Act, 2022. Government Expenditure for the 2023 Financial Year. Date of Assent: 29th December, 2022, s. 6-7).

Tablo 5. Gana 2023 Yıllık Bütçe Harcama Sınıflandırmasında Sosyal Vurgular

Sosyal Faydalar ve Diğer Başlıklandırmalar	
Sosyal Koruma için Transferler	Çalışanların tazminatı
Elektriğin acilen tüketiciye ulaşması için çalışmalar	Emeklilik
Genç istihdamı	Primler
	Sosyal güvenlik

Kaynak: Republic of Ghana, The One Thousand and Ninetieth Act of the Parliament: Appropriation Act, 2022. *Government Expenditure for the 2023 Financial Year*. Date Of Assent: 29th December, 2022.

Tablo 6'ya göre; 2022'de Uganda'nın yıllık toplam bütçesi 13,3 milyar dolar, Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nın (CÇSKB) bütçesi 69,1 bin dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 0,5'tir. Aynı yıl Gana'nın yıllık toplam bütçesi 12,8 milyar dolar, Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı'nın (CÇSKB) bütçesi 100,4 milyon dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 0,7'dir. Her iki ülke için de 2022'de az farklar olsa da toplam yıllık bütçeler ve ilgili bakanlıkların yüzdelerinde aldıkları pay benzer iken Gana'nın bakanlık harcama bütçesi miktar olarak Uganda'ninkinden 100,3 milyon dolar daha yüksektir. 2023'e gelindiğinde Uganda'nın yıllık toplam bütçesi 14,6 milyar dolara çıkarak bir önceki yıla göre % 9,7 artış gerçekleşmiş, CÇSKB'nin bütçesi 89,7 bin dolara çıkarak toplam büt-

çeden aldığı pay % 0,6'ya yükselmiş ve yine bir önceki yıla göre % 0,1 artış ortaya çıkmıştır. Aynı yıl Gana'nın yıllık toplam bütçesi 20 milyar dolara çıkarak bir önceki yıla göre % 56,2 artış gerçekleşmiş, CÇSKB'nin bütçesi 130,5 milyon dolara çıkmış ancak toplam bütçeden aldığı pay % 0,6'ye düşerek yine bir önceki yıla göre % 0,1 azalış ortaya çıkmıştır. Uganda'nın 2023'te en yüksek bütçeli bakanlığı Savunma Bakanlığı'dır, bütçesi 1,1 milyar dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 7,5'tir. Ülkenin en düşük bütçeli bakanlığı Dışişleri Bakanlığı'dır, bütçesi 82,8 bin dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 0,5'tir. Gana'nın ise 2023'te en yüksek bütçeli bakanlığı Eğitim Bakanlığı'dır, bütçesi 2 milyar dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 10'dur. Ülkenin en düşük bütçeli bakanlığı Parlamento İşleri Bakanlığı'dır, bütçesi 566,7 bin dolar ve toplam bütçeden aldığı pay % 0,2'dir.

Tablo 6. Uganda ve Gana'nın Bakanlık Bütçeleri¹, 2022-2023

Yıl	Uganda			Gana		
2022	Yıllık toplam bütçe	13,3 milyar \$		Yıllık toplam bütçe	12,8 milyar \$	
	Sosyal Kalkınma Bakanlığı	Bütçesi	69,1 bin \$	Sosyal Koruma Bakanlığı	Bütçesi	100,4 milyon \$
		Payı	% 0,5		Payı	% 0,7
2023	Yıllık toplam bütçe	14,6 milyar \$		Yıllık toplam bütçe	20 milyar \$	
	Sosyal Kalkınma Bakanlığı	Bütçesi	89,7 bin \$	Sosyal Koruma Bakanlığı	Bütçesi	130,5 milyon \$
		Payı	% 0,6		Payı	% 0,6
	En yüksek bütçeli bakanlık	Savunma	1,1 milyar \$	En yüksek bütçeli bakanlık	Eğitim	2 milyar \$
			Pay: % 7,5			Pay: % 10
En düşük bütçeli bakanlık	Dışişleri	82,8 bin \$	En düşük bütçeli bakanlık	Parlamento İşleri	566,7 bin \$	
		Pay: % 0,5			Pay: % 0,2	
Değişim	Yıllık bütçede	% 9,7 artış		Yıllık bütçede	% 56,2 artış	
	Sosyal Kalkınma Bakanlığı'nda	% 0,1 artış		Sosyal Koruma Bakanlığı'nda	% 0,1 azalış	

Kaynak: The Republic of Uganda, Approved Estimates of Revenue and Expenditure (Recurrent and Development), Volume I: Central Government Votes, Fy 2023/24; Republic of Ghana, The One Thousand and Seventy-fourth Act of the Parliament: Appropriation (No. 2) Act, 2021. Government Expenditure for the 2022 Financial Year. Date of Assent: 30th December, 2021; Republic of Ghana, The One Thousand and Ninetieth Act of the Parliament: Appropriation Act, 2022. Government Expenditure for the 2023 Financial Year. Date of Assent: 29th December, 2022.

Bütçe göstergelerine ek olarak hükümetlerin program ile projelerine bakıldığında Gana, Uganda ile mukayese edildiğinde sosyal politika uygulamaları bakımından daha ön plandadır. Sosyal harcamaların daha yüksek olduğu Gana'da ilgili bakanlıkların yanı sıra en yüksek bütçeli bakanlık bu ülkede Eğitim iken, Uganda'da Savunma bakanlığıdır. Sosyal politikaların en önemli ayağını teşkil eden eğitimin Gana'da daha dikkate değer görülmesi, sosyal politika varlığının Uganda'da ikinci planda olduğunu göstermektedir.

Uganda'nın nüfusu Gana'dan fazladır. Birkaç istisna dışında Gana'nın yıllık harcama bütçesi Uganda'ya oranla yüksektir. Diğer ekonomik göstergelere göre de Gana bir adım öndedir; hem yıllık bazlı

1 Uganda için kur; 1 ABD doları=3,610 Uganda şiling. Gana için kur; 1 ABD doları=11,40 Gana sidis.

ekonomik büyüme hem de GSYİH bakımından. Bakanlıklara ayrılan yüksek bütçeli paya bakıldığında ülkelerin sosyal politika yaklaşımı ortaya çıkmaktadır; Uganda'da Savunma, Gana'da Eğitim Bakanlığı öne çıkmaktadır. Yıllık bütçeden; Uganda'da Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı'na (CÇSKB), Gana'da Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı'na (CÇSKB) ayrılan pay %0,5 ile %0,7 aralığında birbirine hayli yakın oranlarda görünse de, harcama miktarı Gana'da daha yüksektir. Başka bir ifadeyle, Gana'nın sosyal harcamaları, sosyal politika uygulamalarına ayırdığı miktar, Uganda'ya bariz ölçüde fark atmaktadır. Birkaç göstergeye bağlı kalınarak net bir neticeye ulaşmak güç olsa da, Uganda'da sosyal politika ve ilgili bakanlık Gana'ya nazaran daha az önemli görünmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Toplumun ve/veya devletin, insanların refahını yükseltmeyi hedefleyen program ve uygulamaların tamamı sosyal politika kapsamına girmektedir. Genel olarak; eşitsizlikleri azaltma, sosyal güvenlik ve koruma sağlama, dezavantajlı gruplara destek olma ve sosyal hizmetleri düzenleme, sosyal adaleti sağlama gayesi güden sosyal politika günümüzde, küreselleşmenin, toplumsal değişim ve dönüşümlerin beraberinde getirdiği yeni zorluklara, ekonomik dalgalanmalara karşı daha da önemli hale gelmiştir. Sosyal politika, toplumsal dayanışmayı güçlendirme ve toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarını karşılama hususunda önemli bir rol oynamaktadır. Afrika açısından sosyal politika değerlendirilecek olursa; eğitim olanakları, kırılgan grupların desteklenmesi, sağlık hizmetlerine erişim, işsizlik ve yoksulluk kıtanın sosyal politika gündeminin önemli unsurlarını teşkil etmektedir. Sosyal politika araçları, sosyal güvenlik sistemleri, sosyal koruma programları gibi konularda Afrika'nın genelinde eksiklikler mevcuttur. Toplumsal kapsayıcılık, kırılgan grupların desteklenmesi, bireylerin hayat standartlarının yükseltilmesi ve sosyal adaleti gerçekleştirme noktalarında kıta hayli zayıf görünmektedir.

Biri Afrika'nın doğusunda, diğeri batısında yer alan Uganda ile Gana'nın benzer zorlukları mevcutsa da, sosyo-ekonomik yapılarındaki farklılık sebebiyle sosyal politika öncelikleri değişiklik göstermektedir. Uganda yüksek yoksulluk seviyesiyle mücadele etmekte, sosyal koruma ve güvenlik ağlarının geliştirilmesine odaklanmaktadır. Ülkenin sosyal politika olarak önceliği eğitim imkanlarının genişletilmesidir. Uganda çocuk haklarını korumayı, onları istismardan uzak tutmayı öncelerken, sağlık hizmetlerine erişimi artırmaya çalışmaktadır. Gana ise genç nüfus üzerine odaklanmakta, bu kesimin istihdama kazandırılarak ekonomiye entegre edilmesi önem arz etmektedir. Ülkede kadınların siyasi, iktisadi ve sosyal katılımlarını artırmak bir diğer mühim sosyal politika başlığıdır. Gana kadınların güçlenmesini teşvik etmektedir.

Sosyal politika uygulamalarını hayata geçirecek en esaslı aktör devlet, devletin de en önemli kurumlarının başında bakanlıklar gelmektedir. Sosyal politika çerçevesinde Uganda'da Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı (CÇSK) ile Gana'da Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı (CÇSK) mevcuttur. Adı anılan bu iki bakanlığın ülkelerindeki yıllık toplam bütçelerinden aldıkları yüzdelik pay birbirine yakındır. Fakat miktar olarak Gana'daki bakanlığın bütçesi Uganda'ninkinden yüksektir. Ugan-

da'nın en yüksek bütçeli bakanlığı Savunma iken, Gana'nınki Eğitim Bakanlığıdır. Bu veri de Gana'nın Uganda'ya nazaran sosyal politikaya verdiği önemi göstermesi açısından dikkat çekicidir. Gana'nın bütçeleme sisteminde kategorik ayrımlara gidilmiş, 'sosyal' kategori bütçeden en büyük payı almıştır. Her iki ülkede de Ulusal Sosyal Güvenlik Kurumları bulunmaktadır. Ayrıca Gana'da bir de İstihdam ve Çalışma İlişkileri Bakanlığı bulunmaktadır. Uganda yıllık bütçe lemede sosyal güvenlik, sosyal yardımlar, tıbbi harcamalar benzeri sosyal vurgulara yer verirken; Gana genç istihdamı, elektrik alt yapısını güçlendirme, sosyal korumayı öne çıkarmaktadır. Sosyal politika perspektifiyle çıkarılan kanunlarda ise Uganda'da engelliler ve çocuk kanunu göze çarparken Gana'da insan ticareti/kaçakçılığı ile aile içi şiddet kanunları ön plana çıkmaktadır.

Bu karşılaştırmanın, literatür taraması ile ilgili ülkelerin resmi web sayfalarındaki veriler eksen alınarak gerçekleştirildiğini ve bu noktada veri setine ilişkin kısıtlılıkların varlığını ifade etmek gerekmektedir. Tüm bu veriler ve analizler neticesinde görülmektedir ki Gana'da sosyal politikalara Uganda'dan daha çok önem verilmektedir. Fakat her iki ülkede de sosyal harcamalara daha fazla pay ayrılması gerekmektedir. Ekonomik büyüme artarken sosyal kalkınma ihmal edilmemeli, sosyal programlar ve yardımlar hak edene ulaşmalı, nepotizm terk edilmeli, sosyal politikanın diğer aktörleriyle iş birlikleri artırılmalıdır. Dezavantajlı ve kırılgan gruplara yönelik sosyal koruma programlarının yaygınlaştırılması, yoksulluğun azaltılması, yetimlere sahip çıkılması, sosyal güvenlik ile sigorta kapsamının genişletilmesi, yolsuzluğun cezalandırılması ve kaynakların verimli kullanılması ülkenin yararına olacağı ve bunun neticesinde her iki ülkede barış ve huzurun tesis edileceği değerlendirilmektedir.

ARAŞTIRMACININ KATKI ORANI

Yazar çalışmaya tam katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, D. (2009). AB Sosyal Politikası. Trakya Üniv. SBE. Yayınlanmamış YL Tezi. Edirne.
- Aydın, S. (2008). AB Entegrasyonu Sürecinde ... Dumlupınar Üniv. SBE. Yayınlanmamış YL Tezi. Kütahya.
- Blau, J. (2003). The Dynamics of Social Welfare Policy. New York: Oxford University Press.
- Cennet, B. (2010). Yoksulluk ve TR'de Yoksullukla Mücadelede ... Cumhuriyet Üniv, SBE. Yayınlanmamış YL Tezi. Sivas.
- CIA, Gana - The World Factbook; <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ghana/#government>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- CIA, Uganda - The World Factbook; <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/uganda/#government>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- Çaha, Ö. (ed). (2007). Günümüzde Aile, İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Çelik, A. (2008). AB Sosyal Politikası. 2. bs. İstanbul: Kitap Yay.
- Çimen, A. (2013). Tarihi Değiştiren Olaylar. İstanbul: Timaş Yay.
- Çubuk, A. (1979). Sosyal Politika. Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. Yay. No: 123.
- Dal, S. (2018). Sosyal Politika ile Siyasi ve Ekonomik İdeolojiler Arasındaki İlişki. İÜ. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.
- Dedeoğlu, S. & Elveren, A. Y. (2012). Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın. İstanbul: İletişim Yay.
- Doğan, A. (2006). Osmanlı Aydınları ve Sosyal Darwinizm. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yay.
- Ekin, N. (1989). Endüstri İlişkileri. 5. bs. İÜ İşletme Fak. Yayın No: 208. İstanbul: İşletme İktisadi Enst. Yay.
- Erdal, S. (2012). Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti Uygulamaları ... Dokuz Eylül Üniv. SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir.
- Erdut, Z. (2002). Uluslararası Sosyal Politika ve Türkiye: Küreselleşme Bağlamında. İzmir: Dokuz Eylül Üniv. Yay.
- Gana Cinsiyet, Çocuk ve Sosyal Koruma Bakanlığı (CÇSKB), <https://www.mogcsp.gov.gh/>, Erişim Tarihi: 02.08.2023.
- Gana hükümeti, <https://www.ghana.gov.gh/>, Erişim: 03.08.2023.
- Gough, I. (2006). Social Assistance in Social Europe. Sosyal Politika Yazıları. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- Görmüş, A. (2016). Ekonomik Yeşillenmenin İstihdama Yansımaları ve Yeşil İşler. 65. Sosyal Siyaset Konferansları Konuşması. İÜ İktisat Fak. 80. Kuruluş Yıl Dönümü Kutlamaları. İÜ Kongre Merkezi. 20.10.2016.
- Göze, A. (1976). Sosyal Devlet Sistemi. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Güner, H. (2010). 1980 Sonrasında Dünyada ve TR'de Küreselleşme ve ... Muğla Üniv. SBE, Yayınlan-

mamış Doktora Tezi. Muğla.

- Haggard, S. & Kaufman, R. R. (2008). *Development, Democracy and Welfare States*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kaasch, A. (2015). *Shaping Global Health Policy*. London: Palgrave Macmillan.
- Kea, Ray A. (2012). *A cultural and social history of Ghana from the seventeenth to the nineteenth century: the Gold Coast in the age of trans-Atlantic slave trade*. Book 1. USA: The Edwin Mellen Press.
- Kennett, P. (2004). *Introduction: The Changing Context of Comparative Social Policy*. A Handbook of Comparative Social Policy. UK: Edward Elgar Publishing.
- Koray, M. (2005). *Avrupa Toplum Modeli*. 2. bs., Ankara: İmge Kitabevi.
- Koray, M. (2007). *Sosyal Politikanın Anlamı ve İşlevini Tartışmak*. Çalışma ve Toplum. 2007/4.
- Moreno, L. (2006). *Superwomen and Mediterranean Welfare*. Sosyal Politika Yazıları. der.: Ayşe Buğra, Çağlar Keyder, 2. bs., İstanbul: İletişim Yay.
- Murat, S. (2008). *Sendikacılığın Tarihi Seyri*. Anlayış Dergisi. S.: 61.
- Mukisa, A. (2023). *Afrika'da Sosyal Politika: Zorluklar ve Beklentiler*. AKEM. <https://www.akem.org.tr/post/afrika-da-sosyal-politika-zorluklar-ve-beklentiler>
- Myles, J. & Quadagno, J. (2002). *Political Theories of the Welfare State*. Social Service Review.
- Oral, İ. & Şişman, Y. (ed). *Sosyal Politika-1*. Anadolu Üniv. Yay. No: 2621. AÖF Yay. No: 1589.
- Özdemir, S. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti*. Genişletilmiş 2. bs. Yayın No: 2007-57. İstanbul: İTO Yay.
- Özdemir, S. Başel, H. Şenocak, H. (2009). *STK'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da ... Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. S.: 56.
- Özkan, E. (2021). *Sosyal Güvensizlik ve Kayıt Dışılık Bağlamında Afrika'da COVID-19*. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 9, Özel Sayı, Kasım 2021, ISSN 2147-6926, ss. e45–e68, DOI: 10.14782/marmarasbd.912899
- Pinhas, M. M. (2007). *Sosyal Politika Boyutunda Avrupa Birliği'nde Esnek Çalışma*. İstanbul: Zafer Matbaası.
- Prempeh, Charles. (2022). *Nima-Maamobi in Ghana's Postcolonial Development: Migration, Islam and Social Transformation*. Bamenda: Langaa RPCIG.
- Reid, Richard J. (2017). *A History of Modern Uganda*. UK: Cambridge University Press.
- Republic of Ghana, *The One Thousand and Ninetieth Act of the Parliament: Appropriation Act, 2022*. Government Expenditure for the 2023 Financial Year. Date Of Assent: 29th December, 2022.
- Republic of Ghana, *The One Thousand and Seventy-fourth Act of the Parliament: Appropriation (No. 2) Act, 2021*. Government Expenditure for the 2022 Financial Year. Date of Assent: 30th December, 2021.

- Rifkin, J. (2014). Üçüncü Sanayi Devrimi: Yanal Güç Enerjiyi, Ekonomiye ve Dünyayı Nasıl Dönüştürüyor?. çev.: Pelin Sıral ve Murat Başekim. İstanbul: İletişim Yay.
- Sakar, T. (2009). AB'nin Sosyal Politika ve ... Trakya Üniv. SBE. Yayınlanmamış YL Tezi.
- Sandbrook, Chris; Cavanagh, Connor Joseph; Tumusiime, David Mwesigye. (Ed.). (2018). Conservation and Development in Uganda. London&NY: Routledge.
- Sunal. O. (2011). Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme. AÜ SBF Dergisi. C.: 66, No: 3.
- Şenkal, A. & Sarıpek, D. B. (2007). Avrupa Birliği'nin Karşılaştırmalı Refah Modelleri ve Sosyal Politikada Devletin Değişen Rolü. Kocaeli Üniv. SBE Dergisi. 14. 2007/2.
- Şenkal, A. (2005). Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika. İstanbul: Alfa Yay.
- Talas, C. (1949). Yeter Bir Ücret Politikasının Zarureti ve Ücretin Himayesi. Ankara Üniv. SBF Dergisi. C.: 4, S.: 1.
- Talton, Benjamin. (2010). Politics of Social Change in Ghana: The Konkomba Struggle for Political Equality. NY: Palgrave Macmillan.
- The Republic of Uganda, Approved Estimates of Revenue and Expenditure (Recurrent and Development), Volume I: Central Government Votes, Fy 2023/24.
- The World Bank in Gana, <https://www.worldbank.org/en/country/ghana>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- The World Bank in Uganda, <https://www.worldbank.org/en/country/uganda>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- Topkaya, Ö. (2016). Sosyal Politika Bağlamında Dünyada Sağlık Politikalarının Tarihsel Gelişimi. SDÜ İİBF Dergisi. C.: 21, S.: 2.
- Townsend, P. (2002). The Restoration of Universalism: The Rise and Fall of Keynesian Influence on Social Development Policies. (in the UNRISD Programme on Social Policy and Development). Geneva: UNRISD Publ.
- Tutu, Raymond Asare; Busingye, Janice Desire. (2020). Migration, Social Capital, and Health: Insights from Ghana and Uganda. Switzerland: Springer.
- Uganda Cinsiyet, Çalışma ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı (CÇSKB), <https://mglsd.go.ug/>, Erişim Tarihi: 02.08.2023.
- Uganda hükümeti, <https://www.gou.go.ug/>, Erişim Tarihi: 03.08.2023.
- Uslu, S. (2008). Emek, Türk Sendikacılığının Öznesi Değil Nesnesidir. Anlayış Dergisi. S.: 61, Söyleşi.
- vom Hau, M. (2015). State Theory: Four Analytical Traditions. The Oxford Handbook of Transformations of the State. Stephan Leibfried et al. (Ed.). United Kingdom: Oxford University Press.
- Zaim, S. (1997). Çalışma Ekonomisi. 10. bs., İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Zırhlı, F. Ş. (2009). TR'de SSK ve Sosyal Politikada ... MSGSÜ SBE. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

SOSYAL & SOSYAL POLİTİKA HİZMET ÇALIŞMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK STUDIES

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI

e-ISSN 2757-6663

GENEL KURALLAR

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi'nde, sosyal politika, sosyal hizmet disiplini ve sosyal mesleği kapsamına giren bilimsel çalışmalar (bkz. [Amaç ve Kapsam](#)) değerlendirilir. Makaleler Türkçe ya da İngilizce dillerinde yayınlanır. Dergiye gönderilen yazılar yayınlanmasa bile iade edilmez. Dergide yayınlanan yazılarda ifade edilen görüşler yazarlarına aittir. Dergide yayınlanan çalışmaların telif hakları yazar tarafından dergiye devredilir.

Telif hakkı devir formunu [buraya tıklayarak](#) indirebilirsiniz.

YAZIM KURALLARI

- Dergide sosyal bilimler alanlarında Türkçe ve İngilizce yazılan çalışmalar yayımlanır. Türkçe hazırlanan çalışmaların İngilizce özeti olması zorunludur.
- Dergiye gönderilen yazılar, daha önce yayınlanmamış veya bir başka dergiye yayın için gönderilmemiş olmalıdır.
- İlgili editör gerekli gördüğü yazım düzeltmelerini kendisi yapabilir. Yine yabancı bir dilde yazılan özet ilgili editör gerekli görmesi durumunda düzeltilir.
- Çalışmanın başına, 150 sözcükten az, 200 sözcükten fazla olmayacak şekilde Türkçe ve İngilizce Özet ve her iki dilde de 5 kelimeyi aşmayacak Anahtar kelimeler konulmalıdır.
- Yazılarda yazarı çağrıştıracak (ad, soyad, adres vb) hiçbir bilgi bulunmamalıdır. Bu bilgiler editöre not olarak iletilmelidir.
- Yazarla ilgili bilgi editör tarafından makale kabul edildiğinde eklenecektir.
- Yazıların bütün hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.
- Gönderilecek bilimsel çalışmaların kaynakça dahil minimum 4000, maksimum 9000 kelime aralığında olması önerilir.
- Dergide yayımlanacak makaleler **iThenticate** benzerlik/intihal taramasından geçirilmektedir. Benzerlik/intihal oranı %10'un üzerinde olan makaleler incelenmeye alınmamaktadır.

APA

Makalelerin alıntıları ve kaynakçası APA kaynak gösterme esaslarına göre düzenlenmiş olmalıdır.

Biçim

Sayfa yapısı; soldan 3, sağdan 2, alttan ve üstten 2,5cm aralıkta olmalıdır. Genel olarak Calibri yazı tipi 11 punto büyüklüğünde kullanılmalı ve satır aralığı 1,5 olmalıdır. Tablolarda ve grafiklerde ise tek satır aralığı 10 punto kullanılmalıdır. Yazar(lar), adını soyadını baş harfleri büyük olacak şekilde yazmalı ve hemen altında unvanı, kurumu, bölümü ve mail adresi ve

ORCID numarasını yazmalıdır. Blok alıntı yapıldığında alıntının tamamı bir tab (1,25cm) içeride olmalıdır. Alıntıyı bitirildiğinde kaynak verilmelidir (Yazar, yıl).

YAPI

APA stilinde metin bölümlere ayrılmıştır. Ana bölümler sırasıyla:

- Başlık
- Özet/Abstract
- Giriş
- Yöntem
- Tartışma
- Sonuç ve Öneriler
- Araştırmaya İlişkin Etik Bilgiler
- Araştırmacının/Araştırmacıların Katkı Oranı
- Çatışma Beyanı
- Teşekkür
- Kaynakça
- Ekler

olarak ayrılmıştır. BAŞLIK sola dayalı bir şekilde Türkçe tamamı büyük harf; İngilizce başlık ise yalnızca ilk harfleri büyük olacak şekilde yazılır. ÖZ/ABSTRACT Makalenin en az 150 en fazla 200 kelimeyi aşmayacak bir özet (Türkçe ve İngilizce özet konur) bulunmalıdır. Özeti başlığının "ÖZ" ve "ABSTRACT" olarak konulması gerekmektedir. Ayrıca makale için en fazla 5 Türkçe (Anahtar Kelimeler) ve 5 İngilizce (Keywords) anahtar sözcüğe yer verilmelidir.

ARA BAŞLIKLAR

1. Düzey: Ortalanmış, Kalın, Baş Harfleri Büyük Geri Kalanı Küçük
2. Düzey: Sola yaslanmış, Kalın, Baş Harfleri Büyük Geri Kalanı Küçük
3. Düzey: Bir tab içeride, Kalın, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.
4. Düzey: Bir tab içeride, Kalın, İtalik, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.
5. Düzey: Bir paragraf içeride, İtalik, Başlığın yalnızca ilk harfi büyük geri kalanı küçük, sonunda nokta var.

ATIF (Yazı İçinde)

Metin içinde atıf farklı şekillerde yapılabilir:

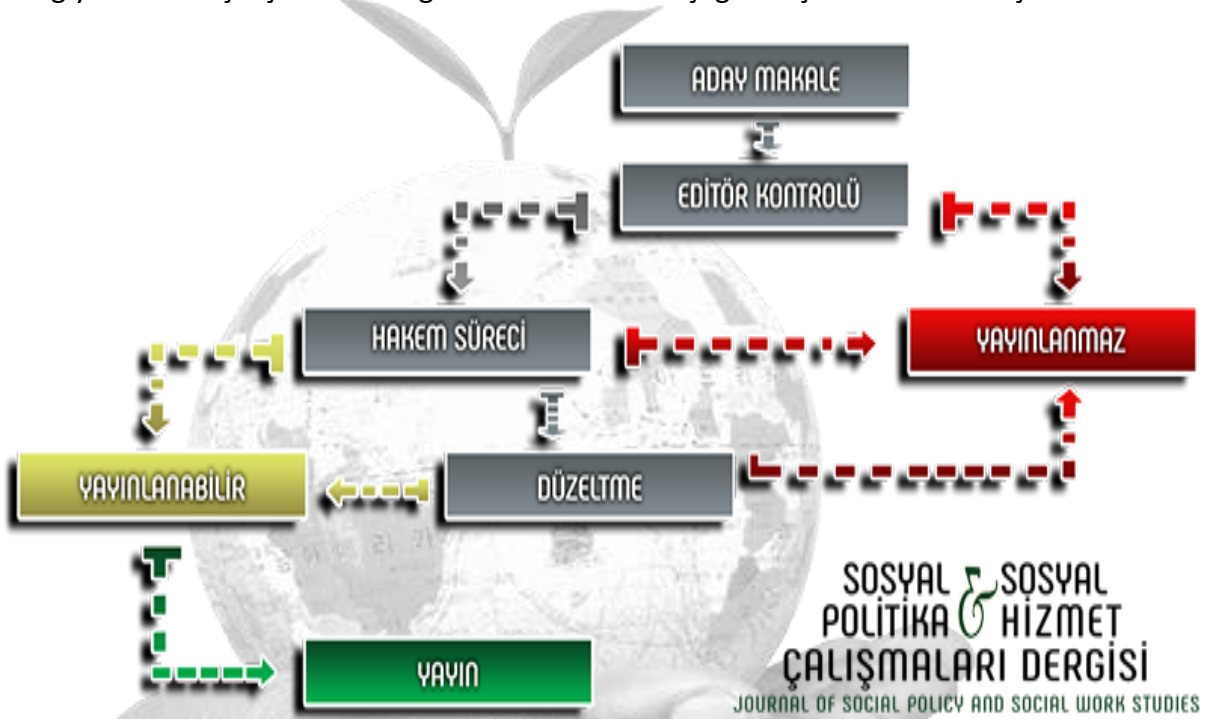
Karacan (1998) ... aktarmaktadır (s. 108).

...açmasıdır (Acar ve Baykara Acar, 2006).

Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi olarak, metin içi atıflarda yazarların adları ve eserin yayım yılıyla beraber yazılması prensibini benimsiyoruz. Eğer kaynak sayfalardan oluşmuyorsa (örneğin internetten alınan bir yazıysa), atıf yapılan kısmın kaçınıcı paragrafta yer aldığı (Yazar, Yıl, para. x) şeklinde belirtilmeli, x yerine paragrafın metindeki sırası yazılmalıdır.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

- Dergiye sunulan çalışmalar, insanlar ya da hayvanlar üzerinde klinik veya deneysel bir araştırma içeriyorsa etik izinlerle ilgili gerekli bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı numarası) çalışma içerisinde
- Dergiye sunulan çalışmalar, insanlar ya da hayvanlar üzerinde klinik veya deneysel bir araştırma içeriyorsa etik izinlerle ilgili gerekli bilgileri (kurul adı, tarih ve sayı numarası) çalışma içerisinde belirtilmeli ve izin alınan etik kurul belgesinin sisteme yüklenmesi gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmalarla birlikte [Telif Hakları Devir Formunun](#) da sisteme yüklenmesi gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların SPSHÇ Dergisi [Yazım Kurallarına](#) ve [Yayın Etiği ve İlkelerine](#) uygun olması gerekmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların biçimsel uygunluğunun sağlanması açısından derginin son sayısında yer alan makalelerin kontrol edilmesi ve/veya makale şablonlarının kullanılması önerilmektedir.
- Dergiye sunulan çalışmaların Değerlendirme Süreci aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ S.B.F. SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ YAYINI
PUBLICATION OF KOCAELI UNIVERSITY DEPARTMENT OF SOCIAL WORK
sps.h.kocaeli.edu.tr spsh@kocaeli.edu.tr